

553

248

491.99-8

2-94

21

94 MAY 2010

ԴԱԶՏԱԼ

Մ. ՄԱՍԻՍ

ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

8852

Արթուր խորհրդակցական կազմակերպություն
1700. Ontario Canada 17 Margery Ave

491.99-8

2-94

ՀԲԵԶԳԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Կազմեցին՝ Վ. Ե. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Հրագրա՛ն, գետակդ իմ հայրենի,
Հրագրա՛ն, ջրիկդ իմ անուշիկ...
ԱԼԻՇԱՆ

1938, ՊՈՍԹԸՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԲ

«Հրազդան»-ը կազմողներս մեզ ենթակայ դպրոցներու մէջ գործածելով «Հրազդան»ի Ա. եւ Բ. գիրքերը, հնարաւորութիւն ունեցանք գործնականապէս փորձի ենթարկելու այս դասագրքերու ուղղութեան նպատակաշարժարութիւնը Ամերիկահայ, եւ առհասարակ դադութահայ դպրոցներու համար: Այդ փորձը աւելի եւս ամրացուցած է մեր համոզումը «Հրազդան»ներու մէջ հեռեւած մեր մեթոտի ճշդութեան վերաբերմամբ: Եւ այդ պատճառով «Հրազդան» Գ. գրքի ուղղութիւնը կը ներկայանայ իրրեւ հարադատ շարունակութիւնը նախորդ երկու գիրքերու:

Բնականաբար, իրրեւ աւելի բարձր կարգի յատկացուած դասագիրք, «Հրազդան» Գ.-ի թէ՛ նիւթերը աւելի բարդ են եւ երկարաշունչ, թէ՛ լեզուն աւելի ճոխ եւ թէ՛ քերականութեան մասին տրուած դիտելիքներն աւելի յառաջացած:

Հայ հեղինակները հայ մանուկներուն՝ առայժմ գէթ անունով՝ ծանօթացնելու նպատակով «Հրազդան» Գ.-ի նիւթերու տակ տպագրուած են անոնց հեղինակներու անունները: Օտար հեղինակներու, ինչպէս նաեւ ներկայ աշխատութիւնը կազմողներու գրչին պատկանած նիւթերու տակ հեղինակներու անունները յիշատակուած չեն: Այդ անունները գրուած են գրքին վերջը կցուած ցանկին մէջ միայն:

Աչուշտ, մեր լաւագոյն հեղինակներու գործերուն մէջ բառ մ'իսկ փոփոխութեան ենթարկելը արդարանալի չէ: Սակայն մեր ընտիր դրողներու գործերը մեր մանուկներուն ըմբռնելի եւ սիրելի դարձնելու համար, հայ դասագիրք կազմողները, երբեմն, ստիպուած են փոքրիկ փոփոխութիւններ մտցնել ընադրերու մէջ: Ասիկա թերեւս միակ պարագան է, որ ներելի կը դարձնէ ընադրի նման փոփոխութիւնները: «Հրազդան»-ը կազմողներն ալ ընադրէն չեղելու այդ հարկադրանքին տակ են եղած եւ այդ մասին, ի սէր հայ մանուկներու, կը խնդրեն հայ հեղինակներու ներողամտութիւնը:

Աւելորդ է ըսել, թէ արեւմտահայ մանուկներու ընթերցանութեան յատկացուած «Հրազդան» Գ.-ի մէջ արեւմտահայերէնի վերածած ենք արեւելահայ դրողներու գործերը:

«ՀՐԱԶԴԱՆ»-Ը ԿԱԶՄՈՂՆԵՐ

4023-89

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ

Մայրենի՛ լեզու, բարբառ հարազատ,
Մայրիկիս օրօր, հայրիկիս խրատ,
Կը թռիս շուրթէս թեւաւոր, աղատ —
Պապիկիս դորով, մամիկիս հէքիւթ:

Մայրենի՛ լեզու, կը սիրեմ ես քեզ,
Դուն իմ մտերիմ, դուն իմ բարեկամ.
Խոհերըս ամէն կ'ըսեմ միայն քեզ,
Երբ վիշտ մ'ունենամ, միայն քեզ կուգամ:

Եւ դուն կը պատմես ճիշդ մայրիկիս սէս
Վիշտ, ուրախութիւն, փառք ու յաղթանակ.
Մայրենի՛ լեզու, կը հնչես սրտէս,
Հնչէ՛ իմ լեզու, հնչէ՛ շարունակ:

Բարբառ — լեզու

Գորով — դուրդուրանք, սէր:

Հ Ր Ա Զ Պ Ա Ն

Ուսուցիչը դաս կուտար: Աշակերտները ուշադրութեամբ կը լսէին ուսուցիչին ըսածները:

— Ո՞վ կրնայ ըսել, թէ ի՞նչ բան է Հրազդանը, — հարցուց ուսուցիչը:

Ի ուր աշակերտները մէկէն վեր բարձրացունք իրենց մատները:

— Վահան, դուն ըսէ նայիմ՝ ի՞նչ է Հրազդանը, — ըսաւ ուսուցիչը:

Վահանը ոտքի ելաւ եւ արագ պատասխանեց.

— Հրազդանն այս գիրքն է, որ մենք կը կարդանք:

— Այդ չիտակ է, բայց այդ շատ գիւրին պատասխան է: Ես ա՛յդ չէ որ կը հարցնեմ: Այս գիրքէն զատ ուրիշ ի՞նչ բանի անունն է Հրազդան, ո՞վ կրնայ ըսել, — նորէն հարցուց ուսուցիչը:

Այս անգամ միայն Անահիտը բարձրացուց իր մատը:

— Ըսէ՛ նայիմ, Անահիտ:

— Հրազդանը գետ մըն է Հայաստանի մէջ, — պատասխանեց Անահիտը:

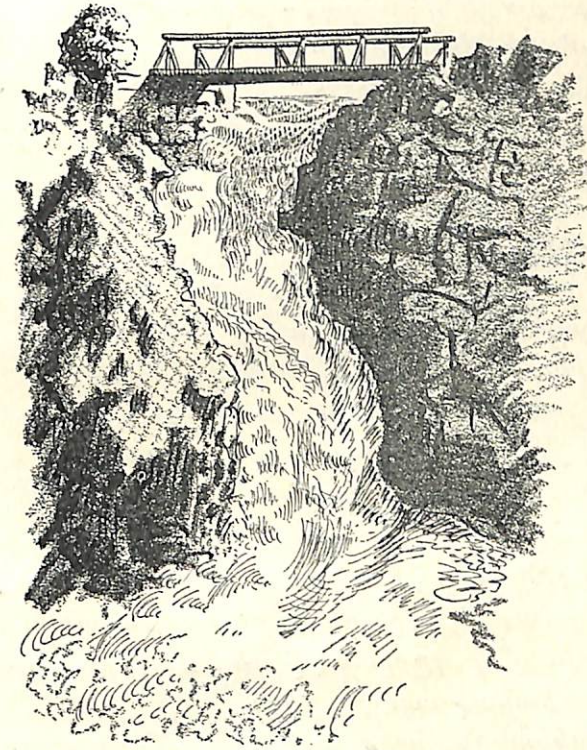
— Շատ ճիշդ է, Հրազդանը Հայաստանի գետերէն մէկն է: Հիմա ո՞վ կրնայ ըսել, թէ Հայաստանի ո՞ր քաղաքն է շինուած Հրազդանի ափին վրայ, — հարցուց ուսուցիչը:

Այս անգամ Գուրգէնը բարձրացուց իր մատը:

— Հիմա դո՛ւն ըսէ, նայիմ գիտե՞ս, — ըսաւ ուսուցիչը Գուրգէնին:

— Հրազդանի ափին վրայ շինուած է Երեւան քաղաքը, որ Հայաստանի մայրաքաղաքն է, — պատասխանեց Գուրգէնը:

— Շատ լաւ, չիտակ է: Հիմա ինծի մտիկ ըրէք, — ըսաւ ուսուցիչը: Երեւանէն գրեթէ յիսուն մղոն դէպի հիւսիս, բարձր լեռներուն մէջ, կայ լիճ մը, անունը Սեւան:

Սեւանէն նոր դուրս հոսած Հրազդանը

Սեւան լիճին ափերուն վրայ կան շատ գիւղեր, որոնցմէ մէկուն անունն է Յամաքաբերդ: Այդ գիւղին մօտիկը Սեւան լիճէն դուրս կը հոսի փոքրիկ վտակ մը: Այդ վտակը Հրազդանն է: Փոքրիկ Հրազդանը լեռներու եւ ձորերու մէջէն վազելով կը հոսի դէպի վար, դէպի դաշտը: Ճամբան ուրիշ շատ վտակներ եւ գետակներ երկու կողմէն կողման եւ իր միանաւ Հրազդանին: Հրազդանը երթալով կը մեծնայ, եւ

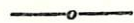
երբ կը հասնի Երեւան, ան արդէն բաւական խոշոր գետ մը դարձած է: Հրազդանի կ'անցնի Երեւանի մէջէն եւ ապա կը շարունակէ իր ճամբան դէպի ընդարձակ եւ գեղեցիկ դաշտ մը, որուն անունն է Արարատեան Դաշտ: Այդ դաշտը կը կոչուի Արարատեան Դաշտ, որովհետեւ անոր մէկ ծայրը կը գտնուին երկու Արարատները: Արարատեան Դաշտին մէջ Հրազդանը կը միանայ Արաքս գետին:

Անահիտը, առանց մատը բարձրացնելու, աճապարանքով հարցուց.

— Այդ այն գետն է, որ «Մայր Արաքս» կը կոչուի, պարոն ուսուցիչ:

— Այո՛, այդ «Մայր Արաքս»-ն է, — պատասխանեց ուսուցիչը եւ շարունակեց. Երեւանին քով, Հրազդանի ափերուն վրայ շինուած են քանի մը ելեքտրա-կայաններ: Այդ ելեքտրա-կայանները լոյս կուտան Երեւանի տուններուն եւ փողոցներուն, եւ ոյժ կուտան գործարաններուն ու արհեստանոցներուն: Հրազդանի ջուրերուն մէջ փոքրիկ, համեղ ձուկեր կան: Հրազդանի ջուրով կ'ոռոգուին Հրազդանի ափերուն վրայ շինուած գիւղերուն դաշտերն ու այգիները: Կը տեսնէ՞ք հիմա, թէ ո՛րքան կարեւոր է գիտնալ, թէ ի՞նչ է Հրազդանը եւ ո՞ւր կը գտնուի ան: Յաջորդ դասին ամէնքդ պիտի գիտնաք այս բոլորը:

Այդ վայրկեանին հնչեց դպրոցին դանդը եւ դասը լրացաւ: Աշակերտներն ուրախ ուրախ դուրս վաղեցին խաղալու:

Վտակ — պզտիկ վազող ջուր

Ոռոգել — ջուրով թրջել, ջրել

Ելեքտրա-կայան — չէնք մը, ուր ելեքտրական ուժ կը պատրաստեն

Յաջորդ — ետքէն գալիք:

Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն Ը

Դաշտը սիրուն է նախշուն բոյսերով
Եւ անուշահոտ շատ ծաղիկներով,
Իսկ վարժարանը նոյնքան սիրուն է
Իր ուշիմ, խելօք, լաւ մանուկներով:

Սիրուն է ծառը կանաչ ճիւղերով,
Վրայէն կախուած շատ պտուղներով,
Իսկ վարժարանը նոյնքան սիրուն է
Իր աշխատասէր, բարի սաներով:

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Սան — աշակերտ.

Ուշիմ — խելացի

Սանուհի — աշակերտուհի:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տառ կամ գիր:

Տառը կամ գիրը ունի ձեւ եւ հնչիւն:

Գրելու համար տառը կը գծենք, իսկ կարդալու համար տառը կը հնչենք:

ԳԼՅԼՆ ՈՒ ԱՐԾԻԻԸ

Եւ ըսեն թէ զայլն ու տրծիւր շատ սուր աչքեր ունին եւ
կրնան շատ հեռուն տեսնել: Օր մը անոնք վէճի բռնուեցան,
թէ իրենցմէ ո՞րն է աւելի սրատես:

Գայլն ըսաւ.

— Ամպոտ օր մը ես ելայ բարձր լեռան մը դադաթը:
Ամպերու մէջէն վար նայեցայ եւ տեսայ, որ հեռուն, դաշտի
մը վարած արախն սեւ աղօսին մէջ նստած էր սեւ դառ-
նուկ մը:

Արծիւն ըսաւ.

— Օր մը ես երկինք բարձրացայ եւ վար նայեցայ ու
տան մը ծխնելոյղին մէջէն տեսայ, որ ներսը, կրակի վը-
րայ դրուած է կաթսայ մը, որուն բերանը ծածկուած էր
խուխով: Խուխին ճեղքէն նայեցայ եւ տեսայ, որ կաթսային
մէջ կաթ կ'եփէր, իսկ կաթին երեսը ճերմակ մաղ մը կար:

ՅՈՎ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Վէճ — խօսքով կռիւ

Սրատես — լաւ տեսնող, հեռուն տեսնող

Արտ — կտոր մը հող, որ կը վարեն եւ կը ցանեն ցորեն
եւ ուրիշ հացահատիկներ

Աղօս — արտին մէջ գութանով փորած հողին շերտը

Ծխնելոյղ — վառարանին ծուխը տունէն դուրս հանելու
խողովակ

Կաթսայ — կերակուր եփելու մետաղէ աման

Խուխ — կաթսային բերանը գոցելու ծածկոց:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մենք արդէն գիտենք թէ հայ լեզուն ունի երեսունութ
տառ կամ գիր: Այդ երեսունութ տառերէն եօթը կը կոչուին
ձայնաւոր տառեր, իսկ մնացած երեսունմէկը կը կոչուին
բաղաձայն տառեր:

ԳԵՏԱԿԸ

— Ո՞ւր կը վազես

Այդպէս արագ,

Ա՛յ իմ կայտառ,

Սիրուն դետակ.

Կեցի՛ր խաղանք

Սա ծառին տակ:

— Չէ՛, աղուորըս,

Երթամ պիտի.

Տե՛ս ջաղացը

Գիւղի մօտի,

Պէտք է ոյժ տամ,

Որ պըտըտի:

Վարն ալ, դաշտը

Ինձ կը սպասեն

Ծաղիկ ու խոտ

Անուշահոտ,

Յոգնա՛ծ, ծարաւ

Ոչխարն ու հօտ:

Դէ՛հ, կը տեսնե՞ս,

Մնաս բարով,

Ճամբաս լի է

Հաղար գործով,

Դադար չունիմ

Ես մինչեւ ծով:

ՅՈՎ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Կայտառ — ուրախ

Ջաղաց կամ ջրաղաց — ցորենէն ալիւր շինելու գործա-
րան, որ ջուրով կը բանի:

ՓՈՔՐԻԿ ՏՈՒՆԿԸ ԵՒ ԿԱՂՆԻՆ

Փոքրիկ տունկ մը բուսեր էր անտառին եզրը: Օդը պաղ էր, իսկ փոքրիկ տունկի արմատին շուրջ հողը շատ կոշտ էր: Փոքրիկ տունկը շատ դանդաղ կ'աճէր:

— Ինչո՞ւ չես աճապարեր եւ շուտ չես մեծնար, — հարցուց բարձր, զօրաւոր կաղնի մը, որ փոքրիկ տունկին քովն էր: Նայէ՛ մեզ եւ փորձէ մեծնալ ու ըլլալ բարձր ու գեղեցիկ ինձ եւ միւս ծառերուն պէս: Այն ատեն դուն ալ կ'ըլլաս մեր քոյրը:

— Ես կը ջանամ, — պատասխանեց փոքրիկ տունկը:

Բայց ան չկրցաւ արագ մեծնալ, ուստի կաղնին օրօրեց իր ճիւղերը եւ ըսաւ.

— Դուն շատ դանդաղ կը չարժիս եւ ես այլեւս գործ չունիմ քեզ հետ:

* * *

Օր մը ազոաւ մը ոստոստելով եկաւ եւ կեցաւ փոքրիկ տունկին քով:

— Ինչո՞ւ դուն չես մեծնար, փոքրիկ տունկ, — հարցուց ազոաւը:

— Ձե՛մ կրնար, — հառաչելով պատասխանեց փոքրիկ տունկը:

— Ձե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար, — կռնչեց ծեր ազոաւը: Ինչո՞ւ չես կրնար: Ես գիտեմ, թէ ի՞նչ է պատճառը, դուն ծո՛յլ ես, ծոյլ: — Ձե՛ս կրնար, չե՛ս կրնար, չե՛ս կրնար, — հեգնեց ազոաւը եւ թռաւ հեռացաւ:

— Շիտակ կ'ըսէ ազոաւը, — ըսաւ հովը: Դուն պէտք է մեծնաս: Ես կ'օգնեմ քեզ որ մեծնաս. ո՛ւր-ո՛ւր-ո՛ւր...

Հովը փչեց, փչեց ու փչեց իր ամբողջ ուժով: Խեղճ, փոքրիկ տունկը քիչ մնաց որ կտրուէր իր արմատէն, բայց

նորէն չմեծցաւ: Ընդհակառակը, ատկէ ետքը քանի մը օր ան գրեթէ չ'աճեց:

* * *

Օր մը արեւը գաղտուկ նայեցաւ բարձր ծառերու մէջէն եւ տեսաւ փոքրիկ տունկը:

— Ինչո՞ւ չես մեծնար, պղտի՛կ, — հարցուց արեւը:

— Ան շատ դանդաղ է, — ըսաւ կաղնին:

— Ան շատ ծոյլ է, — ըսաւ ազոաւը:

— Ան չ'ուզեր փորձել, — ըսաւ հովը:

Փոքրիկ տունկը նայեցաւ արեւին բարի երեսը:

— Շիտակ կ'ըսեմ, որ ես կը փորձեմ. ես կը ջանամ, բայց իմ արմատին շուրջը հողը այնքան կոշտ է եւ այնքան պաղ, որ ես չեմ կրնար աւելի արագ մեծնալ, — ըսաւ փոքրիկ տունկը:

— Խե՛ղճ, փոքրիկ տունկ, — ըսաւ արեւը: Ես շատ կը մեղքնամ քեզ, քանի որ գիտեմ, թէ դուն փորձած ես մեծնալ: Ես կ'օգնեմ քեզ եւ իմ փոքրիկ եղբայրն, անձրեւը, նոյնպէս պիտի օգնէ: Դուն կ'օգնե՞ս, այնպէս չէ՞, եղբա՛յր անձրեւ:

— Անշուշտ կ'օգնեմ, — պատասխանեց անձրեւը: Դուն բարեկամի մը օգնութեան պէտքն ունիս: Միշտ վեր, ինծի՛ նայէ, պղտի՛կ, եւ ուրախ եղիր:

Արեւը փայլեցաւ փոքրիկ տունկին վրայ եւ տաքցուց գինքը, իսկ անձրեւը կակղեցուց անոր արմատի շուրջին հողը: Փոքրիկ տունկը վեր բարձրացուց իր դէմքը, նայեցաւ արեւին եւ ուրախ ու երջանիկ եղաւ: Ան սկսաւ արագ արագ մեծնալ եւ շուտով դարձաւ անտառին ամենէն աղ- ուոր թմբի ծառը:

Տունկ — պղտիկ ծառ

Եզր — ծայր, վերջ

Ջանալ — աշխատիլ

Ոստոստել — ցատկուտել, ցատկուտելով քալել

Կռնչել — կը՛ռ, կը՛ռ ձայն հանել

Հառաչել — ախ ու վախ ընել, տխուր ձայն հանել

Հեգնել — մէկու մը վրան խնդալ:

ԳԻՒՂԻՆ ԳԻՇԵՐԸ

Լուսընկայ գիշեր,
Երկինքը պայծառ,
Անհամար աստղեր
Կը ցոլան վառ-վառ:

Քնացած է խոր
Հովտին մէջ գիւղը,
Մթնած ու լուռ է
Գիւղացու հիւղը:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հիւղ — պղտիկ տուն:

ՔԵՐԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ձայնաւոր կը կոչուին այն տառերը, որոնք կրնանք երկար հնչել, օրինակ՝

Ա՛. Ե՛. Է՛. Ը՛. Ի՛. Ո՛. Օ՛:

Բաղաձայն կը կոչուին այն տառերը, որոնք չենք կրնար երկար հնչել, առանց ձայնաւորի մը օգնութեան: Բաղաձայն տառերը սովորաբար կը հնչուին «Ը» ձայնաւորի օգնութեամբ, օրինակ՝ ԲԸ. ԳԸ. ԴԸ. ԶԸ. ԹԸ:

ԽՈՐԱՄԱՆԿ ԱՂՈՒՅՍԸ

Անգամ մը առիւծը, գայլը եւ աղուէսը բարեկամացան եւ միասին որսի գացին:

Աշխատեցան եւ որսացին խոյ մը, ոչխար մը եւ գառնուկ մը:

Երբ ճաշի ատենն եկաւ, առիւծը կանչեց գայլը եւ ըսաւ անոր, որ երեքին միջեւ բաժնէ բռնուած որսերը:

Գայլն ըսաւ առիւծին.

— Դուն բոլոր կենդանիներու թագաւորն ես, ուրեմն մեծ խոյը քեզի, ոչխարն ինծի եւ պղտիկ գառնուկն ալ աղուէսին:

Առիւծը սաստիկ բարկացաւ եւ այնպէս զարկաւ գայլի գլխուն, որ գայլին աչքերը դուրս ելան:

Գայլը մէկ կողմ քաշուեցաւ եւ սկսաւ լալ:

Այն ատեն առիւծը կանչեց աղուէսը եւ ըսաւ անոր.

— Բաժնէ՛ այս որսերը մեր երեքին մէջ:

Աղուէսն ըսաւ.

— Ո՛վ թագաւոր, Աստուած արդէն բաժներ է այս որսերը. խոյը քեզի՝ նախաճաշի համար, ոչխարը քեզի՝ ճաշի համար, իսկ գառն ալ քեզի՝ ընթրիքի համար:

— Ա՛յ դուն խորամանկ աղուէս, ո՛վ սովբեցուց քեզ այդպէս շիտակ բաժնել որսը, — հարցուց առիւծը:

— Գայլին կերած հարուածը եւ դուրս ելած աչքերը սովբեցուցին ինծի, — պատասխանեց աղուէսը:

Վ. ԱՅԳԵՑԻ

Խորամանկ — ճարպիկ, խաբող

Խոյ — արու ոչխար

Ընթրիք — երեկոյեան ճաշ:

ԱՇՈՒՆ

Սարի լանջէն,
Մէգի մէջէն
Կը խոխոջէ
Ու կը կանչէ
Ձուրը բարակ,
Ձուրը տխուր·
— Վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
Ո՞ւր կորան, ո՞ւր,

Արեւ ու խոտ,
Վարդը շաղոտ
Սարուորն ուրախ
Սրինգ ու խաղ:
Շուրջըս պարապ,
Շուրջըս տխուր,
Վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
Ո՞ւր կորան, ո՞ւր:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Լանջ — կուրծք
Խոխոջէլ — վազող ջուրի պէս ձայն հանել
Մէգ — մշուշ, մառախուղ
Շաղ (շաղոտ) — ծաղիկներու եւ կանաչներու վրայ
առտուան թացութիւնը, ջուրի կաթիլները
Սրինգ — փշելով նուազելու դործիք:

ՔԱԶ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Պատերազմ էր:
Թշնամին յարձակեր էր մեր հայրենիքին վրայ:
Ամէն կողմէ առողջ, ուժեղ եւ երիտասարդ մարդիկ
կ'երթային պաշտպանելու հայրենիքը: Ով որ կրնար զէնք
գործածել, կ'աճապարէր երթալ եւ դառնալ զինուոր:
Երիտասարդ մը, որուն մէկ ոտքը կաղ էր, զնաց եւ
խնդրեց որ զինք եւս զինուոր առնեն:
Հոն կեցած առողջ զինուորները, երբ տեսան կաղ երի-
տասարդը, սկսան խնդալ անոր վրայ:
— Ինչո՞ւ կը խնդաք, — հարցուց կաղը:
— Կը խնդանք, որովհետեւ քեզ պէս մէկը չի կրնար
զինուոր ըլլալ, — պատասխանեցին զինուորները:
— Ինչո՞ւ չի կրնար, — կրկին հարցուց կաղ երիտա-
սարդը:
— Որովհետեւ, երբ թշնամին գայ, դուն քու կաղ ոտ-
քով պիտ իջկրնաս փախչիլ, — պատասխանեցին զինուոր-
ները:
Այս անգամ կաղ երիտասարդը սկսաւ քահ քահ խնդալ:
Զինուորները զարմացած անոր նայեցան:
— Դո՞ւն ինչու կը խնդաս, — հարցուցին անոնք:
— Ես կը խնդամ ձեզ նման զինուորներու վրայ: Ու-
րեմն դուք կ'երթաք պատերազմի թշնամիէն փախչելու
համար, հա՞: Իսկ ես կ'երթամ հոն կենալու եւ կռուելու
համար թշնամիին դէմ, — պատասխանեց կաղ երիտա-
սարդը:

Վ. ԱՅԳԵՑԻ

ԴՊՐՈՑԻ ՃԱՄԲԱՆ

Զմեռուան բուքին, սառնամանիքին

Դպրոցի ճամբան

Դժուա՛ր է, երկա՛ր՝ շատերուն համար:

Զուարթ գարունքին, ծաղկին ու երգին

Դպրոցի ճամբան կարճ է, հաճելի ամենուն համար:

Իսկ երբ սէր ունի մէկը ուսումի,

Դպրոցի ճամբան

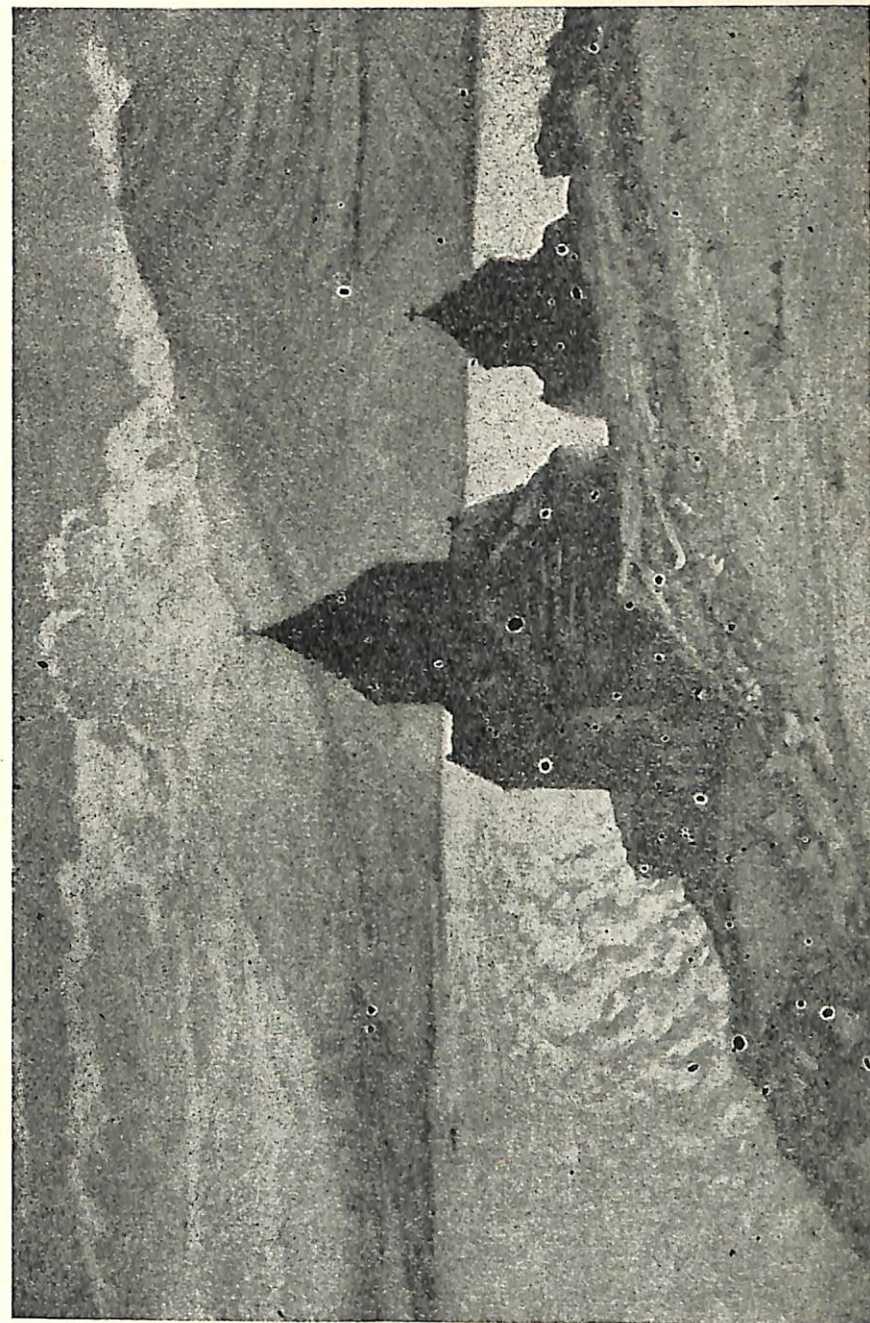
Միշտ կարճ է, սիրուն, ձմեռ թէ գարուն:

Բուք — ձմեռ ատեն ձիւնախառն պաղ հով

Զուարթ — ուրախ:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերը ունին վանկեր: Վանկ կը կոչուին քանի մը տա-
ռեր, որոնք մէկ շունչով կը հնչուին. օրինակ՝ մարդ, տառ,
գիր, փայտ, քար, մա-տիտ, կա-տու, սե-ղան, դա-սա-
րան, գլա-տախ-տակ: +

ՍԵՒԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐԸ

ԻՆՉԻ՞Ն ՄԷՋ Է ՈՅԺԸ

Շատ հին ատեն թագաւոր մը կար: Ան քաջ, իմաստուն եւ արդար մարդ էր: Ան ունէր տասներկու որդիներ:

Երբ թագաւորը ծերացաւ, սկսաւ խորհիլ, թէ կրնայ չուտով մեռնիլ: Ան ուզեց հասկնալ, թէ իր որդիներէն ո՞րն է ամենէն խելացին, որպէսզի իր թագը անոր տայ:

Օր մը թագաւորը կանչեց իր ծառաներէն մէկը եւ հրամայեց անոր.

— Գնա՛, ծառերուն դալար ճիւղերէն քանի մը ճպոտներ կտրէ՛, խուրձ մը կապէ՛ եւ բեր հոս:

Ծառան գնաց, դալար ճպոտներ կտրեց, ամուր խուրձ մը կապեց եւ բերաւ դրաւ թագաւորին առջեւ: Այն ատեն թագաւորը հրամայեց ծառային, որ իր մօտ կանչէ իր բոլոր որդիները:

Երբ որդիներն եկան, հայրը անոնց ցոյց տուաւ ճըպոտներու խուրձը եւ ըսաւ.

— Ես չատ ծերացեր եմ եւ կրնամ չուտով մեռնիլ: Մենեւէ առաջ ես կ'ուզեմ իմ թագը տալ ձեզմէ անոր, որ ամենէն խելացին է: Կը տեսնէ՞ք այս ճպոտներու խուրձը: Ձեզմէ ան, որ կրնայ կտտրել այս խուրձը, կը ստանայ իմ թագը եւ ինձմէ ետքը կ'ըլլայ թագաւոր:

Թագաւորին մեծ որդին մօտեցաւ, վերցուց խուրձը եւ իր ամբողջ ոյժով աշխատեցաւ կտտրել դայն, բայց չկրցաւ:

Երկրորդ որդին ալ փորձեց. ան ալ չկրցաւ կտտրել: Անկէ ետքը եկաւ երրորդ որդին, փորձեց կտտրել, բայց ան ալ չկրցաւ: Յետոյ փորձեց չորրորդ որդին, ապա հինգերորդը, վեցերորդը, եօթերորդը եւ այսպէս ամէնքն ալ փորձեցին, բայց չկրցին կտտրել: Մնաց միայն կրտսեր որդին:

Երբ հերթը հասաւ կրտսեր որդուն, ան վերցուց ճշ-
պօտներուն խուրճը, քակեց կապերը, իրարմէ գատեց ճշ-
պօտները եւ մէկիկ-մէկիկ կտորեց բոլորը:

— Ապրի՛ս, զաւակս, դուն արժանի ես իմ թագին եւ
գահին, — ըսաւ թագաւորը, գրկեց իր ամենէն փոքր որ-
դին եւ համբուրեց անոր ճակատը:

Ետքը թագաւորը դարձաւ իր միւս որդիներուն եւ ը-
սաւ անոնց.

— Տեսա՞ք, զաւակներս, ձեզմէ ոչ մէկը կրցաւ կտորել
այս խուրճը: Ձեր կրտսեր եղբայրը իր խելքով կրցաւ ընել
այն, ինչ որ դուք չկրցիք ընել ոյժով: Երբեք չնախանձիք
ձեր փոքր եղբոր փառքին: Սիրեցէք զինքը եւ անոր հետ
միասին գործեցէք: Եթէ միասին ըլլաք, այնպէս զօրաւոր
կ'ըլլաք, որ ոչ ոք կրնայ յաղթել ձեզ: Իսկ եթէ բաժնուիք
իրարմէ, մէկիկ մէկիկ կը կտորուիք այս ճպօտներուն
սէս:

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Իմաստուն — շատ խելացի
Դալար — կանաչ, թարմ
Ճըպոտ — բարակ ճիւղ
Խուրճ — փունջ, կապոց
Կրտսեր — ամենէն պզտիկը:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերը կրնան ունենալ մէկ, երկու, երեք, չորս եւ ա-
ւելի վանկեր:

Ըսէ՛ բառ մը որ մէկ վանկ ունենայ, բառ մը՝ որ երկու
վանկեր ունենայ: Երեք, չորս եւ հինգ վանկեր ունեցող
բառեր ըսէ:

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԸ

Ո՞ւր է շրշինը խիտ անտառներու,
Ո՞ւր է մբմունջը վազող ջուրերու,
Ո՞ւր է շըշուկը վառ ծաղիկներու
Ու սօսափինը բիւր տերեւներու:

Մերկ են ծառերը, ալ չունին տերեւ,
Ալ չկայ պայծառ, չողջողուն արեւ,
Չմբան վերմակը սպիտակ ու սառ
Ծածկեր է պարտէզ, անտառ, ձոր ու սար:

Ու. պա՛ղ, սառոյցէ վերմակներու տակ
Լուր են աղբիւր, ե՛ւ դաշտ, ե՛ւ վտակ.
Մենակ չար հողմը կը ոռնայ անվերջ,
Ամէն ինչ առած ճերմակ մէգի մէջ:

Շրշին — խշրտոց, տերեւներու ձայն
Խիտ — շատ եւ իրարու սղմած
Մբմունջ — մեղմ, տխուր ձայն
Շշուկ — պզտիկ ձայն
Սօսափին — հովին շարժումէն տերեւներու հանած
ձայնը
Բիւր — շատ շատ
Ոռնալ — գայլերու, շուներու եւ ասոնց նման կենդա-
նիկներու գէշ ձայն հանելը:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տառերով կամ գիրերով կը կազմենք բառեր. օրինակ՝
Ա-ր-ա-մ, որ կ'ըլլայ Աբամ. տ-ու-ն՝ տուն, մ-ա-տ՝ մատ,
մ-ա-տ-ի-տ՝ մատիտ:

ՎԱՅՐԵՆԻՆ ՈՒ ՆԱՄԱԿԸ

Ներուպացիները դացեր էին վայրենիներու երկիրը, ագարակներ շիներ էին եւ իրենց քով կ'աշխատցնէին սեւամորթ տեղացիները:

Անգամ մը ագարակի տէր մը ուզեց զամբիւղ մը նարինջ դրկել իր մէկ բարեկամին, որ կը բնակէր հեռաւոր ագարակի մը մէջ: Ագարակատէրը նարինջներով լեցուն զամբիւղը նամակի մը հետ միասին տուաւ իր սեւամորթ ծառային, որ տանի:

Ճամբան երկար էր եւ օրն ալ տաք: Վայրենին չգիտացաւ ծարաւին եւ նարինջներէն քանի մը հատը կերաւ:

Ծառային տիրոջ բարեկամը զամբիւղը ստացաւ թէ չէ, նամակը կարդաց եւ համբեց նարինջները:

— Հինգ հատ նարինջ պակաս է, ճամբան կերեր ես, — ըսաւ սեւամորթին բարկացած կերպով:

— Ինչէ՞ն գիտցար, — հարցուց վայրենին զարմացած:

— Ա՛յ, այս թուղթը կ'ըսէ:

— Այդ ճերմակը:

— Այո՛:

Վայրենին իսկոյն խլեց նամակը, մօտեցուց ականջին, քիչ մը սպասեց եւ ապա տարակուսանքով նետեց գետին ու ըսաւ.

— Հապա ինչո՞ւ ինծի բան մը չըսեր:

* * *

Քանի մը ամիս ետքը ագարակատէրը չորս շիշ գինի

եւ նամակ մը յանձնեց նոյն վայրենիին, որ նորէն տանի իր բարեկամին:

Ճամբան վայրենին ուզեց անպատճառ գինիին համը տեսնել, բայց կը վախնար ձեռքը բռնած «ճերմակէն», որ չըլլայ թէ նորէն իմաց տայ: Խորհեցաւ քիչ մը, ապա սկսաւ ուրախ ուրախ ցատկուտել: Միջոցը գտեր էր:

Ամայի տեղ մը հասնելուն պէս, հանեց նամակը, դրաւ խոշոր քարի մը տակ, չորցած տերեւներ լեցուց վրան, որ չըլլայ թէ նամակը ծակէ մը նայի: Ինքն ալ այնտեղէն բաւական հեռացաւ, նստաւ թուրի մը տակ, բացաւ շիշերէն մէկը եւ անուշ ըրաւ: Ուրախութիւն եկաւ վրան, սկսաւ երգել, պարել, ետքն ալ պառկեցաւ ու լաւ մը քնացաւ:

Քունն առնելէն յետոյ արթնցաւ, ցատկեցաւ ոտքի, վերցուց գինիին շիշերը, հանեց նամակը քարին տակէն եւ աճապարեց դէպի իր տիրոջ բարեկամին ագարակը:

«Ա՛լ հիմա թող ճերմակն ըսէ, տեսնեմ ի՞նչ պիտի ըսէ», կը խորհէր սեւամորթը ինքնիրենը եւ քթին տակէն կը խնդար:

* * *

Տեղը հասնելուն պէս, իր տիրոջ բարեկամը երբ կարդաց նամակը, հաշուեց շիշերը եւ զայբացած պոռաց սեւամորթի երեսին.

— Ճերմակ գինիէն շիշ մը խմեր ես նորէն, անպիտա՛ն:

Վայրենին այդ լսեց թէ չէ, ձգեց ու փախաւ: Գնաց իր ցեղակիցներուն մօտ եւ սարսափած պատմեց, թէ սպիտակամորթներն ունին կաշիի նման ճերմակ բան մը, որ ամէն

ինչ կը տեսնէ, ամէն ինչ կը լսէ, ամէն ինչ կ'իմանայ ու
կը պատմէ սպիտակամորթներուն, բայց սեւամորթներուն
բան մը չըսեր:

Զամբիւղ — ծառի ճիւղերէ կամ բոյսերու ցօղուններէ
զործուած աման

Տարակուսանք — բանի մը չհաւատալը, բանէ մը կաս-
կածիլը

Ամայի — տեղ մը ուր մարդ չկայ

Ֆեղ — իրարու ազդական եւ միասին ապրող մարդոց
խումբ մը:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկու վանկեր ունեցող բառերը կը կոչուին երկվանկ,
երեք վանկեր ունեցող բառերը կը կոչուին եռավանկ եւ
այլն: Մէկէ աւելի վանկեր ունեցող բառերը կ'ըսուին նաեւ
բազմավանկ: Բազմավանկ ըսել է շատ վանկեր ունեցող:

Խ Ր Ա Տ

Ինչ կ'ընես ըրէ', որդի,

Չար ընկերի հետ մի' ըլլար.

Ինչ կ'ընես ըրէ', որդի՝

Լաւ ընկերէ ետ մի' մնար:

ՁՄՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ի՞նչ լաւ է, տղա՛ք,
Սենեակին մէջ տաք
Նստեր էք շարքով
Ձեր մայրիկին քով:

Միտքերըդ լարած
Ժպտուն, ուշադիր
Հէքիաթ կը լսէք
Դուք հետաքրքիր:

Դուրսը՝ փոթորիկ,
Ձիւն, ձմեռ, մրրիկ...
Ի՞նչ լաւ է, տղա՛ք,
Տունին մէջ ձեր տաք:

Բայց գիտէ՞ք, արդեօք,
Մանուկներ անհոգ,
Քիչերուն Աստուած
Ձեր բախտն է տուած:

Կան շա՛տ մանուկներ
Անտուն ու անտէր,
Անհայր ու անմայր,
Անօթի՛, թշուառ:

Երբ մեծնաք, տղա՛ք,
Չ'ըլլայ թէ մոռնաք
Գթալ անտէրը,
Սիրել որբերը:

Մրրիկ — զօրաւոր հով
Թշուառ — խեղճ, դժբախտ
Գթալ — մեղքնալ:

ԳԳՈՒԱՆՔԻ ԿԱՐՈՏ

Քաղաքի հեռավոր մէկ թաղին մէջ կար որբանոց մը:

Օր մը որբանոցի ընդարձակ պարտէզէն ներս մտայ: Որբ տղաքը կը խաղային պարտէզին մէջ: Ծառի մը տակ, միւս տղաներէն հեռու կեցած էր զանգրահեր, կարմրաթուշիկ մանուկ մը: Այնքան աղուոր դէմք ունէր, որ ես մօտեցայ իրեն եւ անուշութիւնով հարցուցի.

— Անունդ ի՞նչ է, պղտի՛կ:

— Լեւոն, — պատասխանեց պղտիկ տղան եւ աւելցուց.

«Ես եօթ տարեկան եմ, ո՛չ հայր ունիմ, ո՛չ մայր: Ատոր համար զիս որբանոց բերեր են»:

Ես մտերմութեամբ շոյեցի անոր գլուխը եւ մտայ որբանոց:

«Խեղճ երեխայ», խորհեցայ ես:

* * *

Քիչ վերջը, երբ կը վերադառնայի նոյն պարտէզին միջով, յանկարծ զգացի, որ մէկը կը քաշէ թեւէս:

Ետ նայեցայ եւ տեսայ միեւնոյն փոքրիկ տղան:

— Ի՞նչ է, սիրելիս, — հարցուցի ես:

— Ես կ'ուզեմ... ըսաւ ու կեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, ըսէ՛, — քաջալերեցի ես զինքը:

— Կ'ուզեմ որ համբուրես զիս...

— Համբուրե՞մ քեզ, — զարմացած հարցուցի ես:

— Այո՛, — ըսաւ ան վար նայելով, — զիս դեռ ոչ ոք համբուրած է, ոչ ո՞ք...

ՍՏ. ԼԻՍԻՅԵԱՆ

Գլուխք, գլուխ — փայտիակ, շոյել, սիրել

Գանգրահեր — զանգուր մաղերով

Գանգուր — ոլոր, գոռոզ

Մտերմութեամբ — բարեկամի պէս:

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ԹՈՉՆԻԿԸ

Երէկ բացի ես դռնակը վանդակի,
Որուն ներսը աղուոր թռչնիկն էր փակուած,
Անոր տուի ազատութիւն բաղձալի,
Իսկ դաշտերուն երգիչն իրենց կորսուած:

Սլացաւ ան, սուղուեցաւ գիրկն երկնքի,
Արշալոյսի շողերուն մէջ լուսավառ,
Երգեց անուշ, առած նոր շունչ, նոր հոգի
Կարծես երգեց ու աղօթեց ինձ համար:

Փակուած, փակել — դոցել

Բաղձալի, բաղձալ — ցանկալ, սիրել, ուզել

Սլանալ — արագ երթալ, արագ թռչիլ

Սուղուիլ — մէջը մտնել:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վանկ մը անպայման պէտք է ունենայ ձայնաւոր մը:
Առանց ձայնաւորի վանկ չենք կրնար կազմել: Եթէ ուեւէ
բառ բաժնենք վանկերու, ամէն մէկ վանկին մէջ ձայնա-
ւոր մը կը գտնենք. օրինակ՝

Ա-րաքս, Ա-րա-րատ, Ե-րե-ւան, Հայ-աս-տան:

ՀԱՅԿ ԵՒ ԲԵԼ

Մեզմէ շատ, շատ դարեր առաջ հարուստ եւ տաք երկրի մը մէջ կ'ապրէին երկու իշխաններ: Անոնցմէ մէկուն անունն էր Բէլ, միւսի անունը՝ Հայկ:

Բէլը շատ բարձրահասակ եւ զօրաւոր մարդ էր: Ան կ'ուզէր որ ամէն մարդ ծառայ ըլլար իրեն, ան կ'ուզէր ամէնուն վրայ իշխան ըլլալ:

Հայկը Բէլին չափ խոշոր եւ զօրաւոր չէր, բայց շատ քաջ մարդ էր:

Հայկը չէր ուզեր Բէլին ծառայ ըլլալ, Հայկը չէր ուզեր որ ուրիշ մէկը իրեն վրայ իշխէր: Հայկը կ'ուզէր ազատ ապրիլ: Ատոր համար ան խորհեցաւ հեռանալ Բէլի քովէն:

Հայկը ժողովեց իր որդիները, իր թոռներն ու ծառաները եւ հեռացաւ Բէլի երկրէն:

Շատ օրեր քալելէ ետքը, Հայկը իր մարդոց հետ հասաւ բարձր լեռներով երկիր մը, ուրտեղ շատ գետեր եւ լիճեր կային:

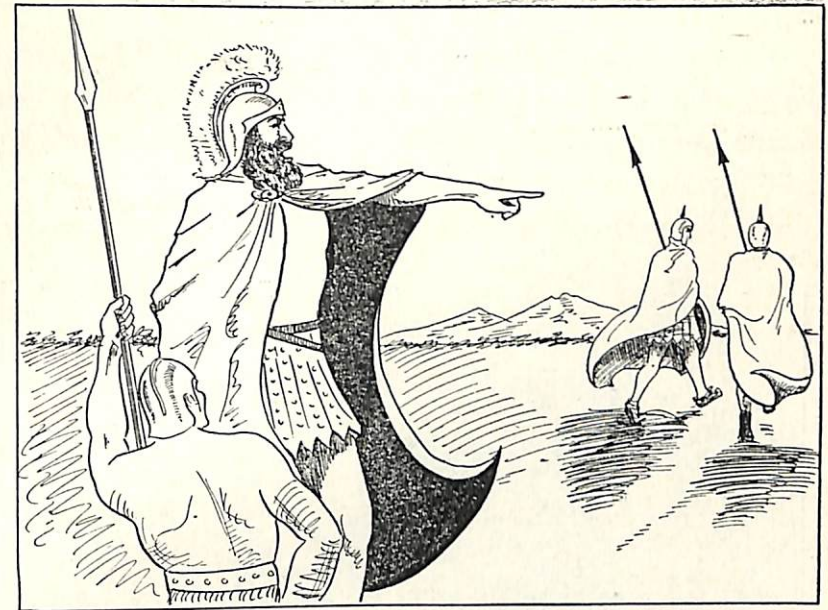
Հայկը շատ սիրեց այդ երկիրը եւ որոշեց հոն բնակիլ: Ան շինեց քաղաք մը եւ անունը դրաւ Հայկաշէն:

* * *

Երբ որ Բէլը լսեց թէ Հայկը ձգեց եւ հեռու երկիր մը գացեր է, երկու սուրհանդակներ ուղարկեց Հայկին քով եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ ձգեցիր իմ երկիրը եւ հեռացար: Նս լսեր եմ, որ քու գացած տեղը լեռնոտ եւ ցուրտ է: Դուն գիտես, որ իմ երկիրը տաք, գեղեցիկ եւ հարուստ է: Յե՛տ եկուր իմ երկիրը եւ իմ քովն ապրէ:

Հայկը լսեց Բէլին սուրհանդակներուն խօսքերը եւ պատասխանեց.

— Գացէ՛ք եւ ըսէ՛ք Բէլին, որ ես կը նախընտրեմ այս ցուրտ եւ լեռնոտ երկրին մէջ ԱԶԱՏ ԱՊՐԻԼ, քան թէ Բէլի հարուստ եւ տաք երկրին մէջ ապրիլ եւ ԱՆՈՐ ԳԵՐԻՆ ԸԼԼԻԱԼ:

Բէլին սուրհանդակները վերադարձան եւ պատմեցին Հայկին ըսածները:

Բէլը երբ լսեց Հայկին պատասխանը, սաստիկ բարկացաւ եւ ըսաւ.

— Հայկն ո՞վ է, որ չ'ուզեր իմ խօսքս մտիկ ընել, չ'ուզեր զալ քովս: Լա՛ւ, եթէ այդպէս է, ես ինքս կ'երթամ եւ ուժով կը բերեմ զինքը:

* * *

Բէլը հրամայեց, որ իր զինուորները պատրաստուին եւ ըսաւ անոնց.

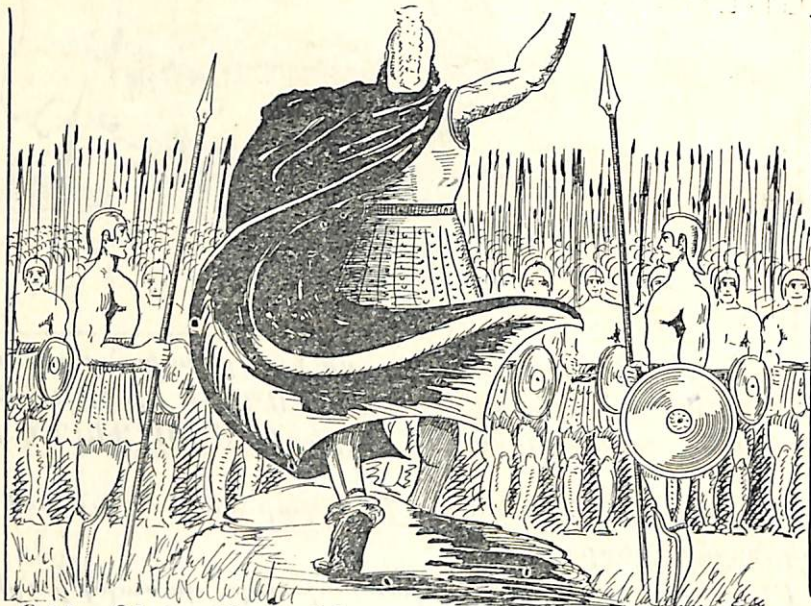
— Պիտի երթանք Հայկին դէմ կռուելու:

Երբ Հայկն իմացաւ, թէ Բէլն իր զօրքով կուգայ, կանչեց իր որդիները, թոռները եւ իր բոլոր մարդիկը եւ ըսաւ

անոնց.

— Բէլը կուգայ մեզ իրեն գերի ընելու: Մենք ազատ մարդիկ ենք եւ ոչ ոք կրնայ մեզ իրեն ծառայ ընել: Ճիշդ է, Բէլին զինուորները չատ են, բայց մենք կը յաղթենք իրենց: Քաջ ըլլանք եւ լաւ կուտինք:

Հայկն իր մարդոց հետ դուրս ելաւ կուտելու Բէլին դէմ:

Թէեւ Բէլի զինուորները չատ էին, բայց Հայկը եւ իր զինուորները չատ քաջ կուտեցան, որովհետեւ անոնք կը կուտէին իրենց հայրենիքի եւ իրենց ազատութեան համար:

Օր մը ամբողջ կուտեցան Հայկին եւ Բէլին զօրքերը, եւ երկու կողմէն ալ չատ կուտողներ սպաննուեցան: Երբ որ Բէլը տեսաւ, թէ իր զինուորները չեն կրնար յաղթել Հայկի փոքրաթիւ բանակին, ինքն առաջ անցաւ եւ ուղեց յարձակիլ Հայկին վրայ: Հայկը նետուեցաւ դէպի թշնամին, լարեց իր մեծ աղեղը եւ ամբողջ ուժով արձակեց իր նետը: Հայկին նետը թռաւ եւ ուղղակի մտաւ Բէլին կուրծքը:

Բէլն ինկաւ երեսին վրայ եւ մեռաւ:

Երբ Բէլին զինուորները տեսան, որ իրենց իշխանը սպաննուեցաւ, այլ եւս չկրցին կուտիլ, գետին նետեցին իրենց զէնքերն ու փախան:

Հայկն ու իր զինուորները հալածեցին Բէլին զօրքերը եւ դուրս քշեցին իրենց երկրէն:

Հայկը հրամայեց, որ սպաննուած Բէլին մարմինը տանին եւ բարձր տեղ մը թաղեն:

Հայկը Բէլին ինկած տեղին անունը դրաւ Գերեզմանք: Ատիկէ ետք Հայկը իր զաւակներով եւ թոռներով հանգիստ ապրեցաւ իր երկրին մէջ:

Հայկի երկիրը կոչուեցաւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Դար — հարիւր տարի

Սուրհանդակ — լուր տանող, լուր բերող

Լարել — քաշել

Աղեղ եւ նետ — չատ հին ատենուան զէնք:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Մեր հայրենիք չղթաներով
Այսքան տարի կապկապուած,
Իւր քաջ որդոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած:

Ահա, եղբա՛յր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ
Արտասուքով լուացի:

Նայի՛ր նորան, երեք գոյնով
Նուիրական մեր նշան,
Թող փողփողի թշնամու դէմ,
Թող կործանուի Տաճկաստան:

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի:

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Նուիրական — Թանկագին, սիրելի, սուրբ
Փողփողիլ — ծածանիլ, հովէն շարժիլ
Զոհուիլ — մեռնիլ բանի մը կամ մէկու մը համար:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

Մարդուն մէկը էչ մը ունէր:

Էջը շատ աշխատեր էր իր տիրոջ համար, բայց հիմա
որ ծերացեր էր, այլ եւս չէր կրնար առաջուան պէս բեռ
տանիլ:

Ասոր համար տէրն իրեն շատ խոտ չէր տար եւ կը մտա-
ծէր սպաննել:

Էջը հասկցաւ իր գլխուն գալիքը, փախաւ տունէն ու
ճամբայ ելաւ քաղաք երթալու:

— Երթամ քաղաք եւ հոն երգիչ դառնամ, — ըսաւ էչն
ինքն իրեն:

* * *

Երբ էջը քիչ մը հեռացաւ իր տիրոջ տունէն, ճամբուն
վրայ որսի շուն մը տեսաւ: Շունը բերանը կը բանար ու կը
դոցէր եւ շունչ առնել չէր կրնար:

— Շո՛ւն աղբար, ինչո՞ւ շունչդ կտրուեր է, ի՞նչ ես ե-
ղեր, — հարցուց էջը:

— Ա՛խ, ես ծերացեր եմ, այլ եւս որսի չեմ կրնար եր-
թալ: Ասոր համար տէրս ուղեց սպաննել զիս, ես ալ փա-
խայ եկայ հոս: Չեմ գիտեր ի՞նչպէս պիտի ուտելու հաց
գտնեմ, — դանդառեցաւ շունը:

— Ես քաղաք կ'երթամ ու հոն երգիչ պիտի դառնամ:
Եկուր միասին երթանք, դուն ալ թմբուկ կը նուագես, — ը-
սաւ էջը:

Շունը համաձայնեցաւ եւ ընկերացաւ էչին:

* * *

Էչն ու շունը ճամբան տեսան կատու մը, որ տխուր
նստած էր:

— Ի՞նչ կ'ընես, կատու՛ւ քոյրիկ, — հարցուց էչը:

— Ի՞նչ ընեմ, ծերացեր եմ, աղուաներս թափեր են, ալ չեմ կրնար մուկ բռնել: Տանտիկինս խորհեցաւ խեղդել զիս: Ես ալ ձգեցի տունն ու փախայ, հիմա չեմ գիտեր, ո՞վ պիտի ինծի ուտելիք տայ, — պատասխանեց կատուն:

Էչն ու չունն ըսին.

— Մենք քաղաք կ'երթանք երգիչ դառնալու, դուն ալ մեզ հետ եկուր:

Կատուն համաձայնեցաւ եւ միացաւ անոնց:

* * *

Փախստականները պարտէզի մը առջեւէն անցնելու տեն, տեսան աքլոր մը, որ բոլոր ոյժով կը կանչէր:

Էչը հարցուց.

— Ինչո՞ւ այդպէս կը պոռաս, աքլոր աղբար, ցաւդ ի՞նչ է:

— Կ'ուզես գիտնալ, թէ ցաւս ի՞նչ է: Վաղը կիրակի է, մեր տունը հիւրեր պիտի գան: Տանտիկինս պատուիրեց ծառային, որ այս իրիկուն գլուխս կտրէ եւ վաղը զիս տապկէ հիւրերուն համար: Ահա թէ ինչո՞ւ խենթի պէս կը պոռամ, — պատասխանեց աքլորը:

— Օ՛, հոգ մ'ըներ, — ըսաւ էչը: Եկուր մեզ հետ քաղաք երթանք, երգիչ դառնանք: Դուն անուշ ձայն ունիս, ինչո՞ւ պիտի մեռնիս: Հոն մենք ամէնքս ալ հաց կը գտնենք:

Աքլորը համաձայնեցաւ եւ միացաւ իրենց:

* * *

Փախստականները մէկ օրէն քաղաք չկրցան հասնիլ:

Առաջին գիշերը ուղեցին անտառի մը մէջ քնանալ: Էչը եւ չունը պառկեցան ծառի մը տակ, կատուն ճիւղի մը վրայ ելաւ, իսկ աքլորը թառեցաւ ծառի կատարին:

Աքլորը դեռ իր աչքերը դոցած չէր, երբ հեռուն լոյս մը տեսաւ եւ ըսաւ իր ընկերներուն.

— Լոյս մը կը տեսնեմ, հոնտեղ տուն մը ըլլալու է:

— Ուրեմն այդ տունը երթանք, — ըսաւ էչը:

Ամէնքը մէկ ճամբայ ելան: Մեր երգիչները հասան տունի մը առջեւ: Դուն մի՛ ըսեր այդ աւազակներու տունն է եղեր:

Էչը պատուհանէն ներս նայեցաւ:

— Ի՞նչ կը տեսնես, էչ աղբար, — հարցուց աքլորը:

— Սեղան մը կը տեսնեմ, վրան լեցուն ուտելիք եւ խմամեղիք: Աւազակները նստած են սեղանին շուրջը, կ'ուտեն ու կը խմեն: Ա՛խ, ի՞նչ լաւ կ'ըլլար մէյ մը ներս մտնելնք:

* * *

Խորհուրդ ըրին կենդանիները, թէ ինչպէս ներս մըտնեն:

Էչը կեցաւ պատուհանին տակ: Շունն ելաւ էչին կրօնակը, կատուն ելաւ շան վրայ, աքաղաղն ալ թառեցաւ կատուին վրայ:

Ամէնքը միասին սկսան երգել՝ էչը զուաց, չունը հաջեց, կատուն մլաւեց, աքլորը կանչեց՝ կու-կուլի-կո՛ւ: Վերջը ամէնքը մէկ պատուհանէն ներս թափեցան ապակիները ջարդ ու փշուր ընելով:

Աւազակները այդ աղմուկէն սարսափած, տունէն դուրս նետուեցան եւ փախան անտառ: Կենդանիները բոլորեցան սեղանին շուրջը եւ լաւ կերան, կշտացան: Վերջը լոյսը մարեցին, որ պառկին քնանալու:

Էչը պառկեցաւ աղբանոցին վրայ, չունը դուռին առջեւ, կատուն պառկեցաւ խոհանոցին օճախին մոխիրին վրա:

րայ: Իսկ աքլորը թառեցաւ առաստաղէն կախած ճրագին վրայ:

* * *

Կէս գիշերին աւազակները տեսան, որ լոյսը մարած է ու ձայն չի գար իրենց տունէն: Աւազակապետը ղրկեց աւազակ մը, որ երթայ եւ տեսնէ, թէ ի՞նչ կայ իրենց տունին մէջ:

Աւազակը երբ տեսաւ, որ ներսէն ձայն չի գար, մտաւ խոհանոցը լոյս վառելու: Տեսաւ մոխիրին վրայ նստած կատուին փայլուն աչքերը եւ խորհեցաւ թէ կրակ է: Մօտեցուց լուցկին, որ վառէ: Կատուն անմիջապէս ցատկեց անոր երեսին եւ ճանկռտեց իր սուր ճիրաններով: Աւազակը վախէն փախաւ դէպի դուռը: Հոն շան պոչին վրայ կոխեց: Շունը վեր ցատկեց եւ խածաւ անոր ոտքը: Աւազակը վազեց դէպի աղբանոցը եւ հոն ալ զարնուեցաւ էշին: Էշը ոտքի ելաւ եւ զօրաւոր կից մը տուաւ աւազակին: Աքլորն աղմուկէն արթնցաւ եւ վերէն կանչեց՝ կու-կուլի-կո՛ւ:

* * *

Աւազակը սարսափած դուրս նետուեցաւ տունէն եւ վազելով գնաց իր պետին քով ու պատմեց.

— Մեր տունին մէջ կայ վիշապ մը, որ իր սուր ճիրաններով երեսս ճանկեց: Դուռին առջեւ պառկած է մարդ մը, ձեռքը սուր դանակ մը: Ան ալ զարկաւ իր դանակով եւ ոտքս վիրաւորեց: Աղբանոցին վրայ պառկած էր սեւ հրէշ մը, ան ալ խոշոր փայտով զարկաւ ինծի: Իսկ տանիքին վրայ նստած էր դատաւորը, որ պոռաց. «բռնեցէ՛ք աւազակը»: Ալ չգիտցայ, թէ ինչպէս փախայ. անգամ մըն ալ հոն չեմ երթար:

Աւազակները այս որ լսեցին, ձգեցին ու հեռացան այդ

տեղէն, իսկ մեր երգիչները մնացին հոն եւ հանգիստ ապրեցան:

ՄԱՐԶՊԵՏ

Կատար — լանի մը ամենէն բարձր տեղը

Ճիրան — դադանի կամ թռչունի ճանկ, սուր եղունգ

Վիշապ — շատ մեծ օձ, կամ օձի նման մարմին ունեցող կենդանի

Հրէշ — այլանդակ, անճոռնի կենդանի:

ԵՐԲ ԱՇՈՒՆ ԸԼԼԱՅ

Ծաղիկները քուն կը մտնեն, երբ աշուն ըլլայ,
Կանաչները լուռ կը թօշնին, երբ աշուն ըլլայ,
Աղբիւրները մարդարտաշիթ՝ երբ ձմեռ ըլլայ,
Ալ չեն կանչեր, չեն կարկաչեր՝ ինչպէս հիմա:

Գ. ՄԱՐԵԱՆ

Թօշնիլ — թուճիլ, թուլնալ, թարմութիւնը կորսնցնել

Մարդարտաշիթ — թանկագին քար, դարդի համար

Շիթ — կաթիլ

Կարկաչել — ջուրի նման ձայն հանել:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն վերջը երբեք եւ չենք դրեր, այլ միշտ կը դրենք եւ, օրինակ՝ Ափրիկէ, Հոփսիմէ, Գրէ՛, Վաղէ՛, ցատկէ՛:

ՄՐԱՄԻՏ ՀՈՎԻԻԸ

Մեզմէ քանի մը հարիւր տարի առաջ շատ զօրաւոր եւ շատ բարբարոս թագաւոր մը կար, անունը Լէնկթէմուր:

Լէնկթէմուրը թաթարներու թագաւորն էր: Թաթարները վայրենի ժողովուրդ էին: Անոնք չէին աշխատեր եւ տեղ մը չէին բնակեր: Անոնք միշտ տեղէ տեղ կը թափառէին, կ'երթային ուրիշներու երկիրները, աւազակներու նման կը կողոպտէին ուրիշներու հարստութիւնը եւ կ'ապրէին: Ահա այս վայրենի թաթարներու թագաւորն էր Լէնկթէմուրը:

Լէնկթէմուրը շատ երկիրներ գրաւելէ եւ կողոպտելէ վերջը եկաւ հասաւ Հայաստան:

Հայաստանի մէջ Լէնկթէմուրի զօրքերը ճամբար դարելին հայ գիւղի մը քով:

Ամառ ատեն էր:

Օր մը Լէնկթէմուրը ուղեց մինակը պտոյտի երթալ: Դուրս ելաւ իր վրանէն եւ քալեց դէպի հայ գիւղին դաշտը: Հոն, դաշտին մէջ, հայ տղայ մը իր կովը կ'արածեցնէր:

Լէնկթէմուրը մօտեցաւ հովիւին եւ ըսաւ.

— Տղա՛ս, շատ ծարաւ եմ, կովուդ կաթէն քիչ մը տուր, խմեմ:

— Բարեկա՛մ, ես կը տեսնեմ որ դուն զարմանալի մարդ ես: Եթէ ծարաւ ես, ահա՛, հո՛ն է աղբիւրը, դնա՛ եւ ջուր խմէ: Ծարաւ մարդը ջուր կը խմէ եւ ոչ թէ կաթ,— պատասխանեց հովիւը:

Լէնկթէմուրը խնդաց եւ ըսաւ.

— Շիտակ կ'ըսես, սակայն այս վայրկեանիս սիրտս կաթ կ'ուզէ. չըլլա՞ր որ քիչ մը կաթ տաս ինծի:

— Իմ կովը կաթ չունի: Քու գալէն քիչ մը առաջ կովս

գիւղ տարի, կթեցին եւ յետ բերի: Հիմա եթէ դուն այդչափ կը փափաքիս կաթ խմել, պէտք է որ իմ կովուն հոգ տանիս, մինչեւ որ ես երթամ գիւղ եւ քեզ համար կաթ բերեմ,— ըսաւ հովիւը:

Լէնկթէմուրը առաւ տղու ձեռքէն կովուն չուանը եւ սկսաւ արածեցնել, իսկ հովիւը վազելով գնաց գիւղ:

* * *

Շատ չանցած տղան վերադարձաւ եւ կաւէ ամանով կաթ բերաւ Լէնկթէմուրին համար:

Լէնկթէմուրը կաթը խմեց եւ ապա ըսաւ հովիւին.

— Դուն զիս չես ճանչնար, սակայն, քու կովը ձգեցիր իմ քով ու գացիր. դուն չվախցա՞ր, որ ես կրնայի տանիլ կովդ:

— Ո՛չ, ինչո՞ւ պիտի վախնայի: Կը տեսնե՞ս, այն բլուրին վրայ զարնուած են Լէնկթէմուր թագաւորին զօրքերուն վրանները: Եթէ դուն իմ կովը գողնայիր, ես կ'երթայի Լէնկթէմուրին քով եւ կ'ըսէի. «Թագաւո՛ր, քու զինուորնե՛րէն մին գողցեր է իմ կովը. կը խնդրե՛մ, հրամայէ՛, որ յետ տան իմ կովը»,— պատասխանեց հովիւ տղան:

— Իսկ եթէ թագաւորը ըսէր թէ, կովը մի՛ տաք եւ հովիւին ալ ծեծեցէ՛ք ու վռնտեցէ՛ք, այն ատեն ի՞նչ կ'ընէիր, — հարցուց Լէնկթէմուրը:

— Այն ատեն ես կ'ըսէի Լէնկթէմուրին. «Մե՛ծ թագաւոր, կ'ըսեն թէ, աշխարհին կէսը քուկդ է: Այդքան հարըստութիւն չի՞ բաւեր քեզ, որ հիմա իմ կովը կ'ուզես խել ձեռքէս», — պատասխանեց հովիւ տղան:

* * *

Լէնկթէմուրը շատ սիրեց տղու խելացի խօսքերը եւ

ուղեց աւելի երկար խօսիլ անոր հետ: Այդ պատճառով նորէն հարցուց տղուն.

— Ես լսած եմ, որ ձեր բոլոր գիւղացիները դացած են Լէնկթէմուրը տեսնելու: Դուն ալ կ'ուզէի՞ր Լէնկթէմուրը տեսնել:

— Ի՞նչ պէտք ունիմ Լէնկթէմուրը տեսնելու: Կ'ըսեն թէ ան շատ չար մարդ է: Ես որը տղայ մըն եմ: Հայրս մեռած է, իսկ մայրս հիւանդ պառկած է տունը: Եթէ ես երթամ, այն ատեն ո՞վ պիտի արածեցնէ իմ կովը, — պատասխանեց փոքրիկ հովիւը:

— Իսկ եթէ Լէնկթէմուրը ինքը հոս գայ, դուն ի՞նչ կ'ընես, ինչո՞վ կը հիւրասիրես զինքը, — կրկին հարցուց Լէնկթէմուրը:

— Աղբիւրէն պաղ ջուր կը բերեմ իրեն համար, սըրինգ կը նուազեմ եւ հէքիաթ կը պատմեմ, — պատասխանեց հովիւը:

— Իսկ այդ ամենուն համար դուն ի՞նչ կը խնդրես Լէնկթէմուրէն, — հարցուց Լէնկթէմուրը:

— Եթէ ան իրա՛ւ թագաւոր է, պէտք է որ նուէր մը տայ ինծի, — պատասխանեց տղան:

— Ապրի՛ս, սրամի՛տ հովիւ, ահա՛ քեզի նուէր մը. Լէնկթէմուրը ե՛ս եմ, — ըսաւ Լէնկթէմուրը եւ երեք ոսկի տուաւ հովիւին:

Հովիւը սաստիկ վախցաւ եւ սկսաւ լալ:

— Ինչո՞ւ կուլաս, տղա՛ս, — հարցուց Լէնկթիմուրը:

— Տէ՛ր թագաւոր, երբ ես տուն երթամ եւ ըսեմ մօրս, թէ թագաւորը ինծի միայն երեք ոսկի տուաւ, մայրս պիտի չհաւատայ: Ան կ'ընայ նոյնիսկ ծեծել զիս եւ ըսել. «Թագաւորը չէր կրնար այդքան պղտիկ նուէր տալ քեզի,

միայն երեք ոսկի: Ան քեզի շատ ոսկիներ տուած է, իսկ դուն պահեր ես եւ կը խաբես զիս», — ըսաւ հովիւը:

Լէնկթէմուրը շատ հաւնեցաւ հովիւին ըսածներուն, բռնեց, համբուրեց տղուն ճակատը եւ բուռ մը լեցուն ոսկի տուաւ անոր:

Տղան ուրախացաւ, դրպանը լեցուց ոսկիները եւ կաթին կաւէ ամանը տուաւ Լէնկթէմուրին ու ըսաւ.

— Տէ՛ր թագաւոր, ես ալ այս կաւէ ամանը կուտամ նուէր քեզի քու ըրածին համար: Չէ՞ որ, երբ ես գացի գիւղը կաթ բերելու, դուն իմ կովը պահեցիր մինչեւ իմ վերադարձը:

Լէնկթէմուրը այնչափ դո՛հ մնաց հովիւին սրամիտ խօսքերէն, որ երբ վերադարձաւ իր բանակը, հրամայեց որ զինուորները վնաս չտան հովիւի գիւղին:

Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Բարբարոս — վայրենի, անգութ

Ճամբար — զօրքերու հանգստանալու տեղ, սովորաբար բաց օդի մէջ, վրաններու տակ

Բանակ — զօրք

Պարան — չուան

Վրան — լաթէ շինուած շարժական տնակ

Կաւ — թաց հող

Կաւէ աման — հողէ շինուած աման:

Մ Ա Ր Տ Ը

Աս խենթ ամսուն մարտ կ'ըսեն,
Հանգիստ չունինք երեսէն.
Այսօր արեւ, մեղմ օրիկ,
Վաղը՝ որոտ, փոթորիկ:

Առտուն կանուխ պայծառ օդ,
Ճաշին մութ է, անձրեւոտ.
Օր մը ի՞նչ պաղ, օր մը տաք
Հոս բա՛ց, իսկ հոն ամպին տակ.
Հո՛ս կը խնդայ, հո՛ն կուլայ,
Ասանկ ալ խենթ բա՞ն կ'ըլլայ:

ՅՈՎ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Որոտ կ'ըսենք շատ զօրաւոր ձայնին, օրինակ, թնդա-
նօթի ձայնին կ'ըսենք թնդանօթի որոտ. երբ կայծակը
զարնէ, կ'ըսենք երկինք կ'որոտայ:

Ի՞նչ ըսել է՝ «Հոս բա՛ց, իսկ հոն ամպին տակ»:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն մէջ և եւ Է տառերը միեւնոյն ձեւով կը հըն-
չենք. օրինակ՝ մէկ, մեծ, սէր, սեր, տէր, դեր, երէկ, ե-
րեք:

ԵՐԿՈՒ ԱՐԱՐԱՏՆԵՐԸ

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

Արարատը Հայաստանի ամենէն բարձր եւ ամենէն դեղեցիկ լեռն է:

Արարատը մէկ լեռ չէ, այլ երկուք:

Երկու Արարատներէն մէկը մեծ է, իսկ միւսը փոքր, այդ պատճառով մէկը կը կոչուի Մեծ Արարատ, իսկ միւսը՝ Փոքր Արարատ:

Արարատը երկու անուն ունի՝ Արարատ եւ Մասիս: Մեծ Արարատը կ'ըսուի նաեւ Մեծ Մասիս, իսկ Փոքր Արարատը՝ Փոքր Մասիս: Հայ ժողովուրդը երկու Արարատներուն Սիս ու Մասիս անունն ալ կուտայ, Սիս կ'ըսեն Փոքր Արարատին, իսկ Մասիս՝ Մեծ Արարատին:

Երկու Արարատները կեցած են քով քովի, չատ մօտիկ իրարու: Մեծ Արարատին բարձրութիւնն է տասնեօթ հազար ոտք, իսկ Փոքր Արարատի բարձրութիւնը տասներեք հազար ոտք:

Փոքր Արարատին վրայ միայն ձմեռը ձիւն կայ: Իսկ Մեծ Արարատին կատարը թէ ձմեռը, թէ ամառը միշտ ծածկուած է ձիւնով: Երբ օդը պայծառ է եւ արեւը կը փայլի, Մեծ Արարատին կատարի ձիւնն ալ կը փայլի արծաթի պէս:

Մեծ Արարատը միշտ հանդարտ չէ: Ան երբեմն կը բարկանայ, կը սկսի որոտալ, ծուխ եւ փոշի կ'ելլեն իր ճեղքերէն եւ տաք լաւայ կը վաղէ իր կողերէն: Երբ Արարատը այդպէս բարկանայ, Հայաստանի մէջ երկրաշարժ կ'ըլլայ եւ Արարատին շուրջ գիւղեր ու քաղաքներ կը կործանին: Շատ, չատ հին ատենները այդպիսի երկրաշարժեր եղած են Արարատին շուրջը, բայց հիմա Արարատը հանդարտ է եւ իր քովերը երկրաշարժ չըլլար:

1920 թուին թուրքերը յարձակեցան Հայաստանի վրայ եւ խլեցին Հայաստանի հողերուն մէկ մասը եւ երկու Արարատները: Արարատները այժմ հայերուն ձեռքը չեն:

Հայերը շատ կը սիրեն Արարատը, որ քանի մը հազար տարիներ պատկանած է հայերուն: Այդ պատճառով ամէն հայ կ'ուզէ եւ կը հաւատայ, որ Արարատը օր մը նորէն պիտի պատկանի Հայաստանին:

Կատար — ամենէն բարձր տեղը, գագաթը

Կործանել — քանդել, աւրել:

ԹՈՋՈՒՆՆ ՈՒ ՈՐՍՈՐԴԸ

Թռչուն մը կար այն ծառին,
Ծիւլ, ծիւլ կ'երգէր այն ծառին.
Որսորդ մը կար չար, դաժան...
Թռչուն չկայ ա'լ ծառին:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օ եւ ո ձայնաւորները բառերուն մէջը կը հնչուն միեւնոյն ձեւով, օրինակ՝ օրիորդ, դպրոց, փողոց, օրօր, Աշոտ, կարօտ, արօր:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Երբ որ ըլլայ գարնանամուտ, նոր գարուն,
Կը բազմանան վտակներդ, հայրենի՛ք,
Օ՛ղդ սիրուն, ջո՛ւրդ սիրուն, դո՛ւն սիրուն,
Ծաղիկներդ պէս-պէս դոյնով, հայրենի՛ք:

Մարդիկ կուգան քու սարերը ման գալու,
Որսորդի պէս եղնիկներդ որսալու,
Հազար ու մէկ աղբիւրներդ կաթնահամ
Դուն դրա՛խտ ես, եղեմական հայրենի՛ք:

ԱՇՈՒՂ ԶԻՒԱՆԻ

Գարնանամուտ — գարնան սկիզբը
Բազմանան — շատնան
Վտակ — փոքրիկ գետակ
Պէս-պէս — տարբեր տարբեր, զանազան
Ման գալ — պտոյտի երթալ
Դրախտ — այն մեծ եւ հարուստ պարտէզը, ուրտեղ Աղամ եւ Եւան բնակեցան
Եղեմական — դրախտի նման:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն սկիզբը եւ տառը եւ կը հնչենք, իսկ ե տառը ե կը հնչենք: Օրինակ՝ Եղիշէ, Էջմիածին, Երեսայ, Էչ:

ԵՐԿԱԹԷ ԹՈՂՈՒՆԸ

Արծիւ մը շիներ էր իր բոյնը բարձր լեռան մը կատարը:
Ոչ մէկ թռչուն կրնար մօտենալ անոր բոյնին: Ոչ մէկ
թռչուն կրնար անոր չափ արագ թռիլ, ոչ մէկ թռչուն կըր-
նար անկէ բարձր թռիլ:

Երբ օդը պայծառ էր, արծիւը կը բանար իր հզօր թե-
ւերը եւ կը սաւառնէր լեռներու կատարներէն վեր, ամպե-
րէն ալ վեր:

Վարը, լեռան ստորոտը թռչուններով լեցուն անտառ
մը կար: Հոն կային բազէներ, աղաւնիներ, թութակներ,
սարեակներ եւ փոքրիկ ճնճղուկներ: Ալ ի՞նչ տեսակ թռչուն-
ներ ըսես չկային հոն:

Երբ արծիւը իր թեւերը լայն բացած կը սաւառնէր ան-
տառին վրայէն, բոլոր թռչունները կը պահուրդէին իրենց
բոյներուն մէջ կամ ծառերուն տերեւներուն տակ, մինչեւ
որ արծիւը հեռանար:

«Ոչ ոք կրնայ հասնիլ իմ բարձրութեանը, ոչ ոք կրնայ
ինծի պէս թռիլ ամպերու վերերէն», — կը խորհէր ար-
ծիւը:

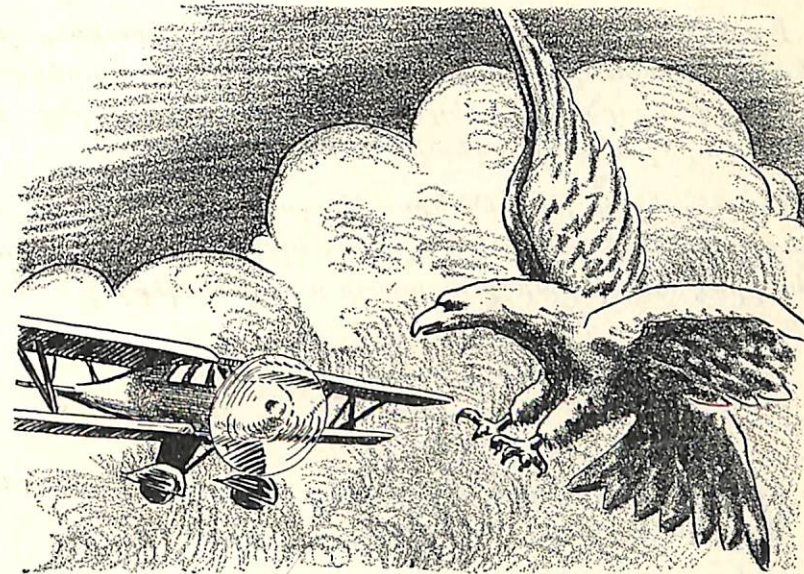
* * *

Օր մը, երբ արծիւը որսէն վերադառնէր էր ու նստած
էր իր բոյնին մէջ, յանկարծ աղմուկ մը լսեց իր գլխուն վե-
րը: Արծիւը վեր նայեցաւ եւ տեսաւ հսկայ թռչուն մը, որ
կ'անցնէր վերէն:

Արծիւը երբե՛ք այդչափ խոշոր թռչուն տեսած չէր:

«Ի՞նչ թռչուն է աս, ուրիշ՞ եկեր է եւ ի՞նչպէս կը հա-
մարձակի ինձմէ աւելի բարձր թռիլ», — խորհեցաւ արծի-

ւը, բացաւ իր թեւերը, սլացաւ անծանօթ թռչունին ետեւէն
եւ շուտով հասաւ անոր:

Անծանօթ թռչունը խոշոր, լայն թեւեր ունէր եւ երկար
պոչ, իսկ կտուցով բռնած էր բան մը, որ արագ արագ կը
դառնար: Տարօրինակ թռչունը ամպի որոտի պէս ձայն կը
հանէր եւ առաջ կը սլանար:

Արծիւը զայրացաւ եւ յարձակեցաւ անծանօթ թռչու-
նին վրայ: Իր հզօր թեւերով զարկաւ անոր պոչին, կտուցով
եւ մագիլներով աշխատեցաւ բզկտել անոր թեւերը, բայց ի
զուր: Անծանօթ թռչունի մարմինը երկաթի պէս ամուր
էր եւ արծիւը միայն իր թեւերն ու մագիլները ցաւոց ու
արիւնեց: Հսկայ թռչունին հոգը չէր, ան առանց յետ նա-
յելու կը շարունակէր իր թռիչքը:

Ա՛լ աւելի զայրացաւ, կատղեցաւ արծիւը:

«Հիմա ա՛լ պիտի չազատի իմ ձեռքէն. իմ սուր կտուցով

իր աչքերը պիտի հանեմ եւ մագիլներովս գլուխը փշրեմ»,
— խորհեցաւ արծիւը, ժողովեց իր թեւերուն բոլոր ոյժը, ա-
ռաջ անցաւ եւ դիմացէն յարձակեցաւ նորեկին վրայ:

Բայց հազիւ թէ երկուքը մօտեցեր էին իրարու, երբ
անծանօթ թռչունի կտուցին մէջ արագ արագ դարձող ա-
նիւը զարկաւ արծիւին, ճեղքեց անոր գլուխը, փշրեց մէկ
թեւը եւ արծիւն ինկաւ գետին ու մեռաւ:

Եւ հասկեցաւ թռչուններու թաքաւոր արծիւը, թէ ո՞վ
էր այդ անծանօթ, հսկայ թռչունը, որ իրմէ աւելի զօրաւոր
էր եւ իրմէ աւելի բարձր ու աւելի արագ կը թռչէր:

Սաւառնիւ — վերէն թռչիւ

Ստորոտ — լեռան կամ բլուրի վարի մասը

Հսկայ — շատ մեծ

Մագիլներ — թռչուններուն ճանկերը

Բզկտել — պատռտել

Զայրանալ — բարկանալ

Նորեկ — նոր եկած:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝

Մայրս սաւան մը ունի՝ ծալլել չի կրնար, հայրս դրամ
ունի՝ համբել չի կրնար:

Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ի Ն

Դուն կապուտակ ծովո՛վ եկուր,
Թեթե՛ւ, թեթե՛ւ թեւո՛վ եկուր,
Ծովուն փրփուր լանջո՛վ եկուր,
Ուրախ երգ ու կանչո՛վ եկուր:

Եկո՛ւր, եկո՛ւր սիրուն ծիծեռ,
Եկո՛ւր եւ մեզ գարունը բեր:

Ծիծեռնակո՛վ գարուն կուգայ,
Առանց ծիծեռ գարուն չկայ,
Ծովուն փրփուր լանջո՛վ եկուր,
Գարնան շունչով, կանչո՛վ եկուր:

Եկո՛ւր, եկո՛ւր, սիրուն ծիծեռ
Եկո՛ւր ու մեզ գարունը բեր:

Ա.Թ. ԽՆԿՈՅԵԱՆ

Ծիծեռ, ծիծառ եւ ծիծեռնակ միեւնոյն թռչունի ա-
նուններն են:

Լանջ՝ կուրծք ըսել է:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օ տառը միշտ կը հնչուի օ՝ ըլլայ բառին սկիզբը, մէջը
թէ վերջը. օրինակ՝ օր, օրօր, Սաքօ, Մարօ:

ՃՆՃՂՈՒԿԻՆ ՄԱՅԸ

Սուրէնեց տան շուրջը պարտէզ մը կար: Պարտէզին խոշոր ծառերէն մէկը ճիշդ Սուրէնի սենեակին պատուհանին առջեւն էր: Ծառին ճիւղերուն մէջ փոքրիկ, սիրուն ճնճղուկ մը շիներ էր իր բոյնը:

Ամէն առաւօտ կանուխ, արեւը ծագելէ առաջ, փոքրիկ ճնճղուկը կ'արթննար, կը թափահարէր իր թեւերը եւ կը թռչէր, կ'երթար իրեն համար կերակուր գտնելու: Կերակուր գտնելէ ետքը փոքրիկ ճնճղուկը ետ կուգար եւ ամբողջ օրը կը թռչկոտէր ծառին ճիւղերուն վրայ ու կ'երգէր:

Երեկոյեան, երբ արեւը մայր կը մտնէր, ճնճղուկը իր փոքրիկ գլուխը կը պահէր թեւին տակ, կը կծկուէր ու կը քնանար:

Սուրէնը աղէկ կը ճանչնար այդ պոփիկ, սիրուն թռչնիկը: Դասերը սովորելու առէն Սուրէնը իր պատուհանէն միշտ կը տեսնէր այդ ճնճղուկը, որ կը խաղար իր ընկերներուն հետ:

Սուրէնը շատ կ'ուզէր բռնել այդ փոքրիկ ճնճղուկը, փայփայել զայն իր ձեռքերուն մէջ, շոյել անոր աղուորիկ փետուրները:

Բայց ինչպէս բռնէր: Ճնճղուկը միշտ իր ծառին վրայ էր եւ երբեք չէր մօտենար Սուրէնի պատուհանին:

* * *

Օր մը, Սուրէնը տեսաւ բազէ մը, որ կը սաւառնէր իրենց պարտէզին վրայ: Մէյ մըն ալ, յանկարծ, բազէն սլացաւ դէպի վար, դէպի այն ծառը, որուն վրայ փոքրիկ ճնճղուկն էր: Ճնճղուկը տեսաւ բազէն եւ վախէն ասդին անդին նետուեցաւ ազատուելու համար բազէին ճանկերէն:

Թռչնիկը տեսաւ Սուրէնի սենեակին բաց պատուհանը եւ արագ ներս թռաւ սենեակը:

Սուրէնը ցատկեց իր տեղէն, աճապարանքով դոցեց պատուհանը եւ երկար չարչարուելէ ետքը, վերջապէս բռնեց ճնճղուկը:

Խեղճ թռչնիկը կը հեւար, կը թրպրտար Սուրէնի ձեռքերուն մէջ եւ կ'ուզէր ազատիլ:

Սուրէնը, ճնճղուկն ամուր բռնած, վազեց իր մայրիկին սենեակը:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, տես ինչ աղուոր ճնճղուկ մը բռնե՛ր եմ: Գիտե՞ս, մայրի՛կ, անիկա բազէն վախցաւ, թռաւ, մտաւ սենեակս եւ ես բռնեցի զինքը, — ըսաւ Սուրէնը:

— Լսէ՛, դաւա՛կս, ի դուր ես բռնե՛ր այդ թռչնիկը. տե՛ս, ինչպէս կը հեւայ, ինչպէս կը դողայ: Ան կը վախնայ քեզմէ, ձգէ՛, ազատ ձգէ, որ թռի, երթայ, — ըսաւ մայրը:

— Ո՛չ, չե՛մ ձգեր, մայրի՛կ, ան իմս է: Ես այնպէ՛ս լաւ կը պահեմ, կը կերակրեմ եւ կը խնամեմ զինքը: Ան շատ դո՛հ պիտի ըլլայ իմ քովս, — կը պնդէր Սուրէնը:

— Սուրէ՛ն, տղա՛ս, ան ազատութիւն կը սիրէ. որչափ ալ դուն սիրես եւ հոգ տանիս, ան դժբախտ պիտի ըլլայ փակուած սենեակին մէջ: Զգէ՛, ձգէ՛ տղաս, որ թռի երթայ, — կը համոզէր մայրիկը Սուրէնին:

— Ես երկար, շատ երկար թեւ մը կը կապեմ անոր ոտքէն եւ ազատ կը ձգեմ որ թռի, խաղայ, որքան որ կ'ուզէ. իսկ վերջը կը քաշեմ թելը, կը բռնեմ զինքը եւ քովս կը բերեմ: Ես լաւ, շատ լաւ պիտի պահեմ թռչնիկը, ա՛յ, կը տեսնես, մայրի՛կ, — ըսաւ Սուրէնը եւ դուրս վազեց մայրիկին սենեակէն:

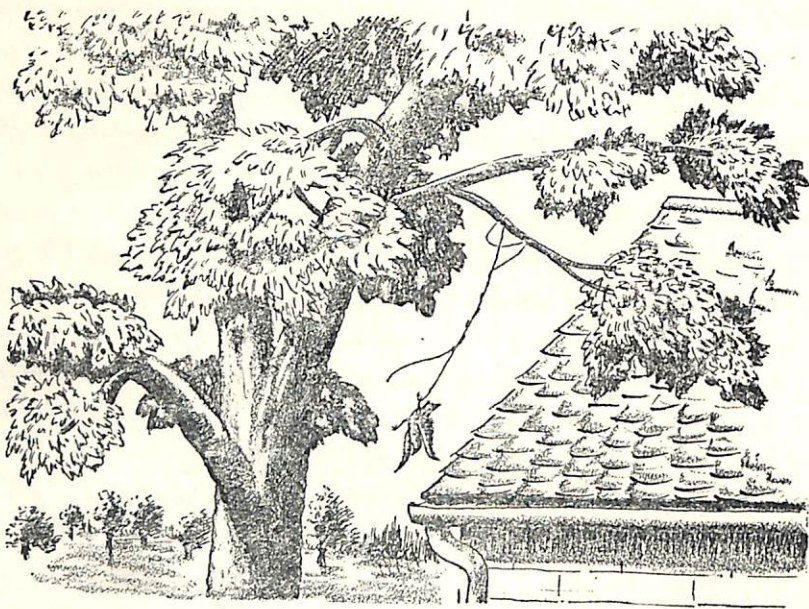
* * *

Քիչ ետքը Սուրէնը երկար թեւ մը կապեց ճնճղուկին

ոտքէն եւ տարաւ պարտէզ ու բաց թողուց: Ճնճղուկը գլխաց
որ ազատ է եւ խսկոյն թռաւ, բարձրացաւ օդին մէջ, բայց
շատ հեռուն երթալ չկրցաւ: Սուրէնը քաշեց թեւը եւ խեղճ
թռչնիկը ինկաւ խոտերուն մէջ, ծւծւաց եւ թրպրտաց:

Սուրէնը նորէն բաց թողուց թեւը, ճնճղուկը նորէն թը-
ռաւ, խորհելով թէ ազատ է, բայց Սուրէնը կրկին քաշեց
թեւը եւ յետ բերաւ ճնճղուկը: Սուրէնը երկար ատեն այս-
պէս խաղաց ճնճղուկին հետ:

Անգամ մըն ալ, երբ Սուրէնը թողուց որ ճնճղուկը
թռի, յանկարծ թեւին ծայրը դուրս ելաւ իր ձեռքէն եւ
ճնճղուկը թռաւ ու նստաւ ծառին վրայ:

Այժմ թռչնիկը իրաւ ազատ էր եւ Սուրէնը այլ եւս չէր
կրնար բռնել զայն:

Սուրէնը բարկացած քար մը վերցուց եւ նետեց ճնճղու-
կին: Ճնճղուկը թափահարեց իր թեւերը, ուղեց թռիլ,

բայց չկրցաւ: Անոր ոտքէն կապած թեւը փաթթուեւր էր ծա-
ռի ճիւղերուն եւ խեղճ թռչնիկը չէր կրնար ազատիլ: Ան նո-
րէն ուղեց թռիլ, բայց դարձեալ չկրցաւ, այլ գլխի վայր
կախուեցաւ ճիւղէն:

Ճնճղուկը կը ծւծւար, կը թրպրտար, կը փորձէր ազա-
տիլ, բայց ի զո՛ւր...

Շատ չարչարուեցաւ խեղճ թռչնիկը, վերջը յոգնեցաւ
եւ մնաց ճիւղէն կախուած:

Հովը կ'օրրէր զինքը:

Սուրէնը ինչ ընելը չէր գիտեր: Ծառը շատ բարձր էր,
եւ Սուրէնը չէր կրնար ելլել ծառին վրայ: Կ'ուզէր օգնու-
թեան կանչել իր մայրը, բայց կ'ամչնար եւ կը վախնար:

Թռչնիկը հոն, վերը կը ծւծւար, կը թրպրտար, բայց
չէր կրնար ազատիլ թեւէն: Ան քանի մը անգամ դարձեալ
ծւծւաց, օրրեցաւ օդին մէջ եւ ապա մնաց անշարժ կախ-
ուած:

Սուրէնը նստաւ ծառին տակ եւ լացաւ:

* * *

Արդէն երեկոյ էր, բայց Սուրէնը դեռ նստած էր ծա-
ռին տակ:

— Սուրէ՛ն, Սուրէ՛ն, ուշ է արդէն, տուն եկուր, — կան-
չեց մայրը պատուհանէն:

Սուրէնը ոտքի ելաւ եւ տուն գնաց:

— Ի՞նչ ըրիր ճնճղուկդ, — հարցուց մայրը:

— Ձեռքէս թռաւ եւ փախաւ, — պատասխանեց Սու-
րէնը:

— Ի՞նչ լաւ բան է եղեր... Ատո՞ր համար տխրեր ես:
Ան աւելի երջանիկ կ'ըլլայ ազատութեան մէջ: Եթէ դուն
զինքը վանդակին մէջ պահէիր, ան չա՛տ, շատ դժբախտ
պիտի ըլլար, — ըսաւ մայրը:

Այդ գիշեր Սուրէնը երկար ատեն չկրցաւ քնանալ: Ծա-

ռէն կախուած ճնճղուկը միշտ իր աչքին առջեւն էր: Վերջապէս քունը տարաւ:

Երազին մէջ դարձեալ տեսաւ ճնճղուկը, որ օդին մէջ կախուած կ'օրրուէր հովէն:

* * *

Յաջորդ առտու Սուրէնը կանուխ արթնցաւ, շուտ մը հագուեցաւ եւ իջաւ պարտէզ:

Սուրէնը կը քալէր եւ կը խորհէր. — «Ա՛խ, ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ ճնճղուկը դիշերը ազատուած եւ թռած, գացած ըլլար»:

Այսպէս խորհելով Սուրէնը մօտեցաւ ծառին, վեր նայեցաւ եւ բարձր ճիչ մը արձակեց: Թռչնիկը հոն էր, նոյն տեղը, գլխիվայր կախուած ճիւղէն, բայց այլ եւս չէր շարժեր, չէր ծւժար: Ան մեռած էր:

Սուրէնը նստաւ ծառին տակ, դէմքը ծածկեց երկու ձեռքերով եւ սկսաւ բարձրաձայն հեկեկալ:

— Սուրէն ջա՛ն, ինչո՞ւ կուլաս, — հարցուց մայրը, որ տղուն ետեւէն պարտէզ իջեր էր:

Պատասխանի փոխարէն, Սուրէնը ձեռքերը հեռացուց դէմքէն, եւ մատով ցոյց տուաւ փոքրիկ ճնճղուկին մարմինը, որ ճիւղէն կախուած կ'օրրուէր հովէն:

Մայրը վեր նայեցաւ եւ հասկեցաւ թէ ինչ էր պատահեր:

— Սուրէ՛ն, գաւա՛կս, ես չըսի՞ր քեզի, թէ ազատ ձգէ ճնճղուկը, — ըսաւ մայրը:

— Ա՛լ չեմ ըներ, ալ երբե՛ք, երբե՛ք ատանկ բան չեմ ըներ, — կ'ըսէր Սուրէնը լալով:

Բարձր սանդուխք մը դրին եւ մայրը ծառին վրայէն վար առաւ փոքրիկ թռչնիկին մարմինը: Յետոյ պզտիկ փոս մը փորեցին եւ թռչնիկը թաղեցին այն ծառին տակ, որուն վրայ ան բոյն էր շիներ եւ ամէն օր կ'երգէր:

Ատկէ ետք Սուրէնը երկար ատեն չէր կրնար մոռնալ այն աղուոր, պզտիկ ճնճղուկը:

Ս. Ա. ՀԱՐՈՆԵԱՆ

Թափահարել — արագ արագ շարժել
Բազէ — խոշոր թռչուն մը, որ պզտիկ թռչունները կ'որսայ եւ կ'ուտէ
Աճապարանքով — շատ արագ
Թրպրտալ — ցնցուիլ, դողդղալ
Ծւժալ — ծիւ, ծիւ ձայն հանել
Յաջորդ օրը — միւս օրը
Ճիչ — բարձր, սուր ձայն:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝
Ձեռքս առնեմ՝ կուլայ,
Վար դնեմ՝ կը քնանայ:

Մարտն անցաւ, հասաւ Ապրիլ գեղեցիկ,
Հեռու աշխարհէ եկաւ ծիծեռնիկ.
Դուն բարո՛վ եկար, դարնան կարապետ
Բոյն շինողներէն ամենէն վարպետ:

Կռունկը թռա՛ւ, գնա՛ց վերերէն,
Սոխակն ալ փախաւ մեր պարտէզներէն,
Մէկ դուն մնացիր ճնճողակներուն հետ,
Սիրո՛ւն ծիծեռնակ, դարնան կարապետ:

Պատուհանիս մօտ շինէ՛ քու բոյնը,
Անուշ երգերով երգէ՛ դարունը,
Ձո՛ւ ածէ, հանէ՛ գեղեցիկ ձագեր,
Բնակէ՛ մեր մօտ մինչեւ Սեպտեմբեր:

ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ

Կարապետ — լուր բերող, ճամբայ բացող
Կռունկ — վայրի թռչուն մը
Սոխակ — գիշերը երգող փոքրիկ թռչուն
Ձու — հաւկիթ:

Քանի մը օր էր, որ անդադար անձրեւ կուգար: Փոքրիկ վտակները մէկ մէկ հեղեղ էին դարձեր եւ փրփրալով կատաղած վար կը հոսէին լեռներէն:

Երկաթուղիի գիծին մօտիկ տնակի մը մէջ կը խաղային չորս տղաներ: Չորսն ալ գրեթէ տարեկից էին, տասէն տասներկու տարեկան:

— Սաքօ՛, — ըսաւ տղաներէն մէկը, — եթէ քաջ տղայ ես, գնա՛ եւ կեցիր երկաթագիծերուն մէջտեղը: Քիչ վերջը ճեպընթացը պիտի դայ եւ անցնի:

— Ինչո՞ւ կենամ, — պատասխանեց Սաքօն, — բան ու գործս հատե՞ր է:

— Է՛հ, վախկո՛տ, եւ դեռ կը պարծենաս թէ ամէնքէս քաջն ես:

Եւ երեք ընկերները սկսան ծաղրել Սաքօն:

Քիչ ետքը երեք տղաները դուրս ելան տնակէն, տեսնելու, թէ ի՛նչպէս պիտի անցնէր ճեպընթացը:

Սաքօն ձայն տուաւ անոնց ետեւէն.

— Աւելի լաւ է ներսը կենաք, ի դուր տեղը պիտի թրջուիք:

* * *

Հազիւ քանի մը վայրկեան էր անցեր, երբ յանկարծ տղաները սարսափահար կանչեցին դուրսէն.

— Սաքօ՛, Սաքօ՛:

Սաքօն դուրս վազեց եւ իսկոյն նկատեց, որ քիչ մը հեռուն դանդաղ կամուրջը սկսեւ է փլել: Քիչ վերջը ճեպընթաց գնացքը պիտի դար անցնելու այդ կամուրջին վրայէն:

— Ճեպընթացը անդունդը պիտի գլորուի եւ խորտակուի,— ըսաւ տղաներէն մին:

— Պէտք է շուտով միջոց մը խորհիլ փրկելու համար ճեպընթացը,— բացականչեց Սաքօն: Քանի՞ վայրկեանէն կարելի է հասնիլ կայարանը:

— Կէս ժամէն. այստեղէն կարճ ճամբով գրեթէ երեք մղոն է,— ըսաւ Արամը:

— Արդեօք կարելի է՞ ձի մը գտնել,— հարցուց Սաքօն:

— Զրադացական Գիւրորն ունի ձի մը, բայց ջրաղացն ալ բաւական հեռու է,— պատասխանեց Յովսէփը:

— Դո՛ւն, Յովսէփ, վաղէ՛ դէպի ջրաղացը եւ փորձէ կայարան հասնիլ գնացքը այնտեղէն մեկնելէ առաջ: Այ՛րա՛մ, դուն ալ երկաթագծերով գնա դէպի պահապանին տնակը. դուցէ կրնաս լուր տալ, որ կեցնէ գնացքը: Իսկ ես եւ Լեւոնը կը մնանք հոս եւ եթէ դուք չյաջողիք, մենք կը ջանանք կեցնել գնացքը:

Արամն ու Յովսէփը վազելով ճամբայ ելան:

* * *

Ճեպընթացը արագ արագ կուգար:

— Երկարատեան է, ես այսպիսի անձրեւ տեսած չեմ,— ըսաւ գնացքը քշող մեքենավարը իր օգնականին:

— Ես ալ,— ըսաւ օգնականը: Երանի թէ կամուրջները աւրուած չըլլան: Նայէ՛, թէ ինչ հեղեղներ կը թափին Լեւոններէն:

Գնացքը կը շարունակէր առաջ սլանալ:

— Առջեւդ նայէ՛,— ըսաւ մեքենավարը օգնականին,— այդ ի՞նչ է հոն, երկաթագծերուն մէջտեղը:

— Երկու տղաներ կը տեսնեմ: Սուլէ՛, որ հեռանան,— ըսաւ օգնականը:

Շոգեմեքենան սուլեց:

Երկաթագծերուն վրայ կեցած երկու տղաները չչարժեցան իրենց տեղէն: Կ'երեւար, թէ անոնք կը սպասէին գնացքին: Տղաներէն մին օդին մէջ կը շարժէր իր թաշկինակը եւ ձեռքով հեռուն ցոյց կուտար:

— Ա՛յ անպիտաններ,— բացականչեց մեքենավարը կատաղած:

— Նորէ՛ն սուլէ, նորէ՛ն սուլէ,— ըսաւ օգնականը անհամբեր:

Շոգեմեքենան քանի մը անգամ սուլեց: Տղաներէն մէկը փախաւ, իսկ միւսը մնաց կեցած ճիշդ երկու երկաթագծերուն մէջտեղը եւ կը շարունակէր ծածանել թաշկինակը:

— Արդելա՛կը, արդելա՛կը, չո՛ւտ, չո՛ւտ,— բացականչեց օգնականը: Տէ՛ր Աստուած, նայէ՛, պառկեցաւ ճիշդ երկաթագծերուն վրայ, ճգմուի պիտի... կամ կոյր եւ խուլ է, կամ խենթ:

Թէեւ գնացքը արդէն շատ մօտեցեր էր տղուն, եւ յոյս չկար թէ կարելի պիտի ըլլայ կեցնել զայն, բայց մեքենավարն ու օգնականը ամբողջ ուժով սկսան դարձնել արդելակը:

Գնացքը աւելի եւ աւելի կը մօտենար տղուն: Միայն քսան քայլ կը մնար որ հասնէր անոր: Գնացքը աւելի մօտեցաւ եւ վերջապէս կեցաւ տղայէն հազիւ երկու-երեք քայլ հեռու:

Մեքենավարն ու օգնականը ուրախութեան ճիչ արձակեցին:

Մեքենավարը դուրս կախուեցաւ շոգեմեքենայէն եւ զայրացած պոռաց տղուն.

— Կորսուէ՛ այդտեղէն, անպիտա՛ն...

Տղան խենթի նման վեր ցատկեց իր տեղէն եւ ցոյց տալով կամուրջն՝ ըսաւ.

— ֓լէ՛ր է...

Ճամբորդները դուրս թափեցան վակոններէն եւ վազեցին դէպի շոգեմեքենան կանչելով։

— Ի՞նչ է պատահեր, ի՞նչ է պատահեր...

— Կամուրջը փլեր է, ահա մեր փրկիչը, — պատասխանեց մեքենավարը յուզուած։

Ամէնքը շրջապատեցին Սաքօն, որ յոգնութենէն եւ յուզումէն ուշաթափ ինկեր էր գետին։ Իսկ անձրեւը կը շարունակէր տեղալ։

Անձնագոհ — ուրիշին օգնելու համար ինքզինքը
վտանգի ենթարկող

Տարեկից — միեւնոյն տարիքն ունեցող

Ճեպընթաց — արագ գացող

Պարծենալ — հպարտանալ

Սարսափ — վախ

Սարսափահար — սաստիկ վախցած

Անդունդ — շատ խորունկ տեղ, խորունկ փոս

Շոգեմեքենայ — գնացքը քաշող մեքենային վակոնը

Արգելակ — գնացքը կեցնող գործիքը

Ուշաթափ — միտքը կորսնցուցած։

ԱՄէՆ ԳԱՐՈՒՆՔԻՆ

Ամէն գարունքին՝

Արագիլն ուրախ կ'իջնէր մեր ծառին։

Մանուկ ականջիս բարձրիկ կը կանչէր, —

«Դո՛ւրս եկուր խաղանք, ծաղիկ եմ բերեր»։

Ամէն գարունքին՝

Արագիլն ուրախ կ'իջնէր մեր ծառին։

Պատանի սրտիս բարձրիկ կը կանչէր, —

«Դո՛ւրս եկուր, թռչինք, երազ եմ բերեր»։

Ամէն գարունքին՝

Արագիլն ուրախ կ'իջնէ մեր ծառին։

Ու նորէն կ'երթայ, ու նորէն կուգայ,

Բայց, ա՛խ, ինձ համար ալ երազ չկայ։

Ա.Ի. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բաղաձայն տառերով չենք կրնար վանկ կազմել։ Վանկ կազմելու համար բաղաձայններու հետ պէտք է անպատճառ ձայնաւոր մը ըլլայ. օրինակ՝ Մա-սիս, Սե-ւան, քա-ղաք։

Բայց մինակ մէկ ձայնաւորով, առանց բաղաձայնի ալ, կրնանք վանկ կազմել. օրինակ՝ Ա-րաքս, Ե-րեւան, Ի-րիկուն, օ-գոս-տոս, ո-րոտ։

ԳԵՐԻՆ ԵՒ ԱՌԻԻԾԸ

Ատենին խեղճ մարդ մը կար: Այս մարդը գերի ինկած էր հարուստ եւ չար մարդու մը ձեռքը:

Հարուստը ամէն օր կը չարչրէր, կը հայհոյէր, կը ծեծէր խեղճ գերին:

Օր մըն ալ գերին հարուստին չարութենէն ձանձրացած, ձգեց անոր տունը եւ փախաւ անտառ: Մարդն անօթի էր եւ յոգնած: Անտառին մէջ պտուղներ քաղեց կերաւ, կշտացաւ, ապա մտաւ քարայր մը եւ պառկեց քնացաւ:

Քիչ վերջը քունին մէջ սաքսափելի ձայն մը լսեց: Արթընցաւ, ոտքի ցատկեց, չուրջը նայեցաւ, եւ երբ կ'ուզէր այրէն դուրս ելլել, տեսաւ առիւծ մը:

Գերին սարսափելի վախցաւ եւ խորհեցաւ, թէ առիւծը պիտի յարձակի իրեն վրայ եւ պատառ պատառ ընէ: Բայց գերին շատ զարմացաւ, երբ տեսաւ որ առիւծը իրեն բան մը չըրաւ, այլ միայն բարձր ձայնով մօնչեց: Այն ատեն գերին նկատեց, որ առիւծը կեցած է երեք ոտքերու վրայ, իսկ չորրորդ ոտքը վեր բարձրացուցած է: Առիւծին այդ ոտքը սաստիկ ուռած էր:

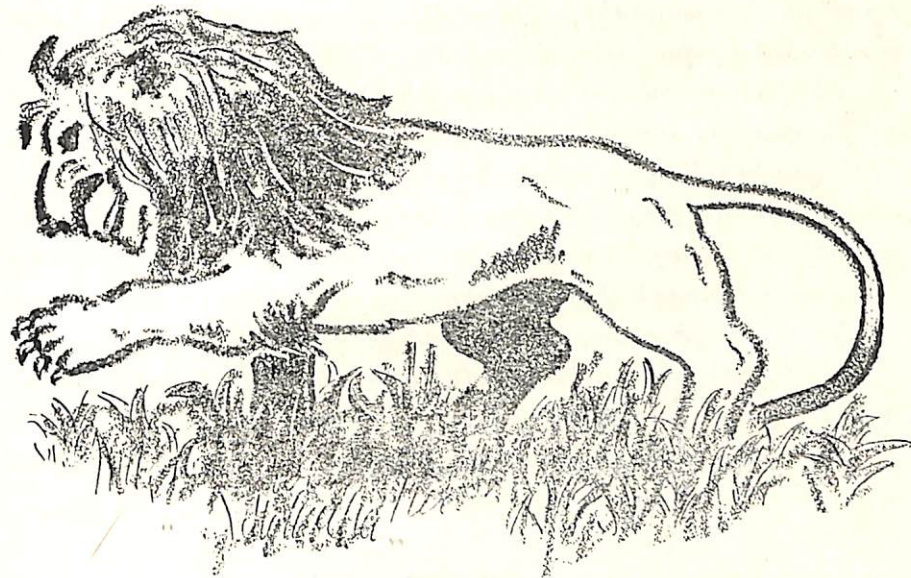
Գերին կամաց կամաց սիրտ ըրաւ, մօտեցաւ առիւծին, չոքեցաւ անոր առջեւ եւ առիւծին ուռեցած ոտքէն խոշոր փուշ մը հանեց: Առիւծը տեղէն չշարժեցաւ եւ ձգեց որ մարդը փուշը հանէ իր ոտքէն: Ետքը գերին աղէկ մը լուաց ոտքին վէրքը եւ լաթով մը կապեց:

Երբ մարդը իր գործը լրացուց, առիւծը սկսաւ շարժել իր պոչը եւ ուրախ ուրախ նայեցաւ մարդուն: Իսկ երբ գերին առիւծին քովէն հեռանալ ուզեց, առիւծը քալեց անոր ետեւէն եւ ալ անոր մօտէն չհեռացաւ:

Քանի մը օրէն առիւծին վէրքը աղէկցաւ:

Գերին եւ առիւծը բարեկամացան իրարու հետ: Առիւ-

ծը ամէն օր որսի կ'երթար, փոքրիկ կենդանիներ կ'որսար եւ կը բերէր իր բարեկամին: Իսկ զիջերները, երբ մարդը կը քնանար, առիւծը անոր քովը կը պառկէր եւ անտառի զազաններէն կը պաշտպանէր զայն:

Երկու բարեկամները երկար ժամանակ այսպէս հանգիստ ապրեցան անտառին մէջ:

Օր մը առիւծը նորէն որսի դնաց եւ այլ եւս չվերադարձաւ:

Գերին շատ փնտռեց իր բարեկամը, բայց չգտաւ: Խուճ մը որսորդներ եկած էին այդ անտառը որս ընելու: Եւ ահա, երբ գերին իր կորսուած բարեկամը կը փնտռէր, որսորդները տեսան զինքը, բռնեցին եւ տարան յանձնեցին այն հարուստ մարդուն, որու քովէն փախած էր գերին: Գերին տէր տարաւ զայն եւ յանձնեց զատաւորին: Դատաւորը որոշեց պատժել տալ խեղճ գերին: Եւ գիտէ՞ք ինչպէս:

Քաղաքի մեծ հրապարակին վրայ գերին առանց զէն-

քի, մերկ ձեռքերով պիտի կռուէր կատաղի առիւծի մը
հետ: Ի՞նչ կրնար ընել խեղճ մարդը, կրնա՞ր ազատիլ
առիւծին ճանկերէն:

Եւ ահա օր մը խեղճ գերին հանեցին բանտէն եւ տարին
կեցուցին հրապարակին մէջտեղը: Հրապարակին մէկ ծայ-
րը դրուած էր խոշոր վանդակ մը, մէջն ալ առիւծը:

Գերին պատժելու համար եկած մարդիկ բացին վան-
դակին դուռը, առիւծը դուրս ելաւ վանդակէն եւ վազեց
դէպի գերին: Բայց, զարմանալի՜ բան, առիւծը չյարձակե-
ցաւ մարդուն վրայ, այլ մօտեցաւ, լիզեց անոր ձեռքերը եւ
պառկեցաւ անոր ոտքերուն առջեւ: Խելացի առիւծը
ճանչցաւ իր ոտքէն փուշը հանող բարեկամը:

Մարդիկ զարմացան այս բանին վրայ եւ ուղեցին հաս-
կընալ, թէ ինչո՞ւ առիւծը չվնասեց գերիին: Գերին պատ-
մեց, թէ ինքը ի՛նչ աղէկութիւն էր ըրած առիւծին:

Մարդիկ մեղքեցան բարի գերիին եւ իրեն բարեկամ
առիւծին հետ միասին ազատ արձակեցին:

Գերի — մարդ մը, որուն տէրը ուրիշ մարդ մըն է. տէ-
րը կրնայ ինչ որ ուզէ ընէ գերիին, կրնայ նոյնիսկ մեռցնել
Այր եւ քարայր — գետինի կամ լեռներու մէջ խորունկ
տեղ մը, ուրտեղ մարդիկ կամ կենդանիներ կրնան պահուիլ
Սարսափելի — շատ գէշ, շատ վախցնող
Ճանկ — գազաններուն մատները, սուր եղունգներով:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն մէջ ձանաւորէն ետքը ու տառը կը հըն-
չենք վ. օրինակ՝ կը գրենք Նուարդ, բայց կը կարդանք
Նվարդ, կը գրենք աղուէս՝ կը կարդանք աղվէս, կը գրենք
աղուոր՝ կը կարդանք աղվոր:

ԿԱՆԱԶ ԱՂԲԵՐ

Է՛յ, կանաչ աղբեր,
Է՛յ, ճանաչ աղբեր,
Եկո՛ւր, հետդ բեր
Արեւի շողեր,
Բե՛ր անուշահոտ
Ծիւլ, ծաղիկ ու խոտ,
Կարկաչուն վտակ,
Երկինք կապուտակ,
Նախշունիկ հաւքեր,
Զրրնդան երգեր,
Գառներու մայուն,
Խա՛ղ, ուրախութիւն.
Է՛յ, կանաչ աղբեր,
Է՛յ, ճանաչ աղբեր:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Աղբեր, աղբար եւ եղբայր միեւնոյն բանն ըսել է:
Կանաչ աղբար գարունին կ'ըսէ, որովհետեւ գարնանը
դաշտերը կը կանաչին:
Ճանաչ աղբար կ'ըսէ գարունին, քանի որ ամէն մարդ
կը ճանչնայ գարունը:
Ծիւլ — հողին մէջէն դուրս եկած փոքրիկ բոյս
Հաւք — հաւ, թռչուն
Զրնդան — զանգի նման ձայն հանող
Մայուն — գառներու եւ ոչխարներու ձայն:

ՉԱԼԱՆԿԸ

Մենք չուն մը ունէինք՝ անունը Չալանկ:

Մեր Չալանկը սեւ, բրդոտ չուն մըն էր, կուրծքն ու վիզը ճերմակ: Չալանկը խելացի չուն էր եւ ամէնքս կը սիրէինք զինքը:

Ձմեռ ատեն հայրս Չալանկը կը կապէր մեր գոմին դրան առջեւ: Քիչ մը խոտ կը փռէր հոն, որպէսզի Չալանկին տեղը կակուղ ըլլար:

Գոմը մեր տունէն բաւական հեռու էր: Եթէ գողերը գոմին դուռը կտրէին եւ բոլոր անասունները տանէին, մենք չէինք գիտնար: Ատոր համար էր, որ հայրս Չալանկը գոմին դրան առջեւ կը կապէր, որ եթէ գողերը գային, Չալանկը հաջէր եւ մեզի լուր տար:

Եւ իբրեւ, Չալանկի վախէն օտար մարդիկ չէին մօտենար ո՛չ մեր գոմին, ո՛չ ալ մեր տան:

* * *

Ձմրան գիշեր մը, երբ ամէնքս քնացած էինք, յանկարծ արթնցանք տարօրինակ աղմուկէ մը: Դուրսէն մէկը կը քրտուէր մեր տան դրանը, կը ճանկոտէր եւ տեսակ մը մռուցի ձայն կը հանէր:

Ամենէն առաջ արթնցանք ես եւ մայրս: Հայրս խորունկ կը քնանար: Մայրս քիչ մը ատեն ականջ դրաւ դուրսի ձայներուն եւ արթնցուց հայրս:

Ճիշդ այդ վայրկեանին մէկը կրկին ճանկոտեց մեր դուռը:

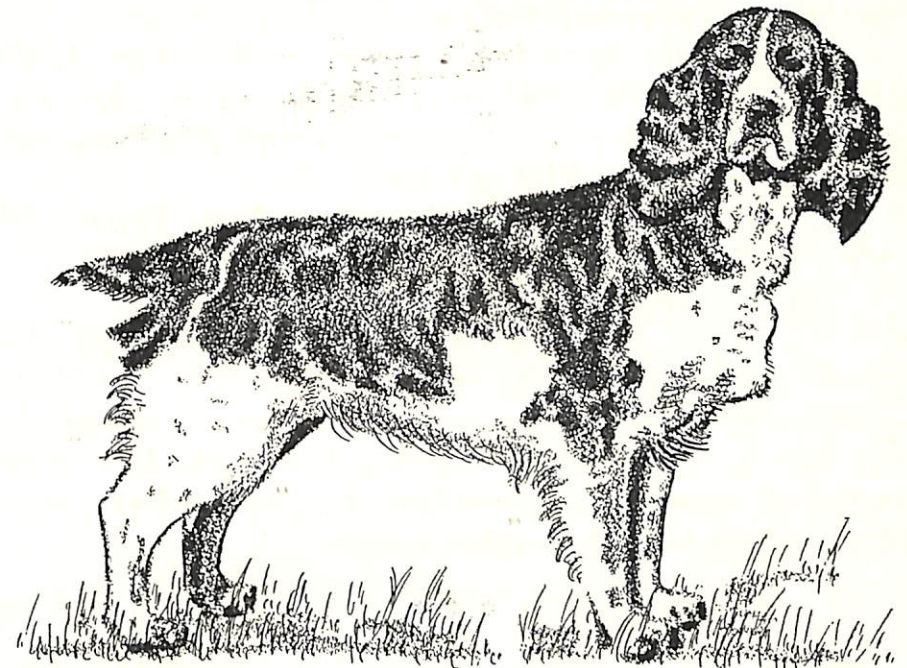
— Արդեօք չո՞ւն է, ըսաւ հայրս, ելաւ անկողնէն, մօ-

տեցաւ եւ բացաւ պատուհանը: Ապա գլուխը դուրս հանեց եւ պոռաց:

— Կորսուէ՛ հոստեղէն:

Ետքը մեզի դառնալով ըսաւ.

— Մեր չունն է. կապը կտրեր եկեր է:

— Չըլլա՞յ թէ անօթի է, հարցուց մայրս:

— Ո՛չ, երեկոյեան գոմը գոցելէ առաջ հաց տուի իրեն: Կրնայ ըլլալ գայլ է տեսեր, վախէն կապը կտրեր ու հոս է եկեր, պատասխանեց հայրս:

Հայրս պառկեցաւ եւ կը պատրաստուէր քնանալու, երբ դուրսէն չունը թաթը կրկին քսեց դրանը եւ կաղկանձեց: Երբ չունը քանի մը անգամ կրկնեց այդ, հայրս այլ եւս

չհամբերեց, ելաւ իր տեղէն, վերցուց ձեռնափայտը, բացաւ դուռը եւ ամուր մը դարկաւ շանը:

— Կորսուէ՛ հոստեղէն, կ'ըսեմ քեզի, անպիտան:

Շունը կաղկանձելով փախաւ:

Հայրս դուռը գոցեց եւ մտաւ անկողին:

— Կատղեր է անպիտան շունը, չի ձգեր որ քնանանք, ըսաւ հայրս, դժգոհութեամբ:

Հայրս հազիւ էր անկողին մտեր, որ Չալանկը կրկին յետ եկաւ, դարձեալ քսուեցաւ դրանը եւ սկսաւ կլանչել: Հայրս ուղեց նորէն բարկանալ, բայց մայրս խորհուրդ տուաւ ելլել եւ տեսնել, թէ ի՛նչ է պատահեր:

— Այս շունը երբեք ասանկ բան ըրած չէ: Չըլլա՞յ թէ դոմը դող է մտեր, ըսաւ մայրս:

Հայրս ոտքի ելաւ եւ սկսաւ հագուել:

— Դո՛ւն ալ ելիր, տղա՛ս, ճրագը վառէ՛ եւ հօրդ հետ միասին դացէք, ըսաւ ինծի մայրս:

Ես հագուեցայ, ճրագը վառեցի եւ հօրս հետ դուրս ելայ: Երբ դուռը բացինք, Չալանկը եկաւ, քսուեցաւ հօրս ոտքերուն, ապա առաջ նետուեցաւ եւ վազեց դէպի դոմը: Մենք ալ իրեն ետեւէն դացինք:

* * *

Յուրտ էր: Գետինը, տանիքները, պատերը, ծառերը՝ ամէն ինչ ծածկուած էր ձիւնով: Թէեւ լուսին չկար, բայց ամէն բան կ'երեւար ճերմակ ձիւնին վրայ: Հայրս կեցաւ եւ շուրջը նայեցաւ, տեսնելու թէ արդեօք գայլ չկա՞յ: Չալանկը, որ առաջ դացած էր, երբ տեսաւ թէ ես եւ հայրս կեցանք, յետ եկաւ, կլանչեց եւ նորէն առաջ ինկաւ դէպի դոմը երթալու: Ան շուտ-շուտ ետ կը դառնար եւ հօրս երեսը կը նայէր: Ինծի անանկ կուգար որ, Չալանկը կ'ուզէր ըսել, թէ իմ ետեւէն եկէք:

Չալանկը մէյ մը կը վազէր կ'երթար մինչեւ դոմը, մէյ մը յետ կուգար դէպի մեզ, նորէն կը վազէր մինչեւ դոմը եւ կրկին յետ կուգար: Ան քանի մը անգամ այդպէս ըրաւ:

— Հոս բան մը կայ, ըսաւ հայրս եւ սկսաւ արագ արագ քալել:

Հասանք դոմին առջեւ: Հայրս բացաւ դուռը, ես ալ ճրագը վեր բարձրացուցի, որ լուսաւորեմ դոմը եւ, ի՛նչ տեսնենք աղէկ...

Մեր մեծ կովը ծներ էր: Իր պղտիկ հորթուկը ինկած էր աղբերուն մէջ, ոտքերը կը շարժէր, կ'ուզէր ելլել, բայց չէր կրնար: Հորթին մայրն ալ, որ կապուած էր մսուրէն, անհանգիստ աջ ու ձախ կը դառնար, կ'ուզէր գլուխը մօտեցնել իր ձագուկին, բայց չէր կրնար, — վիզին կապը կարճ էր:

Հայրս իսկոյն վերցուց հորթուկը, մաքրեց, եւ դրաւ մօր առջեւ: Կովը սկսաւ լիզել հորթուկը:

Մինչ հայրս հորթը կը մաքրէր, Չալանկը ուրախ ուրախ ասդին անդին կը ցատկրատէր: Ետքը, երբ հայրս հորթը դրաւ կովուն առջեւ, Չալանկը նստաւ, դունչը դրաւ երկու թաթերուն վրայ եւ սկսաւ բարի աչքերով նայիլ կովուն եւ հորթին:

— Ապրի՛ս, Չալանկ, ըսաւ հայրս, շոյելով շան գլուխը: Ես քեզ ի դուր ծեծեցի:

Մենք հասկցանք, թէ ինչ է եղեր: Երբ Չալանկը դուրսէն լսեր է, որ դոմին ներսը կովը անհանգիստ շարժումներ կ'ընէ, կտրեր է իրեն կապը, եւ եկեր է մեզի լուր տալու:

Այդ օրուրնէ սկսած մենք ա՛լ աւելի սիրեցինք Չալանկը: Երբ ան դուրսը կը հաջէր կամ կը կլանչէր, մենք միշտ ուշագիւր կ'ըլլայինք անոր ձայնին: Մենք գիտէինք որ Չալանկը սուտ չի հաջեր:

— Շունն իմաստուն կենդանի է, կ'ըսէր հայրս այդ
դէպքէն յետոյ: Շունը պէտք է եղբօր նման սիրել...

ՍՏ. ԶՕՐԵԱՆ

Բրդոտ — վրան շատ մազ, շատ բուրդ
Գոմ — անասուններու ապրելու շէնք
Կաղկանձել — շունին լացի նման ձայն հանելը
Կլանչել — պղտիկ մը հաջել
Հորթ — կովուն ձաղը
Մսուր — գոմին մէջ շինուած յատուկ տեղ, ուր խոտ
եւ այլ ուտելիք կը դնեն անասուններու համար
Իմաստուն — շատ խելացի:

ԿԱՆԱԶԷ՛, ԱՅԳԻ...

Կանաչէ՛, կանաչէ՛,
Իմ սիրո՛ւն այգի,
Կանաչ ու կարմիր
Զգեստներ հագիր:
Գարունն ու հաւքեր
Եկան քեզ համար,
Կանաչէ՛, այգի,
Խոտան մի՛ մնար:
Կանաչ ու կարմիր
Նշան են կեանքի,
Կանաչէ՛, կանաչէ՛
Իմ սիրուն այգի:

Ա.Թ. ԽՆԿՈՅԵԱՆ

Հագիր — հագուէ
Հաւքեր — թռչուններ
Խոտան — չփորուած, չմշակուած հող:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՂԲԱՐԸ

Յովհաննէս աղբար հանքագործ էր: Այդ օրն ալ, առ-
տուն կանուխ, ամէն օրուան պէս, գնաց գործի:

Իջաւ հորին անհամար աստիճաններէն վար՝ լապտերը
բռնած՝ ձեռքը: Իջաւ կէս ժամ, հանգչելով-հանգչելով,
որովհետեւ՝ հորը շատ խորունկ էր:

Դժուար էր, անշուշտ, մութ ու խոնաւ հանքին մէջ
աշխատիլը. բայց հանքագործը պարտաւոր էր բանիլ, որ
պէսզի կերակրէ իր զաւակները:

Հասաւ ահա այն նրբանցքը, ուր պիտի աշխատէր: Հա-
նեց վերարկուն, սոթտեց թեւերը, դրաւ լապտերը դէմը եւ
սկսաւ գործի:

Գո՛րծ, բայց ի՞նչ գործ. պէտք է իր թեւին ուժով քակէ
քարի խոշոր կտորները. պէտք է շատ անգամ այդ նեղ տեղը
պառկի՝ կռնակին վրայ, որ ուժ առնէ քլունկը, ու փրցնէ
հանքին կտորները:

* * *

Յովհաննէս աղբար աշխատեր էր բաւականատեւ, երբ,
յանկարծ տեսաւ թէ՛ ապառաժներուն մէջէն հոսող ջուրը
կը շատնայ:

Ոտքի ելաւ. առաւ ճրագը ու աղէկ մը սկսաւ դիտել
չորս կողմը: Չէ՛, տեսաւ որ ջուրը կը հոսի ամէն կողմէ,
ու երթալով կը շատնայ:

Հանքին մէջ կ'աշխատէին իրեն պէս հազարաւոր բան-
ուորներ:

Յովհաննէս աղբար առաւ լապտերը եւ սկսաւ քալել
դէպի կեդրոնական ճամբան. հազիւ հոն հասած էր, լսեց
որ զանազան նրբանցքներէ բանուորները սարսափով կը
պոռային.

— Զո՛ւրը, ջո՛ւրը...:

Այդ աղաղակին հետ՝ աղանջին հասաւ ուրիշ խուլ աղ-

մուկ մըն ալ եւ երկու վայրկեան չանցած՝ տեսաւ որ վարի նրբանցքներուն մէկուն մէջէն կուգայ հեղեղ մը:

Այդ նրբանցքներուն մէջ կ'աշխատէին հարիւրաւոր մարդիկ. Յովհաննէս աղբար հասկցաւ որ խեղդուած են անոնք:

Այս միջոցին էր որ հանքագործները սկսան լեղապատառ պոռալ:

— Կրցողը թող ազատէ՛ իր հոգին...

* * *

Հանքագործները զարհուրանքով կը վազէին դէպի սանդուխը, կը մագլցէին դէպի վեր, իրար կը հրէին ու շատեր կը թաւալէին դէպի անդունդը:

Ահագին բազմութիւն խոնուեր էր դէպի վեր քաշուելիք պարանին շուրջը. ամէնքն ալ կախուեր էին անկէ. իսկ ջուրը կատաղութեամբ կը հոսէր, կը լեցուէր ամէն կողմ ու կը բարձրանար:

Վերէն սկսան քաշել պարանը. բայց պարանէն հարիւրաւոր ձեռքեր էին կախուեր. յանկարծ պարանը փրթաւ, եւ մարդիկը վար գահավիթեցան՝ զարհուրելի ճիւղեր բարձրացնելով:

* * *

Ջուրը կը վազէր անընդհատ, ու հեղեղը կը շատնար: Բայց, դեռ այնքան հազար մարդիկ կային, որ կ'աշխատէին ընդարձակ հանքին մէջ, եւ լուր չունէին. անշուշտ ամէնքն ալ պիտի խեղդուէին:

Յովհաննէս աղբար նայեցաւ ահագանքին. մտածեց որ քաշէ չուանը, հնչեցնէ ու վտանգը իմաց տայ ամէնուն:

Լաւ է որ մէկ մարդ մեռնի, քան թէ հազարաւոր հոգի, խորհեցաւ ազնիւ գործաւորը:

Կեցաւ վայրկեան մը. աչքին առջեւ բերաւ իր կիներն ու զաւակները, եւ ա՛խ մը քաշեց սրտէն:

«Ձէ՛, աւելի լաւ է որ հազարաւոր որբերու տեղ՝ միայն իմ զաւակներս որբ ըլլան», ըսաւ ինքնիրեն:

Եւ քաջասիրտ հանքագործը ցատկեց դէպի ահագանքին

չուանը, բռնեց զայն, կախուեցաւ, եւ սկսեց հնչեցնել, հնչեցնել...

* * *

Ձանգակին տխուր ձայնը տարածուեցաւ խորունկ ու մութ հանքին կամարներուն տակ:

Հանքագործները, լսելով վտանգին նշանը՝ սկսան վազել չորս կողմէն: Կը վազէին ու կը բարձրանային սանդուխներէն վեր, սարսափի եւ փրկութեան աղաղակներով:

Ձանգակը կը հնչէր անդադար, ու ջուրը կը բարձրանար միշտ:

Ահա, արդէն, Յովհաննէս աղբար կէս մէջքով ջուրին մէջ է. փախչելու հնար չկայ, ա՛լ յոյս չունի ազատումի:

Դիւցազն հանքագործին ձեռքերը, մինչեւ վերջը, կախուած մնացին զանգակին չուանէն, եւ հնչեցուցի՛ր, հնչեցուցի՛ր զայն, — մինչեւ որ ջուրը շատցաւ, անցաւ անոր գլխուն վրայէն եւ թաղեց զայն իր մէջ:

Ահա, այն ատեն միայն լռեց զանգակը:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Հանք — հողին մէջ քարածուխի, երկաթի, պղինձի, սսկիի, արծաթի եւ այլ օգտակար նիւթերու մեծ քանակութիւն, որ մարդիկ կը փորեն եւ կը հանեն դուրս

Հանքագործ — հանքի մէջ աշխատող

Նրբանցք — գետնին տակ փորած նեղ ճամբայ

Թեւերը սոթտել — հագուստին թեւերը ծալլել եւ վեր քաշել

Քլունկ — երկաթէ ձող

Ապառաժ — խոշոր քար

Հեղեղ — վազող շատ ջուր

Ձարհուրանք — մեծ վախ

Կեղրոնական — մէջտեղի
Գահավիժեւ — վերէն վար իյնալ, վար նետուիլ
Սհազանգ — վտանգը լուր տուող զանգ
Կամար — կլոր առաստաղ
Դիւցազն — քաջ, հերոս:

ԾՈՅԼԸ ԵՒ ՋԱՆԱՍԷՐԸ

Ծոյլը. — Այսօր կը խաղամ՝
վաղը կը սովորիմ:
Ջանասէբը. — Այսօր կը սովորիմ՝
վաղը կը խաղամ:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝
Մէկ սաւան ունիմ, որ կրնայ ամբողջ աշխարհ ծածկել,
բայց ծովը ծածկել չի կրնար:

Ո՞Վ ՈՒՆԻ

Իմ հայրենի երկրին պէս
Չքնաղ երկիր ո՞վ ունի,
Սնուչ բուրմունք ու պէս պէս
Ծառ ու ծաղիկ — ո՞վ ունի...

Իմ հայրենի երկրին պէս
Վճիտ աղբիւր ու գետակ,
Խոր-խոր ձորեր անյատակ,
Հպարտ լեռներ — ո՞վ ունի...

Իմ հայրենի երկրին պէս
Կապոյտ երկինք՝ ջինջ ու պարզ,
Աստղեր պայծառ ու անհաս,
Արեւ, լուսին — ո՞վ ունի:

ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ

Չքնաղ — շատ գեղեցիկ
Բուրմունք, բոյր — հոտ
Վճիտ — պարզ, մաքուր
Անյատակ — որ յատակ չունի
Ջինջ — մաքուր, փայլուն, պայծառ
Անհաս — որուն չենք կրնար հասնիլ:

ԴԻՊԻ ՍԵԻԱՆ

Երբ ես դպրոցական աշակերտ էի, Հայաստանի աշխարհադրութեան ուսուցիչս կը պատմէր, թէ Սեւան լիճը աշխարհի ամենէն բարձր լիճն է: Ես շատ կ'ուզէի օր մը տեսնել Սեւանը:

Դպրոցը աւարտելէն ետքը իմ այդ փափաքը կատարուեցաւ: Ամառուան օր մը, քանի մը ընկերներով ճամբայ ելանք Սեւան երթալու:

Ամբողջ օր մը ճամբորդելէ յետոյ, յաջորդ օրը հասանք Սեւանի ափի Յամաքաբերդ գիւղը:

Յամաքաբերդէն մեր առջեւ բացուեցաւ գեղեցիկ տեսարան մը: Վարը, մեր ոտքերուն տակ, կապոյտ հայելիի պէս փռուած էր Սեւան լիճը:

Յամաքաբերդէն քանի մը մղոն հեռու, լիճի ջուրերուն մէջ, կ'երեւար խոշոր, սեւ կէտ մը: Ընկերներէս մին ըսաւ թէ՝ ատիկա Սեւան կղզին է: Մենք հոն պիտի երթայինք:

Ժամ մը չանցած, մեր կառքը հասաւ կղզիին ճիշդ դիմացի ափը: Կղզին այլեւս պարզ կ'երեւար, — կղզիին ծառերը, ափին կապուած նաւակները եւ բլուրի վրայի երկու վանքերը՝ մէկը մեծ, միւսը փոքր:

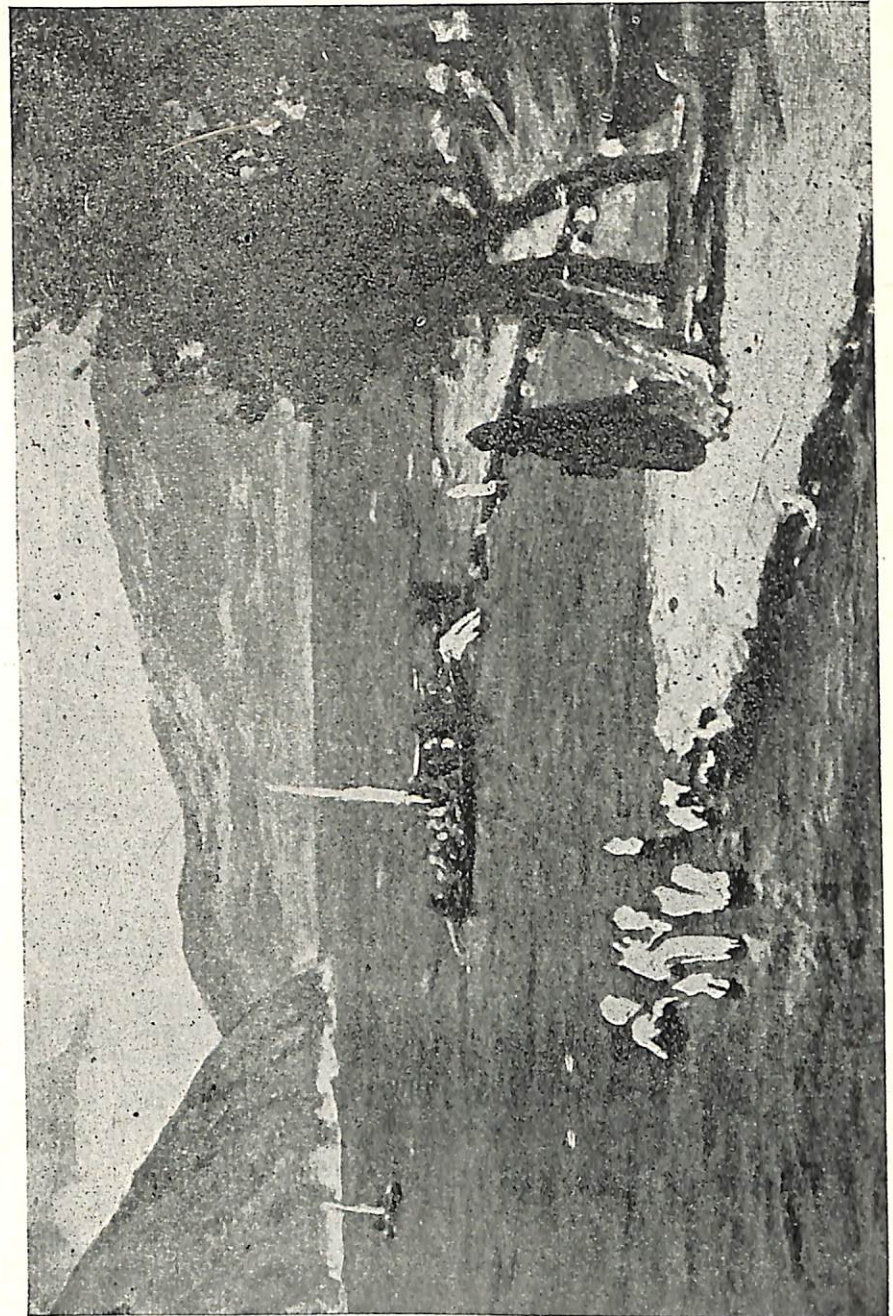
Մեր կեցած ափին քով նաւակ չկար: Կղզիէն տեսան մեզ եւ, շատ չանցած, կղզիի նաւակներէն մէկը, ճերմակ առագաստը բացած սկսաւ դէպի մեզ լողալ: Քիչ վերջը՝ ամէնքս նաւակ նստած կ'երթայինք դէպի կղզին:

Որքան կը մօտենայինք, այնքան կը մեծնար, այնքան աւելի գեղեցիկ կ'երեւար կղզին: Վերջապէս ելանք ափը:

Այդքան գեղեցիկ կղզի ես միայն պատկերներու վրայ տեսած էի:

Ափի խոշոր, բարձր ծառերը աղուոր շուք կ'ընէին: Ծառերուն մէջ ծածկուած քանի մը չէնքեր կային՝ եկեղեցի մը, հիւրատուն մը եւ վարդապետներուն բնակարանը: Այդ չէնքերէն քիչ մը հեռու կովերուն եւ ոչխարներուն դոմն էր:

Կղզիի միայն կէսը հարթ էր, միւս կէսը կը գրաւէր

ՍԵԻԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ԵՒ ԿՂԶԻՆ

բարձր բլուր մը, որու կատարին հայկական երկու հին վան-
քեր կային:

Կղզիին վրայ միայն վարդապետներ կ'ապրէին:

* * *

Ես եւ ընկերներս կ'ուզէինք շուտ մը ամէն բան տեսնել:
Մեր ճամբու պայուսակները դրինք մեզի յատկացուած
սենեակը եւ սկսանք բարձրանալ բլուրն ի վեր: Բլուրը
ծածկուած էր կանաչ խոտերով եւ ծաղիկներով: Անոր
լանջերուն վրայ կ'արածէին քանի մը կովեր եւ ոչխարներ:
Կղզին փոքր էր եւ ատոր համար շատ կենդանիներ չէին
կրնար պահել հոն:

Գեղեցիկ էին բլուրի վրայ կարմիր քարէ շինուած եր-
կու վանքերը: Վարդապետները կ'ըսէին, թէ մեծ վանքը
չինել տուած է հայ իշխան մը, մեզմէ հազար տարի առաջ:

Վայրի աղանիներ խումբերով կը դառնային վանքերու
սփռէթներուն շուրջը: Վանքերու պատերու քարերուն վրայ
կակուղ, կանաչ մամուռ բուսած էր:

Բլուրին կատարէն մեր աչքերու առջեւ բացուեցաւ
հիանալի տեսարան մը:

Փոքրիկ կղզին ամէն կողմէ չրջապատուած էր երկին-
քի պէս կապոյտ ջուրով: Պզտիկ ալիքները կուգային, կը
զարնուէին ափերուն եւ ճերմակ փրփուրէ ժապաւէն կը
կազմէին:

Հեռուն, լիճին ափերուն վրայ կ'երեւային մէկ կողմէն
Արեւիք լեռները, միւս կողմէն Գեղամայ եւ երրորդ կողմէն
Գեղարքունեաց լեռները: Այդ լեռները կարծէք թէ ամուր
գրկեր էին Սեւան լիճը, եւ չէին ձգեր որ ան հեռանայ այդ
տեղէն եւ ուրիշ տեղ երթայ: Տեղ մը միայն, Յամաքաբերդ
գիւղին մօտ, հոն, ուր լեռները իջած են մինչեւ լիճին ափը,
Սեւանի ջուրը պզտիկ ճամբայ մը բացած է եւ դուրս կը
վազէ լիճէն:

Ատիկա Հրազդան գետակն է, որ դուրս կը հոսի Սեւա-

նէն եւ կ'երթայ դէպի վար, դէպի Արարատեան Դաշտը:

* * *

Մեզ կղզին բերող նաւակը կրկին պարպեց իր առա-
գաստը եւ ջուրերու վրայ ելաւ: Այս անգամ կղզիին մար-
դիկը ելած էին ուռկանով ձուկ որսալու:

Մեր շուրջի տեսարանը այնքան գեղեցիկ էր, որ չնկա-
տեցինք, թէ ինչպէս արեւը մայր մտաւ եւ մութն ինկաւ:

Երկինքին մէջ աստղերը կայծկլտալ սկսան: Լիճին
ափերու վրայի հայ գիւղերու ճրագները մէկը միւսի ետե-
ւէն վառուեցան: Այդ ճրագներն ալ հեռուէն նման էին
աստղերու, որոնք կարծէք երկինքէն իջեր եւ շարուեր էին
լիճի ափերուն վրայ: Քիչ ետքը լուսինն ալ ելաւ լեռներու
կռնակէն եւ լիճին ջուրերը արծաթի պէս փայլիլ սկսան:

Վարէն, ծառերու մէջէն լսուեցաւ դանդաղին ձայնը,
որ մեզ ընթրիքի կը կանչէր:

Վար իջանք բլուրէն եւ գացինք հիւրատուն, ուրտեղ
ընթրիքի սեղան մը շտկուած էր մեզ համար: Կերակուրնե-
րէն ամենէն աւելի սիրեցինք Սեւանի ջուրերէն բռնուած
«իշխան» ձուկը: Ես կեանքիս մէջ այդքան համեղ ձուկ
կերած չէի:

Ուշ երեկոյ էր արդէն: Ճամբորդութենէն եւ օրուան
պտոյտներէն յոգնած, մենք սլափեցանք քնանալու:

Դուրսը հով էր բարձրացեր: Մեր ննջասենեակի պա-
տուհաններէն կը լսուէր ծառերու տերեւներու սօսափիւնը:
Այդ սօսափիւնին կը միանար կղզիի ափերուն դարնուող
ալիքներու ձայնը, որ աղուոր երգի պէս օրօր կ'ըսէր մեզի:
Ծառերու եւ ալիքներու օրօրին տակ մենք քնացանք անուշ
քունով:

Յաջորդ առտու տխրութեամբ հեռացանք Սեւանէն:

Եթէ ինծի ձգէին, ես կ'ուզէի միշտ ալ այդ գեղեցիկ
կղզիին վրայ ապրիլ:

ՍԵՒԱՆ ԼԻՃԸ

Հայաստանի Սեւան լիճը ծովէն 6340 ոտք բարձր է:
Սեւանի երկարութիւնն է 50 մղոն, իսկ լայնութիւնը քսան
մղոն: Աշխարհի վրայ չկայ ուրիշ լիճ մը որ այդքան մեծ,
այդքան բարձր ըլլայ եւ այդպէս անուշ ջուր ունենայ: Սե-
ւան լիճին խորութիւնն է 360 ոտք:

Սեւան լիճին մէջ կը թափին քսանեւութ գետակներ:
Սեւանէն դուրս կը հոսի միայն մէկ գետակ՝ Հրազդանը:
Սեւանի անուշ ջուրի մէջ կան քանի մը տեսակ ձուկեր, ո-
րոնցմէ ամենէն ընտիրներն են՝ «իշխան» եւ «գեղարքունիք»
ձուկերը:

Սեւանի ափերուն կան շատ հայ գիւղեր եւ մէկ քաղաք,
որուն անունն է Նոր Բայազետ:

Առաջատու — նաւերու վրայ կապուած խոշոր լաթ, որ
հովէն կը մղուի եւ նաւը յառաջ կը տանի

Վարդապետ — հոգեւորական, կրօնական

Մամուռ — կակուղ խոտ

Կայծկլտալ — փայլիլ

Օբօր — փոքրիկ երեխաները քնացնելու երգ

Ընտիր — ամենէն լաւ:

Իմ պզտիկ տղայ,
Մանո՛ւկ իմ սիրուն,
Դուն ալ չես դառնար,
Ձես դառնար դուն տուն:

Ջարդ էր, կոտորած,
Չը փախար, փոքրիկ,
Մնացիր փռուած
Ճամբուն մէջ լռիկ:

Եւ թշնամու ձին
Ըրաւ ոտնատակ
Քու սիրտը յստակ,
Անմե՛ղ, մանկունակ:

Իմ պզտիկ տղայ,
Մանո՛ւկ իմ սիրուն,
Դուն ալ չես դառնար,
Ա՛լ չես դառնար տուն:

ՎԱՀԱՆ ՏԻՐԵԱՆ

Ջարդ, ջարդել — կոտորել, սպաննել
Յստակ — մաքուր, պայծառ:

Դիչեր մը, երբ երիտասարդ հնդիկ ռազմիկ մը կը քնանար խարոյկին քով, աղուոր երազ մը տեսաւ:

Ան տեսաւ, թէ ինչպէս հեռուէն, դաշտերուն վրայէն գեղեցիկ աղջիկ մը սահեցաւ եւ եկաւ դէպի իրեն: Աղջկան զգեստները ճերմակ եւ պայծառ էին, ինչպէս լուսնին ճառագայթները, իսկ անոր սեւ մազերուն մէջ կը փայլէր ոսկէ աստղ մը:

Աղջիկը մօտեցաւ երիտասարդին, կեցաւ անոր առջեւ եւ նայեցաւ անոր:

«Քաջ տղայ», — ըսաւ աղջիկը, — «լսէ՛, ինչ որ ես պիտի ըսեմ, եւ գնա՛ կրկնէ իմ խօսքերը իմաստուն մարդոց:

«Ես կը բնակէի երկրէն շատ վեր, աստղերուն աշխարհին մէջ, իմ քոյրերուս հետ: Ես վար նայեցայ եւ տեսայ երկիրը իր ծաղիկներով, իր վազող գետակներով, իր խաղաղ լիճերով եւ բարձր լեռներով: Տեսոյ եւ սիրեցի երկիրը: Ես ձգեցի իմ տունը աստղերու աշխարհին մէջ եւ եկայ ապրելու հոս, երկրին վրայ:

«Հարցուր ձեր իմաստուն մարդոց, թէ ո՞ւր պէտք է բնակիմ եւ ի՞նչ ըլլամ, որպէսզի ամէն մարդ սիրէ զիս: Երբ ուզես տեսնել զիս, ես կ'ըլլամ հո՛ն, այն լեռներուն ետեւը»:

Այսպէս ըսաւ աղջիկը եւ դանդաղ հեռացաւ տղու աչքէն:

Յաջորդ առտու, երբ երիտասարդ ռազմիկն արթնցաւ, յիշեց իր երազը եւ պատմեց իմաստուն մարդոց:

«Այդ շատ լաւ է», — ըսին իմաստուն մարդիկ: «Վերցո՛ւր քեզ հետ չորս երիտասարդ ռազմիկներ՝ բարձրահասակ, քաջ եւ գեղեցիկ, եւ գնա՛ հանդիպելու այդ աղջկան:

Բսէ՛ անոր, որ ինքը կրնայ ապրիլ՝ ուր որ կ'ուզէ եւ ըլլալ՝ ինչ որ կ'ուզէ»:

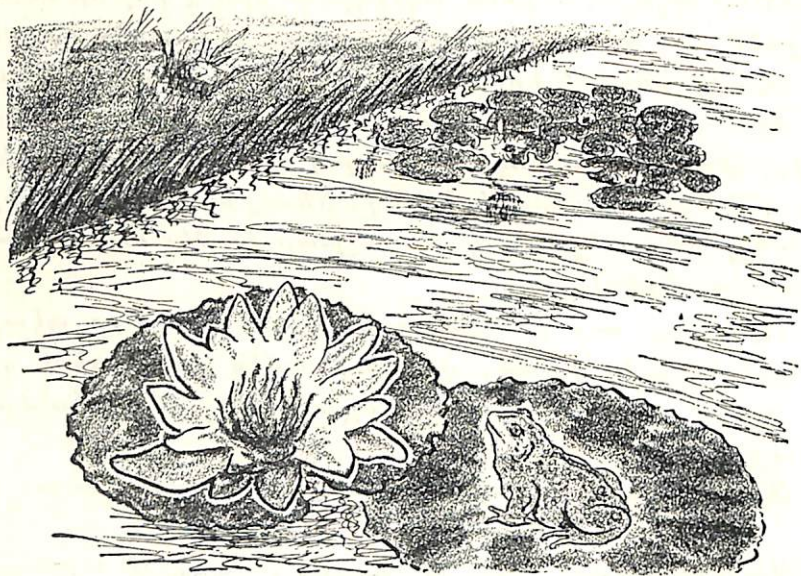
Հինգ երիտասարդ ռազմիկները ճամբայ ելան եւ դա-
ցին լեռներուն ետեւը: Հոն անոնք գտան աստղ-աղջիկը, որ
կըսպասէր իրենց:

Երիտասարդներէն մին անոր նուէր տուաւ խաղաղու-
թեան ծխամորճը, լեցուն անուշահոտ խոտերով:

«Բարի՛ ես եկեր մեր երկիրը, — ըսաւ ռազմիկը: Դուն
կրնաս ապրիլ՝ ո՛ւր որ կ'ուզես եւ ըլլալ՝ ի՛նչ որ կ'ուզես:
Այս է մեր իմաստուն մարդոց ըսածը»:

Աղջիկը լսեց եւ լուռ խոնարհութիւն ըրաւ:

«Դուն այնքան խարտեաչ ես, — ըսաւ երկրորդ ռազմի-

կը, — որ կրնաս ըլլալ ճերմակ վարդ եւ ապրիլ լեռներուն
մէջ: Այն ատեն ամէնքը կրնան տեսնել քեզ»:

— Ա՛յ, — պատասխանեց աղջիկը, — բայց ես չատ մի-
նակ կ'ըլլամ լեռներուն մէջ: Ո՛չ, ես չեմ կրնար ապրիլ հոն:

«Եղի՛ր վայրի ծաղիկ եւ ապրէ՛ դաշտերուն մէջ, այն
ատեն դու ազատ կ'ըլլաս», — ըսաւ ուրիշ ռազմիկ մը:

— Բայց ես կը վախնամ գոմէշներու կճղակներէն, ա-
նոնք կրնան տրորել զիս: Ես չեմ կրնար ապրիլ դաշտերուն
մէջ, — պատասխանեց աղջիկը:

«Եղի՛ր խաղողի տունկ մը բլուրի լանջին, գիւղի ետե-
ւը: Հոն դուն մօտիկ կ'ըլլաս մեզ՝ եւ ոչ ոք կրնար վնասել
քեզ», — ըսաւ ուրիշ ռազմիկ մը:

— Այն ատեն ես պիտի չկարենամ զգալ փոքրիկ տղա-
ներու ձեռքերուն հպումը, — պատասխանեց աղջիկը: Ո՛չ,
այդ բլուրը շատ բարձր է ինձ համար: Վերադարձէ՛ք ձեր
գիւղը, ես կը հետեւիմ ձեզ եւ ինձ համար տեղ մը կը
գտնեմ:

Հինգ երիտասարդները ճամբայ ելան դէպի տուն եւ
աստղ աղջիկը տարածեց իր թեւերը անոնց վրայ ու հետե-
ւեցաւ անոնց:

Ճամբան աստղ աղջիկը թռաւ փոքրիկ լճակի վրայէն
եւ տեսաւ իր պատկերը լճակի ջուրերուն մէջ:

— Օ՛հ, — բացազանչեց աղջիկը — հիմա ես գտայ իմ
տունը: Ես կը մնամ հոս, այս ջուրերուն մէջ: Հոս ես կրնամ
դիտել արագ սլացող նաւակները, հոս փոքրիկ տղաները
կրնան իմ խաղընկերներն ըլլալ:

Աստղ-աղջիկը մեղմ եւ հանդարտ սուզուեցաւ լճակին
ջուրերուն մէջ հանգստանալու համար:

Անոր ճերմակ զգեստները դարձան ճերմակ ծաղիկի
թերթիկներ եւ շրջապատեցին ոսկէ աստղը:

Եւ այդ օրուրէն ասդին մենք ունեցանք աղուոր ջրա-
շուշանը, որ կը բուսնէ լճակներու ջուրերուն մէջ, ափերուն
մօտիկ:

Խարոյկ — բաց օդի մէջ վառուած կրակ
Հնդիկ — Ամերիկայի հին ժողովուրդը, կարմիր մոր-
թով

Ռազմիկ — կռուող, զինուոր

Իմաստուն — շատ խելացի

Խարտեաչ — շէկ

Ծխամորճ — մէջը ծակ փայտ, որով ծխախոտ կը ծխեն

Խաղաղութեան ծխամորճ — Ամերիկայի հնդիկները
երբ ուզեն իրարու հետ բարեկամանալ, մէկը կը վառէ
ծխամորճը, նախ ինքը կը ծխէ, ապա միւսներուն կուտայ
ծխելու

Կճղակ — կարգ մը կենդանիներու, (օրինակ, կով, ոչ-
խար, գոմէշ) ոտքերուն վարի մասը երկուքի բաժնուած է.
այդ երկու մասերը կճղակ կը կոչուին

Հսլում, հսլիլ — դաշիլ, քսուիլ:

ՀԱՆՔԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝

Կը կապեմ՝ կը քալէ,

Կը քակեմ՝ կը քնանայ:

Ձ Ի Ի Ն

Ձի՛ւն, կակո՛ւղ ձիւն, սպիտակ ձիւն,

Ձգո՛յշ իջիր դաշտերուն.

Ծաղիկները մտեր են քուն,

Ձգո՛յշ իջիր դաշտերուն:

Հանդա՛րտ, զգո՛յշ իջիր այնպէս,

Ծաղիկները չարթնան,

Գրիէ՛՜ զանոնք քնքոյշ ու հեղ,

Ձգո՛յշ, զգո՛յշ, չարթնան:

Ձի՛ւն, կակո՛ւղ ձիւն, սպիտակ ձիւն,

Հանդարտ, խաղաղ իջիր վար,

Ծաղիկները մտեր են քուն,

Ծաղիկները ցրտահար:

Գ. ՍԱՐԵԱՆ

Սպիտակ — ճերմակ

Քնքոյշ — կակուղ, թեթեւ

Հեղ — բարի

Ցրտահար — ցուրտէն ծածուած:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն վերջը երբ ու գրելու ըլլանք, ունի ետքը
միշտ յ կը գրենք, օրինակ՝ յետոյ, դժխոյ:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Ծնունդին նախորդ օրն էր, ցուրտ, շատ ցուրտ օր մը:

Հինգ վեց տարեկան փոքրիկ տղայ մը այդ առտու արթնցաւ ցուրտ եւ խոնաւ գետնայարկ նկուղի մը մէջ: Տղան հագած էր հին դիշերանոց մը եւ կը դողար ցուրտէն: Փոքրիկ տղան շատ անօթի էր:

Ան քանի մը անգամ մօտեցաւ անկողնին վրայ պառկած իր մօրը, շօշափեց անոր դէմքը եւ զարմացաւ որ մայրը չի շարժիր եւ այնպէս պաղ է, ինչպէս պատը:

— «Ի՞նչ պաղ է հոս», — խորհեցաւ փոքրիկ տղան, փնտռեց, դտաւ իր գլխարկը եւ փողոց ելաւ:

Տէ՛ր Աստուած, այս ի՞նչպիսի քաղաք է:

Փոքրիկ տղան այդպիսի քաղաք երբեք տեսած չէր:

Այն գիւղը, ուրկէ եկած էր պղտիկ տղան, գիշերը փողոցները խաւար էին: Հոն փոքրիկ, փայտաշէն տուններու դուռները երեկոյեան կանուխ կը դոցէին եւ ուշ առէն դուրսը մարդ չէր մնար: Ամէն մարդ կը մտնէր իր տունը, իսկ դուրսը միայն շունները կը հաջէին ու կ'ոռնային: Բայց հոն պղտիկ տղուն տունը տաք էր եւ իրեն կերակուր կուտային: Իսկ հոս, — ա՛խ, Աստուած իմ, գէթ պատառ մը հաց ըլլար:

Աս ո՞րչափ աղմուկ կայ հոս, որչափ լոյս, որքան մարդիկ ու կառքեր, եւ ինչպէս ցո՛ւրտ է, ցուրտ:

Փոքրիկ տղուն մատները ցուրտէն ցաւիլ սկսան:

* * *

Ահա ուրիշ փողոց մը եւս, եւ ո՞րչափ լոյս է այս փողոցը: Իսկ ա՞յս ինչ է: Խոշոր ապակիին ետեւը սենեակ մը եւ սենեակին մէջ ծառ մը, որ մինչեւ առաստաղ կը հասնի:

Ատիկա տօնածառ մըն է, եւ վրան որքան լոյսեր, որքան ոսկեղօծ թուղթեր ու խնձորներ, ժապաւէններ, զանգակներ կան եւ շուրջը տիկնիկներ ու փոքրիկ ձիեր: Սենեակին մէջ կը վազվզեն գեղեցիկ, մաքուր հագուած երեխաներ, կը խնդան, կը խաղան, կ'ուտեն եւ կը խմեն:

Ահա աղջիկ մը սկսաւ պարել տղու մը հետ: Ի՞նչ սիրուն աղջիկ է: Ապակիին ետեւէն երաժշտութեան ձայնը կուգայ:

Կը նայի պղտիկ տղան, կը զարմնայ, նոյնիսկ կը խնդայ: Իր ոտքերուն մատները կը ցաւին, իսկ ձեռքերուն մատները այնպէս պաղեր են ցուրտէն, որ այլ եւս չեն ծալլուիր:

Ահա ուրիշ ապակիի մը ետեւ նորէն սենեակ մը: Հոն ալ ծառ կայ, իսկ սեղանին վրայ ամէն տեսակ կարկանդակներ՝ նուշ կարկանդակ, կարմիր կարկանդակ, գեղին կարկանդակ: Սենեակին դուրսի դուռը յաճախ կը բացուի եւ ամէն անգամ մարդիկ ներս կը մտնեն: Տիկնիկներն անոնց կարկանդակ կուտան:

Պղտիկ տղան կամացուկ մը մօտեցաւ, դուռը բացաւ եւ ներս մտաւ:

Ա՛խ, ինչպէս ամէնքը պոռացին անոր վրայ եւ իրենց ձեռքերը թափահարեցին: Տիկնիկներէն մէկը արագ մօտեցաւ պղտիկ տղուն, փոքրիկ դրամ մը դրաւ անոր ձեռքը, դուռը բացաւ եւ փողոց հանեց զինքը:

Տղան սաստիկ վախցաւ: Իր ձեռքին դրամը դուրս սահեցաւ եւ ինչպէս աստիճաններուն վրայ: Տղան չէր կրնար ծալլել ցուրտէն սառած իր մատները եւ պահել դրամը:

Պղտիկ տղան փողոց ելաւ եւ սկսաւ արագ արագ քալել, ինքն ալ չէր գիտեր, թէ դէպի ուր: Ան կ'ուզէր լալ, բայց կը վախնար: Եւ կը վազէր, կը վազէր ու կը փչէր իր մատները:

րուն վրայ: Պզտիկ տղան այնպէ՛ս մինակ էր եւ այնպէ՛ս կը վախնար:

* * *

Մէյ մըն ալ նայեցաւ եւ Աստուած իմ, ի՛նչ տեսնէ: Ապակիին ետեւ, պատուհանին մէջ երեք տիկնիկներ կան գեղեցիկ զարդարուած, կարմիր եւ դեղին հագուստներով: Այնպէս գեղեցիկ են, որ կը խորհիս թէ իրական են: Ծերունի մը նստած է անոնց քովը եւ քեզի կը թուի, թէ ջուժակ կը նուագէ: Երկու ուրիշ ծերունիներ ալ կեցած են անոնց քովիկը եւ քեզի անանկ կուգայ, թէ անոնք ալ կը նուագեն իրենց պզտիկ ջուժակները եւ կ'օրրեն իրենց գլուխները: Անոնց շրթունքները կը շարժին, անոնք կը խօսին, իրական կը խօսին, միայն թէ ապակիին ետեւէն իրենց ձայնը չի լսուիր:

Պզտիկ տղան խորհեցաւ, թէ անոնք իրական են, բայց երբ հասկցաւ թէ խաղալիքներ են, մէկէն խնդալ սկսաւ: Ան երբեք ատանկ տիկնիկներ տեսած չէր եւ չէր գիտեր թէ ատանկ տիկնիկներ ալ կան:

Յանկարծ պզտիկ տղան զգաց, որ մէկը ետեւէն բռնեց իր հագուստին փէշը: Խոշոր, չար տղայ մը կեցած էր իրեն քովը: Մէյ մըն ալ խոշոր տղան ուժով զարկաւ պզտիկ տղու գլխուն, խլեց անոր գլխարկը եւ ոտքը դրաւ պզտիկին ոտքերուն առջեւ: Պզտիկը գետին գլորեցաւ, վախցաւ, ելաւ տեղէն եւ սկսաւ վազել, վազել: Վաղեց, մտաւ անձանօթ տունի մը բակը եւ նստաւ փայտերուն ետեւը:

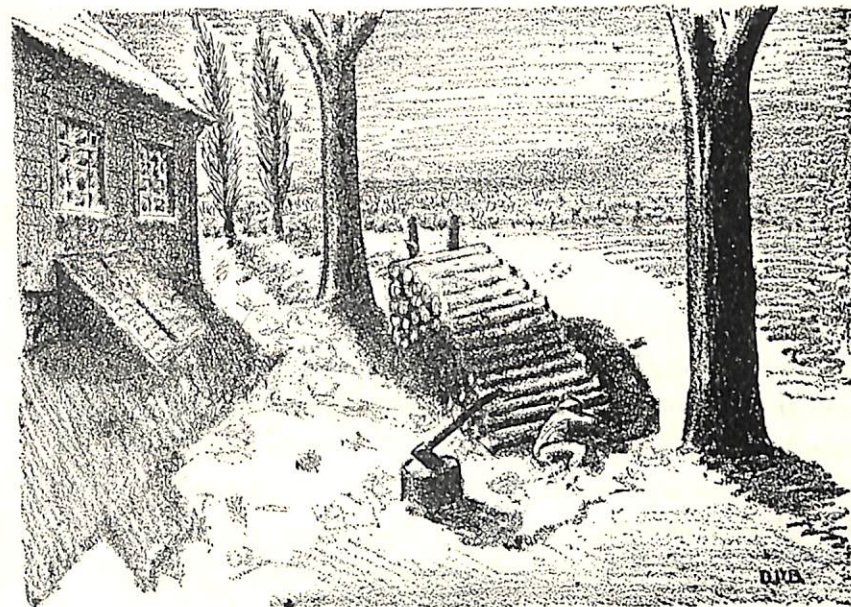
* * *

«Հոս մութ է, հոս զիս չեն կրնար գտնել», — խորհեցաւ պզտիկը:

Նստեր, կծկուեր էր եւ վախէն չէր կրնար շունչ առնել: Յանկարծ պզտիկ տղուն ձեռքերն ու ոտքերը դադրեցան ցաւել է եւ ինքն այնպէ՛ս տաք զգաց, այնպէ՛ս տաք, կարծես վառարանի մը քովը նստած ըլլար: Քիչ էր մնացեր որ քնանար:

«Քիչ մը կը նստիմ հոս եւ նորէն կ'երթամ նայելու տիկնիկներուն», — խորհեցաւ տղան եւ յիշելով տիկնիկները ժպտեցաւ: «Կը խորհիս թէ իրական են», — ըսաւ ինքն իրեն:

Հիմակ ալ տղուն այնպէս թուեցաւ, թէ իր մայրը կեցած է իրեն քով եւ կ'երգէ:

«Մայրի՛կ, ես կը քնանամ. ա՛խ, ի՛նչ լաւ է քնանալ հոս», — մըմնջեց տղան:

— Եկուր քեզ տանիմ իմ տօնածառին, տղա՛ս, — շնչեց անոր ձայն մը:

Պզտիկ տղան խորհեցաւ թէ այդ իր մայրն է:

Բայց ո՛չ, այդ իր մայրը չէր:

Սակայն այդ ո՞վ է, որ կը կանչէ զինքը:

Ահա մարդ մը ծուր է իրեն վրայ եւ գրկեր է զինքը:

Պզտիկ աղան իր ձեռքը մեկնեց մարդուն եւ, յանկարծ, ի՞նչ տեսնէ՝ աս ո՛րչափ լոյս, աս ի՛նչ աղուոր տօնածառ: Ատանկ տօնածառ ան երբեք տեսած չէ: Ամէն ինչ պայծառ, ամէն ինչ փայլուն, իսկ չորս կողմը՝ աս ո՛րչափ տիկնիկներ...

Բայց ո՛չ, ասոնք տիկնիկներ չեն, այլ տղաներ եւ աղջիկներ: Եւ ամէնքն ալ աշնպէ՛ս գեղեցիկ են, աշնպէ՛ս պայծառ: Անոնք դարձան պզտիկ տղուն չուրջը, թռան ասդին անդին եւ համբուրեցին զինքը: Ետքը վերցուցին պզտիկ տղան եւ տարան:

* * *

Հիմա պզտիկ տղան ինքն ալ կը թռի անոնց հետ եւ կը տեսնէ իր մայրիկը: Մայրիկը կը նայի իր տղուն վրայ եւ կը խնդայ:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ի՛նչ լաւ է հոս, մայրի՛կ, — կը կանչէ տղան եւ ինքն ալ կը համբուրէ միւս երեխաները:

— Ո՞վ էք դուք, տղանե՛ր, ո՞վ էք դուք, աղջիկնե՛ր, եւ ի՞նչ տօնածառ է աս, — կը հարցնէ տղան:

— Ասիկա Յիսուսին տօնածառն է, — կը պատասխանեն անոնք: Ամէն տարի, այս օրը, Քրիստոս տօնածառ մը կը պատրաստէ այն տղոց համար, որոնք հոն, երկրին վրայ տօնածառ չունին:

Պզտիկ տղան հասկցաւ, որ այս տղաքն ու աղջիկները իրեն նման երեխաներ են, բայց անոնք ամէնքն ալ հոս, երկինքն են, Քրիստոսին քով: Քրիստոս կեցած է անոնց մէջտեղը, իր ձեռքերը տարածած է անոնց գլուխներուն վրայ եւ կ'օրհնէ զանոնք ու իրենց մայրիկները: Իսկ այս երեխա-

ներուն մայրիկները կեցած են հոն, քիչ մը հեռուն եւ կուլան:

Ամէն մէկ մայր կը ճանչնայ իր տղան կամ աղջիկը: Երեխաները կը թռին իրենց մայրերուն քով, կը համբուրեն զանոնք, իրենց փոքրիկ ձեռքերով կը սրբեն անոնց արցունքները եւ կը խնդրեն, որ մայրիկներն ա՛լ չլան, քանի որ իրենք երջանիկ են հոս:

* * *

Յաջորդ առտու դռնապանը, բակին մէջ, վառելու փայտերուն ետեւը, գտաւ ցուրտէն մեռած պզտիկ տղու մը դիակը:

Փնտուցին եւ գտան նաեւ իր մայրը:

Ան՝ իր տղայէն աւելի կանուխ մեռեր էր գետնայարկ նկուղին մէջ:

Նախորդ — ասկէ առաջ

Գետնայարկ — գետնին վրայ, առաջին յարկը

Նկուղ — գետնայարկ պզտիկ սենեակ

Խաւար — շատ մութ

Կարկանդակ — խմորով եւ անուշով շինուած ուտելիք

Թափահարել — շարժել, օրրել

Բակ — տունին քով փոքրիկ տեղ մը պատերով շրջապատած

Դիակ — մեռած մարմին:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝

Տակառ մը ունիմ՝ մէջը երկու գոյնի ջուր:

ԵՐԱԶԻՍ ՏԵՍԱՅ...

Երազիս տեսայ, որ մայրս թշուառ
Շէն քաղաքի մէջ ինկած փողոցներ,
Այնպէ՛ս դողդոջուն, հիւանդ ու անճար
Անց ու դարձողին ձեռքը կը մեկնէր:

Երազիս տեսայ, որ իմ մայրը ծեր,
Յնցոտիներով պատած մուրացկան,
Եւ մարդիկ անդո՛ւթ, անտարբե՛ր, անախ՛ր
Կ'անցնէին առանց նայելու վրան:

Եւ երազիս մէջ ես երկա՛ր լացի,
Ու երբ արթնցայ՝ արցունքս կը հոսէր.
Ա՛խ, որքա՞ն մայրեր՝ խեղճ, առանց հացի
Մեր շուրջ կը դառնան եւ մենք չենք տեսներ...

ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Շէն — հարուստ

Յնցոտի — պատռած զգեստ

Մուրացկան — աղքատ մարդ:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝

Աչք չունի, ոտք չունի,

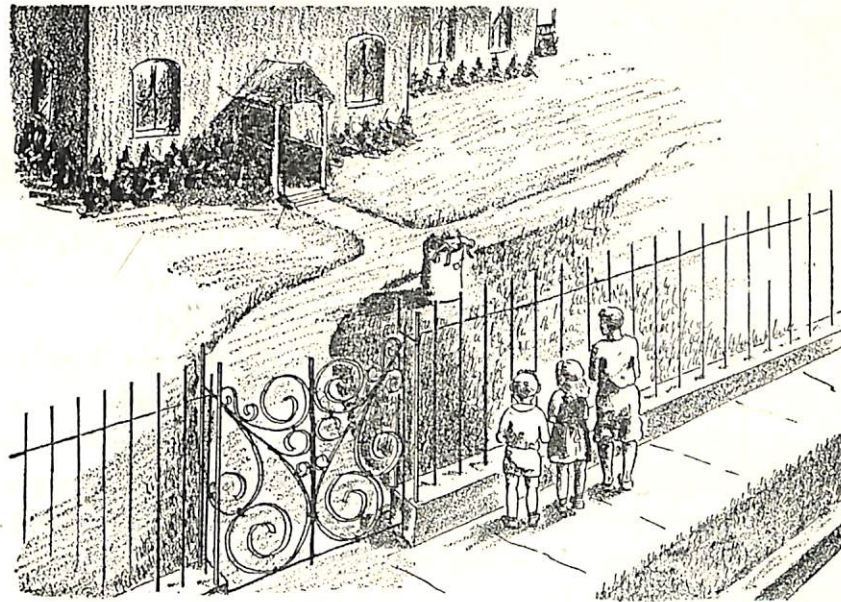
Բայց կոյրերուն ճամբայ կը ցուցնէ:

ՊՈՒՊՐԻԿԸ

Հելենան, Հրանտը եւ Սուրէնը խաղընկերներ էին: Երեքն ալ աղքատ ծնողներու զաւակներ:

Սուրէնը տասը տարեկան էր, իսկ Հրանտը՝ ինը տարեկան: Հելենան անոնցմէ աւելի պզտիկ էր:

Աչնան օր մը երեքը միասին կը խաղային փողոցը, երբ Հելենան պարտէզի մը ցանկապատէն ներս նայելով, ծառի մը տակ տեսաւ աղուոր պուպրիկ մը: Ծերմակ հագուստներով, չէկ, գանգուր մազերով եւ կապոյտ աչքերով այդ պուպրիկը շատ գեղեցիկ էր:

Հելենան երբեք այդպէս պուպրիկ տեսած չէր: Հելենան շատ կ'ուզէր այդպէս պուպրիկ մը ունենալ:

— Հրա՛նտ, Սուրէ՛ն, պուպրի՛կը, պուպրի՛կը, — բա-

ցազանչեց Հելենան: Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ճիշդ այն ծառին տակ: Ա՛յ խ, ինչպէս պիտի ուղէի ունենալ այդ պուպրիկը:

— Ես կը բերեմ այն քեզ համար, — ըսաւ Հրանտը եւ ցանկապատին վրայէն ցատկեց պարտէզը:

Քիչ ետքը Հելենան աղուոր պուպրիկը գրկած տուն կ'երթար:

Հելենան մինչեւ երեկոյ խաղաց իր պուպրիկին հետ. ա— նոր թւերէն բռնած կը քալեցնէր, կը համբուրէր եւ իր կուրծքին կը սեղմէր:

Հելենան մայր չունէր: Իր հայրը բանուոր մըն էր, ա— նունը թուլմաս:

Բանուոր թուլմասը ցորեկը գործի կ'երթար եւ երեկոյ— եան տուն կը վերադառնար: Հելենան ամբողջ օրը մինակ կը մնար տունը:

* * *

Երեկոյ եղաւ, բայց Հելենային հայրը դեռ տուն վերա— դարձած չէր: Հելենան կը շարունակէր խաղալ իր պուպրի— կին հետ:

«Հարկաւ այս պուպրիկը անուն մը ունի», — խորհեցաւ Հելենան: Բայց Հելենան անոր անունը չէր գիտեր: Հելե— նան նոր անուն մը տուաւ իր պուպրիկին՝ Միլէ:

Հելենան գրկեր էր իր պուպրիկը, կ'օրէր եւ կ'ըսէր.

— Ալ ձեր տունը պիտի չերթաս, հա՞: Քնացիր հո՛ս, իմ աղուո՛ր Միլէ: Երբ հայրիկիս ոտքերուն ձայնը լսես, չար— թընճա՛ս: Երբ հայրիկս պոռայ, չվախնա՛ս, ան պուպրիկ— ներուն չի բարկանար: Օրօ՛ր, օրօ՛ր, իմ աղուո՛ր Միլէ:

Հելենան պառկեցուց պուպրիկը, նստաւ անոր քովը եւ կը նայէր, թէ ինչպէս ան կը քնանար, երբ լսեց իր հօր ձայնը.

— Հելենա՛, դուռը բա՛ց, Հելենա՛:

Հելենան բացաւ դուռը:

Բանուոր թուլմասը ներս մտաւ, գլխարկը դրաւ անկիւն մը, նստաւ սեղանին առջեւ եւ ըսաւ աղջկան.

— Հելենա՛, դաւա՛կս, կ'ըսէիր, թէ կօշիկներդ պատըռ— տեր են: Բե՛ր, անգամ մը նայիմ, թէ ի՞նչ կրնամ ընել: Նոր կօշիկ առնելու դրամ չունիմ, դաւա՛կս: Այս անգամ ալ ես կը կարկտեմ կօշիկներդ: Համբերէ՛, աղջիկ, մինչեւ որ դրամ վաստակեմ եւ քեզ համար զոյգ մը աղուոր կօշիկ գնեմ:

Բանուոր թուլմասը վերցուց Հելենային պատռտած կօ— շիկները, սեղանին վրայ դրուած ճրագը մօտեցուց իրեն եւ կը պատրաստուէր գործի սկսելու, երբ իր հայեացքը ինկաւ Հելենային պուպրիկին վրայ:

Բանուոր թուլմասը աչքերը լայն բացաւ, յօնքերը խո— ժոռեց եւ անգամ մը Հելենային նայեցաւ, անգամ մը պուպ— րիկին:

— Ուրկէ՞ է այս պուպրիկը, գողցե՞ր ես, հա՞, անպի— տա՛ն աղջիկ, — պոռաց հայրը տեղէն վեր ելլելով:

Հելենան վախէն դողալ սկսաւ.

— Ըսէ՛, ըսէ՛ նայիմ, ուրկէ՞ առիր այդ պուպրիկը, — բարկացած կը պոռար հայրը:

— Ե՛ս չգողցայ, հայրի՛կ, ե՛ս չգողցայ. Հրանտը վեր— ցուց եւ ինձ տուաւ, — պատասխանեց Հելենան վախէն դո— ղալով:

— Հրա՛նտը, հա՞, նորէ՛ն այդ Հրանտին հետ կը խաղա— յիր, հա՞: Կեցի՛ր, անգամ մը որ բռնեմ այդ Հրանտը, իր ախանջները պիտի փրցնեմ: Ըսէ՛, ըսէ՛, ո՞ւր տեղէն առի՞ք այդ պուպրիկը, — կրկին հարցուց հայրը:

Հելենան արցունքները կլլելով պատմեց, թէ ինչպէս Հրանտը ներս ցատկեր էր կապոյտ տան պարտէզը եւ առեր էր պուպրիկը:

Թուլմասը չատ լաւ կը ճանչնար այդ կապոյտ տունը: Ատիկա մեծ գործարանին տիրոջ տունն էր: Ուրեմն պուպ—

րիկը գործարանին տիրոջ աղջկան պուպրիկն ըլլալու է: Թովմասը խորհեցաւ տանիլ պուպրիկը եւ տիրոջը վերադարձնել:

— Հելենա՛, աղջի՛կս, աղէկ բան չէ ըրածդ, գողութիւնը լաւ բան չէ: Ա՛խ, այդ Հրանտը, անգամ մը ձեռքս անցնի, տես թէ ի՛նչ պիտի ընեմ իրեն, — ըսաւ Թովմասը, առաւ պուպրիկը եւ դուրս ելաւ տունէն:

Հելենան սկսաւ բարձր ձայնով լալ:

* * *

Թովմասը պուպրիկը դրաւ անութիւն տակ եւ չիտակ գնաց դէպի գործարանին տիրոջ տունը: Երբ զանգը տուաւ, սպասուհի մը բացաւ դուռը: Սպասուհին, տեսնելով բանուոր Թովմասին հին եւ մաշած հագուստները, բարկացած հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզես:

— Տանտիրուհին նե՞րսն է, — ըսաւ Թովմաս:

— Այո՛, բայց դուն ո՞վ ես եւ ի՞նչ կ'ուզես, — կրկին հարցուց սպասուհին:

Ճիշդ այդ միջոցին տանտիրիկնը, որ չար գէմքով կին մըն էր, երեւցաւ սանդուխքին գլուխը:

— Ասիկա երեւի ձեր աղջկան պուպրիկն է, — ըսաւ Թովմասը դիմելով տանտիրիկնոջը: Իմ անպիտան աղջիկը գողցած է զայն ձեր պարտէզէն: Ներեցէ՛ք, տիկի՛ն, իմ աղջիկը մայր չունի, ատոր համար այդպէս անառակ է, — այսպէս խօսելով Թովմասը պուպրիկը դրաւ սանդուխքի աստիճաններուն վրայ:

— Ատ մեր Զապէլին պուպրիկն է, որ դուրս նետած էինք: Ատոր համար պէտք չունէիր հոս գալ եւ սխալ անհանգիստ ընել, — ըսաւ տանտիրիկնը Թովմասին:

Ապա դառնալով դէպի սպասուհին, բարկացաւ անոր վրայ.

— Իսկ դուն պէտք չէ որ ասանկ մարդոց առջեւ դուռ բանաս. ո՛վ գիտէ, մուրացիկ է, թէ գող մըն է, — ըսաւ, կռնակը դարձուց եւ մտաւ ներս:

Թովմասը սաստիկ վիրաւորուեցաւ չար կնոջ այդ կոշտ վարմունքէն: Ան կ'ուզէր ըսել այդ կնոջը. «Տիկի՛ն, ես մուրացիկ չեմ, ես եկած չեմ բան մը խնդրելու ձեզմէ: Հելենան այնպէ՛ս կուլար այս պուպրիկին համար, բայց ես առի իր ձեռքէն, քանի որ ասիկա ձեր աղջկան կը պատկանի»:

Թովմասը կ'ուզէր ըսել այս բոլորը, բայց տանտիրիկնը արդէն հեռացեր էր:

Սպասուհին ալ մօտեցաւ եւ դուռը դոցեց Թովմասին քթին տակ:

* * *

Թովմասը մնաց դուրսը, ապա գլուխն օրօրելով սկսաւ քալել: Կը քալէր եւ ճամբան կը խորհէր.

«Ասա՛նկ ալ բան: Այդ չար կնոջ աղջիկը կրնայ միշտ նոր պուպրիկ ունենալ եւ հինը դուրս նետել, իսկ իմ խեղճ Հելենան հին պուպրիկ մըն ալ չի կրնար ունենալ: Ասա՛նկ ալ բան»:

Այսպէս խորհելով Թովմասը հասաւ տուն: Երբ ներս մտաւ, տեսաւ որ, Հելենան անկողնին վրայ ինկած տակաւին կուլար: Թովմասը շատ ցաւ զգաց իր աղջկան համար:

— Հելենա՛, — ըսաւ Թովմասը քնքոյշ ձայնով:

Հելենան վեր նայեցաւ, խորհելով թէ հայրը պուպրիկը յետ բերած է: Բայց երբ տեսաւ, որ պուպրիկը հօր ձեռքը չէ, աւելի բարձր ձայնով լալ սկսաւ:

— Հելենա՛, աղջի՛կս, մի՛ լար: Ծնունդին ես քեզ համար աղուոր պուպրիկ մը պիտի գնեմ: Մի՛ լար, աղուո՛ր աղջիկս, մի՛ լար: Համբերէ՛, աղջի՛կս, քիչ մը դրամ վաստըլեմ, տես թէ ի՛նչ աղուոր պուպրիկ պիտի առնեմ, — կ'ըսէր հայրը քնքոյշ ձայնով:

Հելենան հետզհետէ հանդարտեցաւ, լացը դադարեցուց
եւ պառկեցաւ քնանալու:

Թուժասը նստաւ սեղանին առջեւ եւ սկսաւ Հելենային
պատուտած կօշիկները կարկտել: Կը կարկտէր եւ կը մտա-
ծէր, թէ արդեօք պիտի կարենա՞յ այնքան դրամ տնտեսել,
որ Հելենային համար խոշոր, աղուոր պուպրիկ մը գնէ:

Իսկ Հելենան կը քնանար եւ երազին մէջ կը տեսնէր
կապոյտ աչքերով եւ դանդուր մազերով պուպրիկ մը, որ
պզտիկ աղջկան մը պէս անուշ ձայնով կը խօսէր իրեն հետ:

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Յանկապատ — պարտէզներու շուրջ փայտէ կամ երկա-
թէ ցածրիկ պատ

Պուպրիկ (հայերէն բառ չէ) — տիկնիկ, խրճիկ

Ճրագ — լամպար

Խոթոռել — բարկացած դէմք չինել

Անութ — թեւին տակը:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն վերջը գրուած յ (յի) տառը չենք կարդար:
Օրինակ, կը գրենք երեխայ, քահանայ, տղայ, արքայ,
բայց կը կարդանք երեխա, քահանա, տղա, արքա:

Կան միայն քանի մը բառեր, որոնց վերջը գրուած յ
(յի) տառը կը հնչենք, օրինակ՝ հայ, բայ, խոյ, ճայ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ան ի՞նչ է՝

Եթէ երկար ատեն չգամ, ամէնքը զիս կը կարօտնան,
բայց եթէ փողոցը դիմացս ելլեն, ամէնքն ինձմէ կը փախ-
չին:

ԾԻԼԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Ժողովեցան օր մը ծառ ու ծիլ բոլոր
Որ իրենց համար ընտրեն թագաւոր:
Շատ խորհուրդ ըրին ու եկան ապա
Ըսին ձիթենուն.

— Եղի՛ր թագաւոր, իշխէ՛ մեզ վրայ:

— Իմ ի՛նչ գործըս է, — ըսաւ ձիթենին, —

Ես իմ գործս ունիմ, չէ՞ լաւին, վատին

Սնունդ պիտ բաշխեմ իմ պտուղներով.

Ես ի՞նչպէս իշխեմ իմ բարութիւնով:

Նորէն խորհեցան ու եկան հիմա

Ըսին թղենուն.

— Եղի՛ր թագաւոր, իշխէ՛ մեզ վրայ:

— Ո՛չ, ես յարմար չեմ, — ըսաւ թղենին.

Ես հաճելի եմ գէշ ու աղէկին

Քաղցրիկ ու անուշ իմ պտուղներով.

Ես ի՞նչպէս իշխեմ իմ բարութիւնով...

Խորհուրդի նստան եւ խաղողենուն

Եկան դիմեցին.

— Ատ ինչե՞ր կ'ըսէք.

Ձգեմ իմ գինին՝ ոսկի ու պայծառ,

Որ ցնծութիւնով կը լեցնէ աշխարհ,

Չուարթ երգերէս կը թնդան սար ձոր.

Չէ՛, իմ գործը չէ ըլլալ թագաւոր...

* * *

Երկար խորհեցան ծառ ու ծիլ բոլոր,
Որ չար տատասկը ընեն թագաւոր.

Ծառ ու ծիլ բոլոր ժողովեցան, եկան
 Եւ հեղ ու խոնարհ խնդիրքի կեցան.
 — Եղի՛ր Թագաւոր, իշխէ՛ մեզ վրայ:
 — Կ'ըլլա՛մ Թագաւոր, ես ատոր համար
 Իմ սուր փուշերով շատ, շատ եմ յարմար,
 Կը խոցեմ խորը, ու վա՛յ անոր որ
 Չը հնազանդի օրէնքիս հղօր.
 Եկէ՛ք Թուրիս տակ, մտէ՛ք ապաստան...—
 Ըսաւ, եւ սրեց փուշերը դաժան:

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ձիթենի — ձիթապտուղի ծառ
 Ծիլ — հողէն նոր դուրս եկած պղտիկ բոյս
 Սնունդ — ուտելիք
 Բաշխել — նուիրել, բաժնել
 Թղենի — Թուղի ծառ
 Յնծութիւն — ուրախութիւն
 Տատասկ — փուշ
 Խոնարհ — ուրիշին խօսքը մտիկ ընող
 Դաժան — չար, դէշ:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պտուղ տուող ծառերուն անունները կը կազմենք երկու
 բառերով. օրինակ, կ'ըսենք խնձորի ծառ, տանձի ծառ,
 Թուղի ծառ: Բայց մենք կրնանք պտուղ տուող ծառին ա-
 նունը կազմել նաեւ մէկ բառով: Խնձորի ծառ ըսելու փոխա-
 րէն կրնանք ըսել խնձորենի, տանձի ծառին փոխարէն՝
 տանձենի, եւ ուրիշ շատ ծառերու անուններ, ինչպէս օրի-
 նակ, սալորենի, ընկուզենի, կեռասենի, նարինջենի, ձի-
 թենի, Թղենի: Այդ պարագային ի՞նչ է որ կ'ընենք: Կ'առ-
 նենք պտուղի մը անունը՝ օրինակ խնձոր կամ տանձ, եւ
 վերջը կ'աւելցնենք եւ ի մասնիկը եւ կ'ըլլայ խնձորենի եւ
 տանձենի:

ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՀՐԷՐ

Շատ դարեր առաջ, հին ժամանակը
 Երբ հրաշքներով լի էր աշխարհքը,
 Մէկ բարի, համեստ ընտանիք կ'ապրէր
 Խաղաղ, երջանիկ, մէկ մէկու ընկեր:
 Մարդը կ'աշխատէր, դրամ կը բերէր,
 Իսկ կիներ տունին գործերը կ'ընէր.
 Բայց օր մը բախտը երեսը դարձուց
 Եւ մեր խեղճ մարդը գործը կորսնցուց.
 Եւ ատոր հետ ալ թէ՛ հարստութիւն,
 Թէ՛ երջանկութիւն, թէ՛ առողջութիւն:
 Գէշ տկարացաւ, ինկաւ անկողին,
 Չէր կրնար դառնալ աջէն ձախ կողին,
 Ամէն բան պէտք է իր կիներ ընէր,
 Թէ հիւանդ պահէր, թէ ապրուստ ճարէր.
 Գիշեր ու ցորեկ պէտք է աշխատէր,
 Որ դաւակները սովէն ազատէր:

Տարիներ անցան, մարդը չ'աղէկցաւ
 Ու կիներ մարդը հոգալ ձանձրացաւ.
 «Ի՛նչ ես տուն կեցեր,— ըսաւ ան մարդուն,
 Գլխուս ցաւ դարձեր, կտրեր ես իմ քուն.
 Մինչեւ ե՞րբ պէտք է այսպէս չարչարուիմ,
 Կեանքս մաշելով քեզ ապրուստ ճարեմ.
 Ելի՛ր, թէ հայր ես, գլուխդ քա՛րը տուր,
 Տղոցդ համար ճարէ կերակուր»:

Պատասխան տուաւ խեղճ, հիւանդ մարդը.
— Ձի՞ր բաւեր ինծի իմ ցաւն ու դարդը.
Քանի ունէի բան մը խնայեցի՞ր,
Առողջ ատենըս ես ծոյլ մնացի՞ր:
Այժմ աղքատ եմ, եւ այսպէս տկար,
Խեղճ եմ, մի տանջեր դուն զիս անդադար:
Բայց անգութ կինը խօսք մտիկ չըրաւ
Եւ հիւանդ մարդը տունէն դուրս ըրաւ:

«Գնա՛ ուր կ'ուզես, գլխէս հեռացի՛ր,
Դուն այսքան տարի զիս չարչարեցիր.
Որքան ալ խնդրես, լսս եւ աղաչես
Ալ ներս չեմ առներ քանի աղքատ ես»:
— Լա՛ւ, — ըսաւ մարդը ձայնով տխրագին,
Կ'երթամ, կը կորչիմ, ո՛վ դուն անգութ կին.
Գոնէ պատառ մը հաց տուր որ տանիմ
Անօթութենէ ճամբան չը մեռնիմ:

Կինը դուրս բերաւ տուաւ երկու հաց
Ու խղճուկ մարդը հեռացաւ, գնաց:
Ձգեց իր տունը, բախտն անիծելով
Եւ քալեց մոլոր, անհաստատ քայլով:
Ինքն ալ չէր գիտեր դէպի ո՞ւր կ'երթար
Միայն թէ պէտք է տունէն հեռանար.
Շատ գնաց թէ քիչ, ու ճամբուն վրան
Տեսաւ ինկած է մէկ մազէ պարան:
«Վերցընեմ, — ըսաւ, — օր մը պէտք կուգայ
Ո՛վ գիտէ ճամբուս ո՛րքան փորձանք կայ»:
Վերցուց պարանը իր ծոցը դրաւ,

Աղբիւրի մը քով նստաւ, հաց կերաւ,
Ու նորէն ելաւ, ու քայլեց մոլոր
Դէպի անծանօթ վայրեր հեռաւոր:

* * *

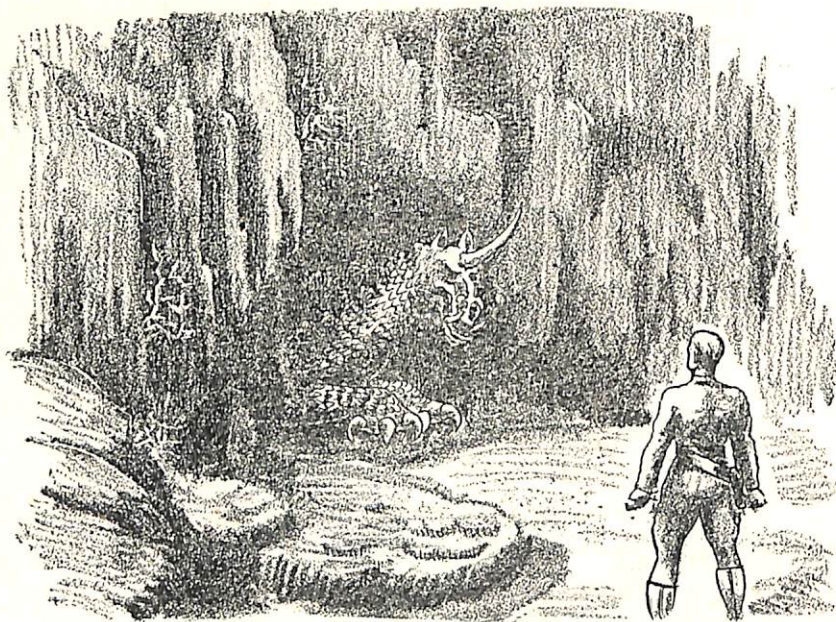
Բաւական ճամբայ անցեր էր արդէն
Երբ աղքատ գիւղակ մը ելաւ իր դէմ
Ուր հաւ ու վառեակ քուճուճ կ'ընէին.
«Երանի ասոնք իմըս ըլլային»,
Խորհեցաւ թշուառ մարդը իր միտքէն
Երբ յանկարծ բան մը դիպաւ իր ոտքին.
Ծռեցաւ, տեսաւ որ խոտերու տակ
Կար խոշոր, աղուոր հաւկիթ մը ճերմակ:
Վերցուց հաւկիթը, դրաւ գրպանը.
«Է՛հ, — ըսաւ, — դո՛ւ եմ, ա՛ս ալ բան մըն է».
Ու նորէն քալեց, ով գիտէ ո՛ր չափ,
Մինչեւ որ հասաւ գետակի մը ափ:
Միբուն գետակ մ'էր, որ սարէն կուգար
Կ'երթար ջրելու թուի, ծաղիկ ու ծառ:
Յոգնած ճամբորդը շատ ուրախացաւ
Ձեռքն ու երեսը լուաց, զովացաւ
Ու ափին մօտիկ քարի մը նստաւ:

Երբ մարդն հաճոյքով շուրջը կը դիտէր,
Տեսաւ որ անդին շատ մը կրիաներ
Գետի աւազուտ ափին ժողվըուեր
Կ'ընէին իրենց կրիայի խաղեր:
Մարդը մօտեցաւ որ պիտի բռնէր
Գէթ հատ մը կրիայ ու իր հետ տանէր,
Իրենց մօտեցող մարդը որ տեսան
Կրիաներն իսկոյն ջուրը նետուեցան:

Բայց մէկը որ շուտ ջուրին չհասաւ
Մարդուն որսն եղաւ ու բռնուեցաւ.
Նոր բարեկամէն գոհ մնաց մարդը
Ու ճամբայ ելաւ օրհնելով բախտը:

* * *

Շատ գնաց թէ քիչ, վերջապէս հասաւ
Լճակի մը մօտ, ու յոգնած նստաւ,
Եւ իր այս դժբախտ, այս տխուր, թշուառ
Վիճակի վրայ երկա՛ր խորհեցաւ,
Թէ իր գլուխը ո՞ր քարերուն տար,
Որ դրամ ճարէր՝ նորէն տուն դառնար:

Մինչ մարդը ինկած այս միտքերուն մէջ
Կը խորհէր ախուր, կը խորհէր անվերջ

Իր ոտքերուն տակ հողը դղրդաց,
Դաշտ, անտառ ու լեռ թնդացին յանկարծ
Եւ իր դէմն ելաւ հրէշ մը անեղ
Որ կը բնակէր ճիշդ ու ճիշդ այդտեղ
Լճակին դիմաց, այրին մէջ սեւ մութ,
Հսկայ գազան մը, հրէշ մը անգութ,
Որ դարեր երկար բռներ, լափեր էր
Ով այրի քովէն անցնիլ փորձեր էր:

«Բարեւ քեզ, — ըսաւ հրէշը մարդուն, —
Ճիշդ դուն ես փորիս ուղած այցելուն.
Կարծեմ թէ եղաւ մէկ ամբողջ ամիս,
Որ ես կերած չեմ մարդու անուշ միս»:
— Այդ ի՞նչ խօսքեր են, դարչելի՛ գազան,
Դուն կը յանդգնի՞ս ըսել ինձ այդ բան.
Կեցի՛ր հող, որ դամ, տեսնես ո՛վ եմ ես,
Հիմա գլուխդ կ'ընեմ երկու կէս:
Ըսաւ ու քալեց քովը հրէշին
Եւ խիստ հայեացքով նայեցաւ դէմքին:
«Ոչ ոք մինչեւ այժմ իմ դէմ չէ ելեր,
Այդպէս բան ըսել չէ համարձակեր,
Ոչ ոք իմ ձեռքէս դեռ չէ ազատեր.
Բայց դուն որ այդպէս մեծ մեծ կը ջարդես
Եկուր մեր ուժը փորձենք՝ դուն եւ ես, —
Ըսաւ հրէշը. — եկո՛ւր որ կռուինք
Եւ կռուին մէջէն ով յաղթող ելլէ,
Թող պարտուածին ան ողջ ողջ կըլլէ»:

— Թէեւ գիտեմ թէ ես պիտի յաղթեմ,
 Եւ վայրկեանի մէջ քեզ գետին նետեմ,
 Բայց քեզ յաղթելու ատկէ աւելի
 Դիւրին միջոց կայ, գաղա՛ն գարշելի:
 «Լա՛ւ, ըսէ նայիմ, համաճայն եմ ես.
 Դո՞ւն պիտի յաղթես հրէ՛շ մը ինձ պէս»:
 — Մի՛ աճապարեր, հրէ՛շ բարեկամ,
 Քեզ պիտի փորձեմ ես երեք անգամ.
 Երեք բան ընեմ՝ ընես նմանը,
 Իսկ եթէ չընես, վա՛յ է քու բանը...
 Մէկ մազ ե՛ս հանեմ, մէկը դո՛ւն հանէ,
 Զափենք ու տեսնենք որո՞ւնն երկայն է.
 Եւ ով աւելի երկայնն ունենայ,
 Ան թո՛ղ մեր մէջը յաղթողը ըլլայ:
 Երկրորդ պայման է՝ եթէ չոր քարէն
 Գոյն գոյն ջուր հանես՝ յաղթող ես նորէն.
 Որո՞ւ մարմինն վրայ մեծ միջատ ըլլայ,
 Միւսին գլուխը ջարդողն ան ըլլայ:
 «Լա՛ւ,— ըսաւ հրէշն ու մազ մը հանեց
 Եւ ուրախ ուրախ մարդուն երկարեց:
 — Ա՞յդ է,— խնդաց մարդն ու հանեց ծոցէն
 Գտած պարանը հիւսած սեւ մազէն.
 Երբ տեսաւ հրէշն հիւսած պարանը
 Վախէն բաց մնաց անոր բերանը:
 Ու կատղած կատղած քար մ'առաւ, սղմեց,
 Զեռքին մէջ այնպէս ուժով տրորեց,
 Որ քարը դարձաւ աւազ ու փոշի
 Բայց ջուր չհանեց ուժը հրէշի:
 Մարդն ալ քար մ'առաւ ու գաղտնի հանեց
 Հաւկիթը ծոցէն, քարին հետ սղմեց
 Եւ ճերմակ դեղին ջուր մը դուրս հոսեց:

«Այդ երկու փորձով,— ըսաւ հրէշը,—
 Դուն գիտ յաղթեցիր. ցոյց տուր ուրիշը»:
 Մարդը դուրս հանեց գրպանէն կրիան.
 — Ահա՛ միջատս,— ըսաւ,— չա՛ր գաղան,
 Ցոյց տուր նմանը, թէ չէ կը ջարդեմ
 Գլուխդ այդ յիմար, գիտցի՛ր որ մարդ եմ:
 Հրէշըն իսկոյն գլուխըն առաւ
 Ու այն փախչիւն էր՝ փախաւ ու կորաւ:

* * *

Մարդուն ուղածն ալ ճիշդ այդ էր ու այդ
 Հիմա վտանգէ փրկուած էր, ազատ:
 Խոր շունչ մը առաւ, յառաջ շարժեցաւ
 Հրէշին ապրած այրին մէջ մտաւ.
 Մտաւ, ի՛նչ տեսնէ, ի՛նչ գանձեր հազար,
 Ոսկի ու արծաթ, ադամանդ, գոհար,
 Պարկերը լեցուն պատրաստած, շարած,
 Զիւրն ալ անդին ախոռը կապած:
 Ոսկին, արծաթը ձիւրուն բարձաւ,
 Օրհնեց իր բախտը, շատ ուրախացաւ
 Դուրս ելաւ այրէն, փա՛ռք տուաւ Աստծուն
 Ու կը պատրաստուէր դռնալ դէպի տուն,
 Երբ տեսաւ նորէն հրէշը կուգար
 Կռնակին վրան ալ աղուէս մը կար:

* * *

Բայց ի՞նչպէս եղաւ, որ մարդէն յաղթուած
 Հրէշը դարձեր յետ կուգար յանկարծ:
 Աղուէսին գործն է, չէ՞ք խորհիր, տղա՛ք,
 Ճարպիկ աղուէսին գործը խորամանկ:
 Մարդէն փախչելով, կարճ միջոցի մէջ
 Հրէշը հասաւ մինչ անտառին վերջ,

Երբ կաղ աղուէս մը դէմն ելաւ անոր.
 «Բարե՛ւ քեզ,— ըսաւ,— իշխան ահաւոր,
 Դուն մեր անտառի հօր թագաւոր,
 Այլ ո՞ւր կը վազես, ինչո՞ւ տխուր ես,
 Խնդրեմ ծառայիդ քու վիշտն ըսես.
 Բանով մը գուցէ կրնամ օգնել քեզ,
 Որ չը տանջուիս, թագաւո՛ր, այգպէս»:
 Հրէն իսկոյն քանի մը բառով
 Պատմեց աղուէսին, թէ ինչ պատճառով
 Ստիպուած էր փախչիլ, թողուլ տուն ու տեղ
 Յաղթուած մարդէն իրմէ քաջ, զօրեղ:

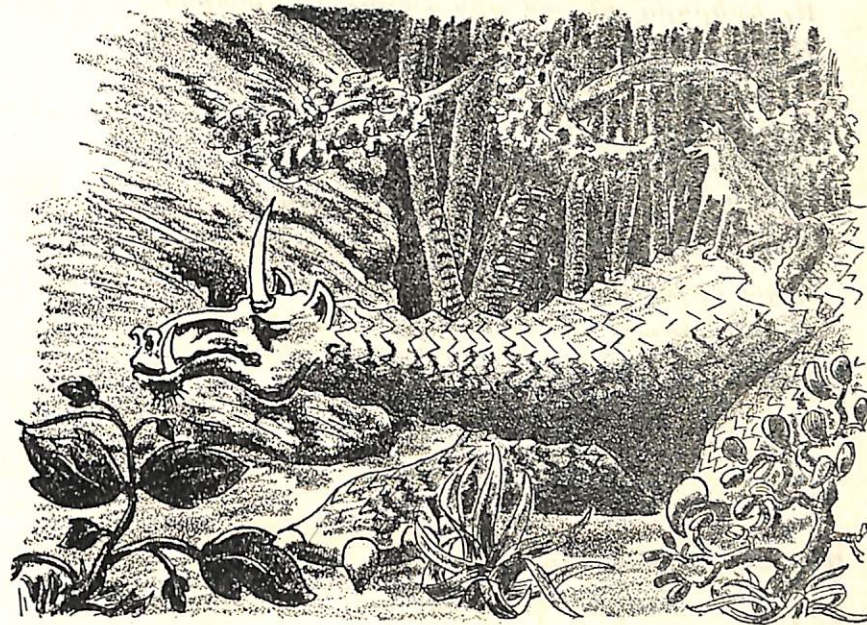
* * *

«Այդ ինչե՛ր կ'ըսես,— կանչեց աղուէսը,
 Այդ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ փախչի քեզ պէսը
 Այն ալ խեղճ, տկար մարդէն յաղթուած,
 Ձգէ տուն ու տեղ, ե՛ւ ոսկի, ե՛ւ գանձ...
 Օ՛ր, ինչ ամօթ բան. ո՞վ կը հաւատայ,
 Կամ ի՞նչ պիտ ըսէ ով որ իմանայ...
 Հաւատա՛, տէ՛ր իմ, ան քեզ խաբեր է,
 Իր հնարքներով աչքդ կապեր է,
 Եկո՛ւր, ինձ լսէ՛, իսկոյն ետ դառնանք
 Ձեռքդ ինկած որսը ուրիշին չտանք:
 Քանի դեռ ուշ չէ, շո՛ւտ ըրէ, երթանք,
 Աղուոր ընթրիք մը պիտի ունենանք.
 Շատ կը փափաքիմ մարդու միս ուտել.
 Քանի որ այս ոտքս մարդիկ են կոտորեր»:
 Աղուէսին խօսքերը հրէշը լսեց
 Ու դարձաւ նորէն դէպի այր վազեց.
 Աղուէսը կաղ կաղ ետ պիտի մնար,
 Խնդրեց հրէշին, թէ՛ «զիս կռնակդ առ»:

Պատմութիւնն այս էր, որ հրէն յանկարծ
 Դարձեր էր կուգար աղուէս մը շալկած:

* * *

Վայրկեանի մը մէջ, իր կտրուկ խելքով
 Մարդը որոշեց, թէ ինչ հնարքով

Այս վերջին անգամ հրէշը յաղթէ
 Իր կեանքն ու հողին փրկէ, ազատէ:
 Ու կանչեց.— «Է՛յ դու, խաբեբա՛յ աղուէս,
 Այսօր դուն ինձմէ անշուշտ մահ կ'առնես.
 Իմ հաւնոցին մէջ երբ քեզ բռնեցի,
 Այն պայմանով քու կեանքը խնայեցի,
 Որ դուն ինձ համար երկու հրէշ բերես.

Դուն ալ խոստացար: Այժմ, սե'ւերես,
 Այսքան սպասեցի մէ'կը կը բերես,
 Այդ առանց քեզ ալ ունեցեր եմ ես»:
 Հրէշն երբ լսեց մարդուն խօսքերը
 Յից ցից վեր կեցան անոր մազերը.
 «Խորամա'նկ աղուէս, — մռնչեց, — մեռի'ր,
 Դուն այդ չար մտքո՞վ զիս այստեղ բերիր,
 Որ երկրորդ անգամ զիս մարդո՞ւն մատնես,
 Որմէ հազիւ հազ փախայ, պրծայ ես»:
 Եւ ամբողջ ուժով նետեց կռնակէն
 Այն կաղ աղուէսը ու զարկաւ գետին
 Իսկ ինքը փախաւ, փախաւ ու փախաւ:
 Իր խելքին ուժով մարդն ազատեցաւ,
 Ու ծունկի եկաւ, Աստծուն փառք տուաւ,
 Ապա երջանիկ ան ճամբայ ելաւ:
 Ոսկի արծաթով մարդը տուն դարձաւ
 Երկար տարիներ ուրախ ապրեցաւ:

Սով — անօթութիւն
 Մոլոր — ճամբան կորսնցուցած
 Քուճուճ ընել — հողին մէջ կուտ փնտռել, փրտել (հա-
 ւերը կ'ընեն)
 Կրիայ — փոքրիկ կենդանի, մարմինը ոսկորով պա-
 տած, կրնայ լողալ ջուրի մէջ եւ քալել գետնի վրայ
 Դղրդալ — մեծ աղմուկ հանել
 Թնդալ — ամպի որոտի կամ թնդանօթի ձայնի նման
 զօրաւոր ձայն հանել
 Ահեղ — սարսափելի

Հրէշ — խոշոր, այլանդակ կենդանի
 Միջատ — շատ պզտիկ կենդանի
 Աղամանդ եւ գոհար — թանկագին քարեր
 Գանձ — հարստութիւն
 Հնարք — միջոց
 Սեւերես — ամօթահար:

ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Աղուէսը գրուած թուղթ մը գտաւ, տարաւ գայլին մօտ
 եւ ըսաւ.

— Գա'յլ եղբայր, շատ չարչարուեցայ, մինչեւ որ կըր-
 ցայ իշխանէն այս թուղթն առնել քեզ համար: Երբ ոեւէ
 գիւղ երթաս, ցոյց տուր առ թուղթը եւ քեզի ոչխար մը
 կուտան: Ոչ մէկ շուն քեզ պիտի չնեղէ:

Գայլն ու աղուէսը միասին գացին գիւղ մը:

Աղուէսը մնաց գիւղէն դուրս, բլուրի մը վրայ, իսկ
 գայլը թուղթն առաւ եւ գիւղը մտաւ:

Գիւղին շուները, երբ տեսան գայլը, յարձակեցան անոր
 վրայ եւ խածեցին, գղեցին, վիրաւորեցին եւ քիչ մնաց որ
 մեռցնէին զինքը:

Գայլը հազիւ կրցաւ ազատիլ անոնց ձեռքէն եւ վիրա-
 ւոր, արիւնաթաթախ փախաւ ու գնաց աղուէսին քով:

Աղուէսը, գայլին այդ վիճակը տեսնելով, հարցուց.

— Ո՞վ այդպէս ըրաւ քեզ:

— Գիւղին շուները, — պատասխանեց գայլը:

— Ինչո՞ւ թուղթդ ցոյց չտուիր, — կրկին հարցուց աղ-
 ուէսը:

— Ցոյց տուի, բայց շուներէն ոչ մէկը կարդալ չէր գի-
 տեր, — պատասխանեց գայլը:

Վ. ԱՅԳԵՑԻ

Արիւնաթաթախ — արիւնոտ:

ՀԱՅ ՈՒՒՏԱԻՈՐ

Երթաս բարո՛վ, ա՛յ ուխտաւոր,
Երանի՛ր քեզ, հա՛յ ուխտաւոր,
Որ կարօտով ու սիրառատ
Ուխտի կ'երթաս դէպ Արարատ:

Զեփիւռնե՛րով, ծաղկանց բոյրո՛վ,
Ինչպէ՛ս ծնող սիրազորով,
Քեզ պիտ դրկեն զմրուխտ հագած
Գեղամ սարերն ու Արագած:

Ու կարօտած աչքի նման
Քեզ պիտ ժպտի վճիտ Սեւան,
Որ լեռներու շուքերու հետ
Խաղեր կ'ընէ, խայտայ վէտ վէտ:

Իսկ Մասի՛սը, այն սար հսկան
Մեր սարերուն սարն ու արքան
Ճերմակ գլխուն ամպեր փաթթած
Պիտի ելլէ դէմըդ յանկարծ:

Երթաս բարո՛վ, ա՛յ ուխտաւոր,
Երանի՛ր քեզ, հա՛յ ուխտաւոր,
Որ կարօտով ու սիրառատ
Ուխտի կ'երթաս դէպ Արարատ:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Արարատ եւ Արագած Հայաստանի ամենաբարձր լեռ-
ներն են: Գեղամ Սարերը Սեւան լիճին շուրջի լեռներն են:

Ուխտաւոր — սուրբ տեղ մը այցելութեան կամ աղօ-
թելու համար գացող մարդ մը
Ուխտի երթալ — սուրբ տեղ մը երթալ
Զեփիւռ — շատ մեղմ հով
Բոյր — հոտ
Զմրուխտ — տեսակ մը թանկագին քար
Սիրազորով — շատ սիրելով
Վճիտ — մաքուր, պայծառ, յստակ
Շուք — ստուեր
Խայտալ — ուրախութենէ վեր վեր ցատկէլ
Վէտ վէտ — շարժուող (ջուր)
Հսկայ — շատ խոշոր, շատ մեծ:

ԲԱՌԱՐԱՆ

Ալամանդ - diamond
 ահազանդ - alarm
 ահեղ - terrible, mighty
 աղեղ - bow
 արտ - field, farm
 արգելակ - brake
 ապառաժ - rock
 անութ - armpit
 անդունդ - abyss
 այր - cave
 առագաստ - sail
 աղանիկ - dove, pigeon
 անյատակ - bottomless
 ապաստան - shelter
 աւազուտ - sandy
 այցելու - visitor
 ալօս - furrow
 աճապարանք - haste
 անձնագորհ - self-sacrificing
 ամայի - desolate
 Բարբառ - dialect, language
 բարբարոս - barbarian
 բանակ - army
 բակ - backyard
 բազէ - hawk
 բաշխել - to distribute
 բաղձալ - to wish
 բազմանալ - to multiply, to increase

բղկտել - to tear to pieces
 բիւր - myriad
 բուք - snow storm
 Գանձ - treasure
 զանգուր - curly
 զազան - beast
 զարչելի - abominable
 զերի - captive, slave
 գետնայարկ - basement
 գմբէթ - dome
 գոհար - jewel, gem
 գորով - tenderness, solicitude
 գոմ - stable
 գթալ - to pity
 գգուանք - caress
 Դար - century
 դաժան - cruel
 դալար - verdant
 դիակ - corpse
 դիւցազն - hero
 դրախտ - paradise
 դրօշ - flag, banner
 դղրդալ - to rumble
 Եզր - edge
 Եդեմ - Eden
 երազ - dream
 երկաթագիծ - rail

երկրաշարժ - earthquake
 երկաթուղի - railroad
 Ձամբիւղ - basket
 զարհուրանք - horror
 զառիւլէր - uphill
 զայրանալ - to get angry
 զրնդալ - to clang
 զուարթ - merry
 զեփիւր - zephyre, breeze
 Ընթրիք - supper
 Ընտիր - choice
 Թափահարել - to flap
 Թղենի - fig tree
 Թնդալ - to roar
 Թշուառ - miserable
 Թոռ - grandchild
 Թուփ - bush
 Թութակ - parrot
 Թօշնիլ - wither
 Թրպրտալ - to shudder, to flutter
 Իմաստուն - wise
 Իշխան - prince
 Լանջ - slope, chest
 Լաւա - lava

լարել - to stretch (a bow), to tune (a musical instrument)
 Պարոյկ - campfire
 Խաւար - darkness
 Խարտեաչ - blond
 Խիտ - thick, dense
 Խոժոռիլ - to frown
 Խոպան - wild, uncultivated
 Խոնարհ - humble
 Խոխոջել - to murmur (as a brook)
 Խորամանկ - cunning, sly
 Խոյ - ram
 Խուրձ - sheaf
 Խուփ - lid, cover
 Ծածանիլ - to float
 Ծիծառ - swallow
 Ծիլ - bud
 Ծխամորճ - pipe (smoking)
 Ծխնէլոյզ - chimney
 Կատար - summit
 Կաղ - lame
 Կարապետ - forerunner
 Կարկաչել - to murmur
 Կարկանդակ - cake
 Կայտառ - robust
 Կայծկլտալ - to sparkle
 Կաթսայ - kettle
 Կաւ - clay

Կաղկանձել - whine
 Կամար - arch
 Կառք - vehicle
 Կճղակ - cloven hoof
 Կողով - basket
 Կործանել - to demolish
 Կռունկ - crane
 Կռնչել - to crow
 Կրիայ - turtle
 Կրտսեր - youngest
 Հանք - mine
 Հակառակորդ - adversary
 Հառաչել - to sigh
 Հեղ - meek
 Հեղեղ - flood
 Հեզնել - to deride
 Հիւղ - hut
 Հնարք - invention
 Հնդիկ - Indian
 Հրէշ - monster
 Հորթ - calf
 Հսկայ - giant
 Հիւսել - to knit
 Հրաշք - miracle
 Հնազանդել - to obey
 Հզօր - mighty
 Հպում - touch
 Հովիւ - shepherd
 Հնարք - means
 Զիթենի - olive tree
 ձու - egg
 Զանկ - claw

Տամբար - camp
 Տեպրնթաց - express
 Տըպոտ - stick
 Տիրան - fang
 Տիչ - scream
 Տրազ - candle
 Տնճուկ - sparrow
 Մազիլ - a bird's claw
 Մամուռ - moss
 Մարգարիտ - pearl
 Մայուն - bleating
 Մեքենավար - engineer
 Մէգ - fog
 Միջատ - insect
 Մրմունջ - murmur
 Մրրիկ - storm
 Մսուր - manger
 Մոլոր - wandering, lost
 Մուրացկան - beggar
 Մտերիմ - intimate
 Յաջորդ - next
 յստակ - clear
 յօնք - eyebrow
 Նախորդ - previous
 Նախընտրել - to prefer
 Նետ - arrow
 Նկուղ - cellar
 Նուիրական - sacred
 Նրբանցք - corridor
 Շաղ - dew, shower
 չէն - prosperous

շիթ - drop
չրշիւն - rustle
չչուկ - whisper
չողեմեքենայ - steam engine
չուք - shade, shadow

Որոտ - thunder
ոռնալ - to howl
ոռոգել - to irrigate
ոստոստել - to hop
ուխտաւոր - pilgrim
ուշաթափ - faint
ուշիմ - smart

Չքնաղ - beautiful

Պարան - rope
պարծենալ - to boast
պարկ - bag
պարտուած - defeated

Ջարդ - massacre
ջանալ - to try
ջրաղաց - water mill
ջրաչուշան - water lilly

Սան - pupil
սարսափ - terror
սաւառնիլ - to soar

սայթաքել - to slip
սլանալ - to dart
սնունդ - nourishment
սրատես - keen
սրամիտ - witty
սաւան - sheet
սարեակ - blackbird
սրինդ - flute
ստորոտ - skirt
(of a mountain)

Ռազմիկ - warrior
սոխակ - nightingale
սոթտել - to roll up
սով - famine
սուզել - to dive
սուրհանդակ - courier
սոսափիւն - rustle

Վարդապետ - monk
վանկ - syllable
վէճ - dispute
վիշապ - dragon
վճիտ - clear
վրան - tent
վտակ - brook

Տատասկ - thorn
տարակուսանք - doubt

տարեկից - of the same age
տեղալ - to pour, to shower
տունկ - plant
տակառ - barrel
տիկնիկ - doll
տօնածառ - Christmas tree
տնտեսել - to economize

Յանկապատ - fence
յեղ - tribe
յնծութիւն - joy
յնցոտի - rags
ցրտահար - cold-bitten

Օրհնել - to bless
Փակել - to shut, to close
փողփողիլ - to wave, to glitter.

փուշ - thorn
փառք - glory
փրփուր - foam

Քլունկ - drill
քուճուճ ընել - to pick grains (as do birds)

Յ Ա Ն Կ

1. Մայրենի լեզու. — Արմ. Տ. Ահարոնեան 5
2. Հրազդան. — Վ. Ա. 6
3. Վարժարանը. — Ղ. Աղայեան 9
4. Գայլն ու արծիւը. — Յովհ. Թումանեան 10
5. Գետակը. — Յովհ. Թումանեան 11
6. Փոքրիկ տունը եւ կաղնին. — Անգլ. քարգմ. Վ. Ա. 12
7. Գիւղին գիշերը. — Յովհ. Թումանեան 14
8. Խորամանկ աղուէսը. — Վ. Այգեցի 15
9. Աչուն. — Յովհ. Թումանեան 16
10. Քաջ զինուորը. — Վ. Այգեցի 17
11. Դպրոցի ճամբան. — «Լուսաբեր» 18
12. Ինչի՞ն մէջ է ոյժը. — Ղ. Աղայեան 21
13. Աչնան վերջը. — Ռուս. քարգմ. Արմ. Տ. Ահարոնեան 23
14. Վայրենին եւ նամակը. — «Լուսաբեր» 24
15. Խրատ 26
16. Ձմրան երեկոյ. — Ռուս. քարգ. Արմ. Տ. Ահարոնեան 27
17. Դռուանքի կարօտ. — Ստ. Լիսիցեան 28
18. Ազատուած թռչնիկը. — Ռուս. քարգմ. Արմ. Տ. Ահարոնեան 29
19. Հայկ եւ Բէլ. — Վ. Ա. 30
20. Մեր հայրենիք. — Մ. Նալբանդեան 34
21. Փախստական երգիչներ. — Մարգարեան 35
22. Երբ աչուն ըլլայ. — Գ. Սարեան 39
23. Սրամիտ հովիւր. — Հ. Անէմեան 40
24. Մարդը. — Յովհ. Թումանեան 44
25. Արարատ. — Վ. Ա. 47
26. Թռչունն ու որսորդը. — Արմ. Տ. Ահարոնեան 48
27. Հայրենիք. — Աշուղ Զիւանի 49
28. Երկաթէ թռչունը. — Վ. Ա. 50
29. Ծիծեռին. — Աթ. Խնկոյեան 53

30.	Ճնճղուկին մահը.— Ա. Ահարոնեան	54
31.	Ծիծեռնիկ.— Գամառ Քաթիպա	60
32.	Անճնազոհ տղան.— «Լուսարեւ»	61
33.	Ամէն դարունքին.— Աւ. Իսահակեան	65
34.	Գերին եւ առիւծը.— Գերմ. Քարգմ. Արտ. Զիլինգարեան	66
35.	Կանաչ աղբեր.— Յովհ. Թումանեան	69
36.	Չալանկը.— Ստ. Զօրեան	70
37.	Կանաչէ՛ այդի.— Աթ. Խնկոյեան	74
38.	Յովհաննէս աղբարը.— Ռ. Զարդարեան	75
39.	Ծոյլը եւ ջանասէրը.— Ժողվ. ասացուածք	78
40.	Պ՜վ ունի.— Արամ Գառնի	79
41.	Դէպի Սեւան.— Վ. Ա.	80
42.	Սեւան լիճը	85
43.	Անտուն տղայ.— Վահան Տէրեան	86
44.	Ջրաշուշան.— Անգլ. Քարգմ. Վ. Ա.	87
45.	Ձիւն.— Գ. Սարեան	91
46.	Յիսուսի տօնածառը.— Պ. Դոստոյեւսկի, ռուս. Քրգմ. Վ. Ա.	92
47.	Երազիս տեսայ.— Աւ. Իսահակեան	98
48.	Պուպրիկը.— Համաստեղ	99
49.	Ծիլերու թագաւորը.— Աւ. Իսահակեան	105
50.	Մարդն ու հրէշը.— Գ. Բարխուդարեան	107
51.	Աղուէսն ու գայլը.— Վ. Այգեցի	117
52.	Հայ Ուխտաւոր.— Յովհ. Թումանեան	118
53.	Բառարան	120

ՀԱՆՏԵԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

1.	Երկինք եւ աստղեր	52
2.	Ջութակ	59
3.	Ձիւնը	78
4.	Կօշիկը	90
5.	Հաւկիթ	97
6.	Ձեռնափայտ	98
7.	Անձրեւ	104

ԳԻՆ 50 ՄԷՆԹ

ՏՊԱՐԱՆ «ՀԱՅԲԵՆԻԳ»Ի
ՊՈՍԹԸՆ

ԿԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0242070

